

Univerzita Pardubice

Fakulta Filozofická
Ústav historických věd

**Košumberk - starý hrad a jeho vstup. Jeho podoba a vývoj na základě
archeologického výzkumu.**

Michaela Sedláčková

Bakalářská práce

2019

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Michaela Sedláčková**
Osobní číslo: **H16243**
Studijní program: **B7105 Historické vědy**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Ochrana hmotných památek (dvouoborové)
Název tématu: **Košumberk - starý hrad a jeho vstup. Jeho podoba a vývoj
na základě archeologického výzkumu**
Zadávací katedra: **Ústav historických věd**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Studentka vyhodnotí archeologické nálezy a situace odkryté při záchranném archeologickém výzkumu provedeném Regionálním muzeem v Chrudimi v roce 2011. Výsledky budou zasazeny do celkového vývoje nejstarší části hradu Košumberka a porovnány s obdobnými lokalitami (Rábí, Landšperk, Rabštejnek, Strádov).

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

DURDÍK, T. 2000: Ilustrovaná encyklopedie českých hradů. Praha. MUSIL, J. 2016: Záchrané archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011, Castellologica Bohemica 13, 221-235. SEDLÁČEK, A. 1935: Hrady, zámky a tvrze Království českého I. Praha. VORÁČEK, E. a kol. 2002: Luže v dějinách I. Luže.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Jan Musil**
Ústav historických věd

Datum zadání bakalářské práce: **30. března 2018**

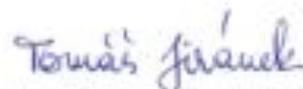
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. března 2019**

prof. PhDr. Karel Rydl, CSc.
děkan

L.S.

doc. PhDr. Tomáš Jiránek, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2018

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 9/2012, bude práce zveřejněna v Univerzitní knihovně a prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 3. 6. 2019

Michaela Sedláčková

Poděkování

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce PhDr. Janu Musilovi za veškerou pomoc a čas, které mi poskytl při vzniku této práce.

Anotace:

Cílem této bakalářské práce je zpracování archeologických nálezů a situací z hradu Košumberka odhalených při záchranném archeologickém výzkumu provedeném Regionálním muzeem v Chrudimi v roce 2011. Získané výsledky jsou dále zasazeny do celkového vývoje nejstarší části hradu a porovnány s obdobnými lokalitami (Lanšperk, Rabí, Rabštejnec a Strádov).

Klíčová slova:

Košumberk, hrad, vstupní věž, středověk, archeologie, keramika

Annotation:

The aim of this thesis is to utilize archeological discoveries and situations from Košumberk Castle, which were found during a rescue archeological survey conducted by the Regional Museum in Chrudim in 2011. Gained results are set to the general development of the oldest part of the castle and compared to similar castles.

Keywords:

Košumberk, castle, entrance tower, Middle Ages, archeology, ceramics

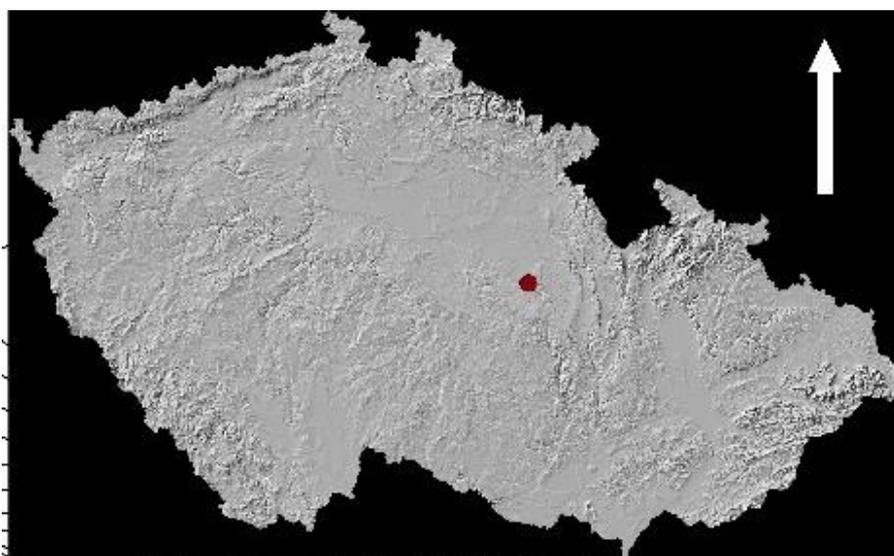
Obsah

ÚVOD	9
1 CÍLE PRÁCE A POUŽITÁ METODIKA ZPRACOVÁNÍ	11
2 LOKALIZACE A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY	13
2.1 Počátky osídlení hradní výšiny.....	14
3 DĚJINY HRADU	15
3.1 Vymezení košumberského panství.....	21
4 STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM	21
5 DĚJINY BĚDÁNÍ	24
5.1 20. léta 20. století	24
5.2 70. léta 20. století	26
5.3 Rok 2008	27
5.4 Rok 2011	28
6 POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE.....	30
7 ANALÝZA ARCHEOLOGICKÝCH PRAMENŮ	31
7.1 Keramika	31
7.2 Kachle.....	44
7.3 Stavební materiál.....	45
7.4 Ostatní předměty	47
8 DATOVÁNÍ A INTERPRETACE NALEZENÉ SITUACE.....	49
8.1 Shrnutí	62
9 POROVNÁNÍ S JINÝMI LOKALITAMI	64
9.1 Lanšperk	64
9.2 Rabí	66
9.3 Rabštejnek	68
9.4 Strádov.....	69
10 ZÁVĚR	70
11 RESUMÉ.....	73
12 Seznam literatury	75
13 Seznam obrazových příloh	78
14 Seznam grafů	78
15 Seznam plánů	78
16 Obrazové přílohy	79
16.1 Plány.....	79
17 Seznam fotografií	83

17.1	Fotografie	85
18	Seznam tabulek	101
18.1	Tabulky.....	103

ÚVOD

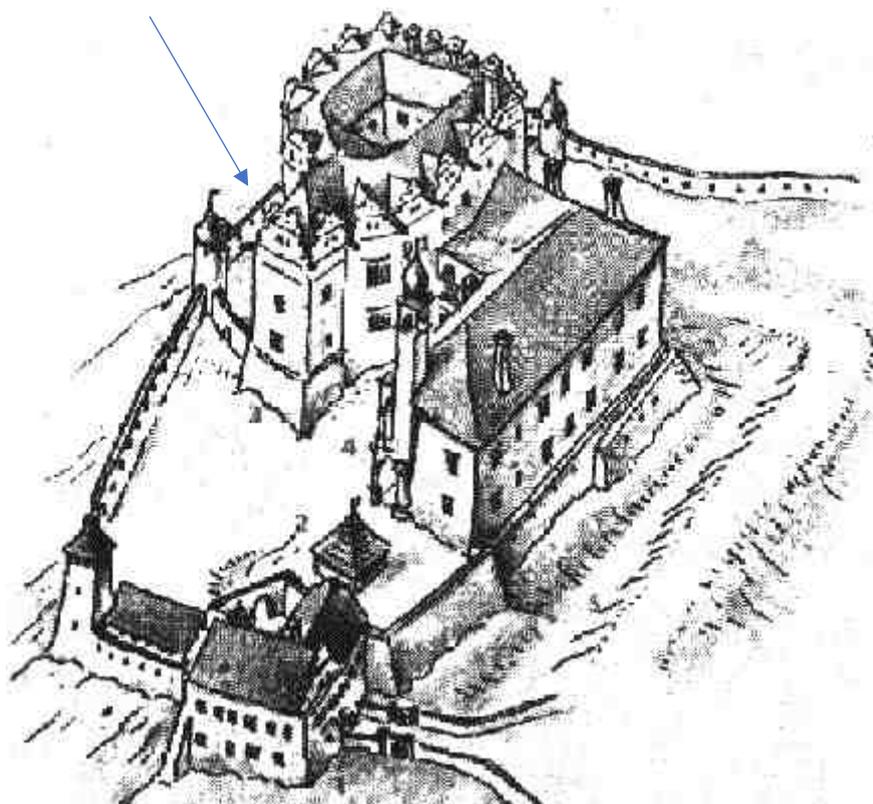
Hrad Košumberk (obr. 1) se nachází nedaleko města Luže v Pardubickém kraji, okres Chrudim (49°53'3" s. š., 16°2'4" v. d) (obr. 1). Hrad byl postaven na konci 13. století na čedičové skále na jednom z mála vyvýšených míst oblasti¹. Na pustnoucím hradě došlo k záchranným archeologickým akcím poprvé ve 20. letech 20. století díky Družstvu na záchranu hradu Košumberka. Po těchto zajišťovacích akcích byl další záchranný archeologický výzkum uskutečněn až v 70. letech 20. století. Následně na hradě propukly záchranné práce v roce 2008, na které navázaly záchranné archeologické výzkumy v roce 2011.

Obr. 1 Mapa České republiky DMR4G s vyznačením hradu Košumberk. Vytvořeno v programu QGIS.

Ve své práci uvádím a dále zpracovávám nálezy ze záchranného archeologického výzkumu z roku 2011. Soubor nálezů byl získán Regionálním muzeem v Chrudimi, ve kterém byly nálezy také uloženy. Veškeré nálezy pocházejí ze sondy 1/2011, která byla umístěna ve vstupní věži starého hradu (obr. 2). Celkový počet těchto nálezů čítá 443 kusů.

¹ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I.* Praha, 1935. s. 96.

Obr. 2 - Hrad Košumberk. Vstupní věž starého hradu je zvýrazněna šipkou. (Nakreslil Jan Heřmánek podle rekonstrukcí Jaroslava Herouta.)

V první kapitole se bakalářská práce zabývá lokalizací hradu a přírodními podmínkami, ve které určovaly podobu zdejšího osídlení. V následující kapitole dojde k výčtu relevantních písemných pramenů. Především se zaměřím na celkové dějiny hradu s představením jednotlivých majitelů Košumberka a jejich vlivu na stavební podobu hradu a hmotnou kulturu. Další kapitola, která následuje po kapitole dějiny hradu, se zabývá samotným stavebně historickým průzkumem a vzhledem hradu Košumberka.

Následující kapitola nazvaná Dějiny bádání poté stručně charakterizuje předešlé archeologické výzkumy na lokalitě z 20. a 70. let 20. století a z let 2008 a 2011. Především se jedná o zdůraznění nálezů, závěrů a případného propojení poznatků z těch výzkumů, na které navazuje výzkum ve vstupní věži roku 2011. Dále je popsána nálezová situace lokality, tedy umístění sondy 1/2011 v prostoru vstupní věže tzv. starého hradu.

V další kapitole se nachází hlavní část této práce, tedy popis jednotlivých sektorů a vrstev v nich. Jednotlivé vrstvy jsou popsány ve stratigrafickém pořadí, dále jsou uvedeny veškeré nálezy, které se v nich nacházely. Především se jedná o keramické zlomky, které v souboru převažují. V následujícím shrnutí dochází k propojení stratigrafického vývoje

s výsledky analýzy nálezového souboru. Výsledky přináší zajímavé poznatky o dataci a vnitřním vývoji vstupní věže tzv. starého hradu i celého nálezového souboru. Následně výsledky výzkumu porovnám s analogickými lokalitami, konkrétně s hrady Rabí, Rabštejnek, Strádov a Lanšperk. Dochází ke srovnání jak stavební dispozice, tak také doby, ve které byly hrady vystaveny. Porovnává se i hmotná kultura v rámci našeho sledovaného chrudimského regionu s nálezy z hradu Košumberka.

V závěru představím doposud známé výsledky veškerého bádání a jejich vzájemnou propojenost. Především zdůrazním archeologický výzkum z roku 2011 ze sondy 1/2011, který je pro mou práci zásadní.

1 CÍLE PRÁCE A POUŽITÁ METODIKA ZPRACOVÁNÍ

Cílem této práce je zpracování, následné vyhodnocení a datování archeologických nálezů na dané lokalitě. Výsledky budou následně porovnány a zasazeny do celkového vývoje nejstarší části hradu i s pomocí relevantních písemných pramenů. V závěru dojde k porovnání hradu Košumberka a daných nálezů s dalšími lokalitami. Konkrétně s hrady Rabí, Rabštejnek, Lanšperk a Strádov. Nálezy budou rozřazeny podle jednotlivých materiálových skupin, tj. keramika, kachle, stavební materiál (cihly, prejzy, dlaždice ad.), kosti, kovy, omítka/malta, sklo, mince a další recentní nálezy.

V úvodní fázi práce, věnující se dějinám hradu a dějinám bádání, jsem využila vědeckých prací, které obsahují informace o hradu Košumberka. Základní literaturou jsou monografie Luže v dějinách², Ilustrovaná encyklopedie českých hradů³, Hrady, zámky a tvrze Království českého I.⁴, Košumberk jindy a dnes⁵, Košumberská kronika⁶, Pardubicko⁷, Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka⁸, atd.). Dále jsem použila vědecké články v odborných periodikách (Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi⁹, K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku¹⁰, Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu na hradě

² VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* Luže, 2010. ISBN 978-80-254-8472-2.

³ DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů.* Praha, 2000. ISBN 80-7277-003-9.

⁴ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I.* op., cit.

⁵ JENÍČEK, V. V. *Na Košumberce jindy a dnes.* Praha, 1912.

⁶ JENÍČEK V. V. *Košumberská kronika.* Luže, 1924.

⁷ FALTYSOVÁ, Helena – BÁRTA, František a kol. *Chráněná území ČR IV.: Pardubicko.* Praha, 2002. ISBN 80-86064-44-1.

⁸ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka.* 2. díl: kamnové kachle, část první. Praha, 2016.

⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi. In *Archeologie ve středních Čechách* 3. Praha, 1999. s. 443-464. ISBN 80-902457-4-9.

¹⁰ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku. In *Archaeologia historica* 27. Brno, 2002. s. 61-76. ISBN 80-7275-031-3.

Košumberku v roce 2008¹¹, atd.). Na základě získaných informací jsem se pokusila vytvořit ucelený obraz dějin hradu a dějin odborného zájmu o něm. Odborné monografie a články jsem také využila k porovnání hradu Košumberka s dalšími hrady (Rabí, Lanšperk, Rabštejnek a Strádov).

Ve své práci jsem při zpracování nalezených předmětů, rozdělených do sáčků, postupovala podle jednotlivých vrstev. U každého keramického fragmentu došlo k měřičské dokumentaci, což znamená, že jsem změřila rozměry, tedy šířku, výšku a tloušťku, zvažila hmotnost a určila míru fragmentarizace¹². Pokud to bylo možné, u fragmentů okrajů a den byl také naměřen rekonstruovaný průměr. Všechny zlomky keramiky byly zařazeny do jednotlivých technologických skupin definovaných na základě makroskopicky postižitelných vlastností (viz Manuál¹³). V případě deskripce výzdoby a okrajové profilace nádob bylo využito typologie Milana Zápotockého¹⁴. K jednotlivým technologickým skupinám registrovaným v rámci zpracovávaného souboru byly přiřazeny lokality, na kterých se daná technologická skupina taktéž nacházela. Fragmenty kachlů nacházející se v souboru byly podobně jako keramické fragmenty zvaženy a měřičsky zdokumentovány, taktéž byla určena míra fragmentarizace zlomků. U jednotlivých kachlů se nepodařilo určit motiv, jelikož jsou fragmentarizovány na malé zlomky. U stavebního materiálu došlo taktéž ke změření šířky, výšky a tloušťky. Dále byl stavební materiál zvažen a rozdělen na cihly, dlaždice, prejzy a rouru. Fragmenty byly pečlivě prohlédnuty, přičemž u některých došlo například k objevení technologických stop. Díky možnosti porovnání získaných fragmentů stavebního materiálu a materiálu stále se nacházejícím na hradě Košumberku bylo možné určit formát cihel (180x100x40 mm) a formát dlaždic (180x180x40 mm a ?x130x40 mm). Omítka nacházející se v nálezovém souboru byla zvažena. V případě větších fragmentů došlo k přeměření výšky, šířky a tloušťky. Kamenné předměty byly identifikovány (stoupa), případně určeny jako manuporty. U těchto předmětů došlo k měřičské dokumentaci (výška, šířka, tloušťka) a také k určení hmotnosti. Kamenná stoupa byla datována a opatřena analogiemi¹⁵. V případě kovových předmětů došlo taktéž k měřičské dokumentaci, zvažení hmotnosti. Dále byly

¹¹ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu na hradě Košumberku v roce 2008. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4. Chrudim. 2009. ISSN 1214-7508.

¹² 1: a = 1 cm, 2: a = 2 cm, 3: a = 3 cm, 4: a = 4 cm, 5: a = 5 cm, 6: a = 6 cm, 7: a = 8 cm, 8: a = 10 cm, 9: a = 12 cm, 10: a = 14 cm, 11: a = 16 cm, 12: a = 18 cm, 13: a > 18 Zdroj: Formulář ZČU FHS Katedra archeologie

¹³ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka*. 2. díl: kamnové kachle, část první. op., cit.

¹⁴ ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika severočeského Polabí. Morfologie a relativní chronologie. In *Památky archeologické* LXIX, 1978, č. 1, s. 180-185. ISSN 0031-0506.

¹⁵ BRYCH, Vladimír. Nálezy ze zaniklé středověké vsi a tvrze Kří na Poděbradsku. In *Vlastivědný zpravodaj Polabí* 36. Poděbrady, 2002. s. 68-91. ISSN 0231-5769.

předměty, u kterých to bylo možné, identifikovány a typologicky a chronologicky zařazeny¹⁶. V souboru se nacházejí pouze železné předměty a jedna mince. Skleněné nálezy byly taktéž zváženy, typologicky a chronologicky zařazeny¹⁷. Taktéž u železných nástrojů a skla byly vyhledány analogické nálezy. Současně proběhla také kresebná a fotografická dokumentace, přičemž u kresebné dokumentace následovala digitalizace v programu Corel. Ostatní předměty (kosti, malakofauna, recentní nálezy ad.) byly pouze zváženy, případně fotograficky zdokumentovány.

2 LOKALIZACE A PŘÍRODNÍ PODMÍNKY

Hrad Košumberk leží v okrese Chrudim, který se nachází v jihozápadní části Pardubického kraje (obr. 1)¹⁸. Toto území patří mezi mírně teplé klimatické oblasti¹⁹.

„Z hlediska geologického třídění náleží území okresu k Českému masivu. Nejstarší jsou krystalinické horniny a horniny prevariského paleozoika fundamentu Českého masivu, které vystupují na povrch v Železných horách a ve Žďárských vrších. Převážně náleží ke středočeské oblasti (bohemikum).“²⁰ Z třetihorních čedičových těles vyniká výrazný vrch, na kterém stojí hrad Košumberk u Luže.

Z pohledu regionálního geomorfologického dělení patří okres Chrudim a jeho území ke geomorfologické provincii Česká vysočina. Okres Chrudim má ve své jižní a jihozápadní oblasti navíc Železné hory a Hornosvrateckou vrchovinu, které náleží Českomoravské vrchovině.

Nejvýznamnější řekou okresu je řeka Chrudimka, která však do východní části okresu, ve které se nachází hrad Košumberk, vůbec nezasahuje. Pro východní část okresu je nejdůležitější řeka Novohradka, která celou oblast odvodňuje. Důležitý je taky přítok Novohradky, tzv. Krounka. V severní části Chrudimska se poté řeka Novohradka vlévá do řeky Chrudimky. Řeky mají mělká a balvanitá koryta s mnohými peřejemi²¹.

¹⁶ KRAJÍČ, Rudolf. *Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3; kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa*. Praha, 2003. ISBN 80-86566-14-5.

¹⁷ MUSIL, Jan - DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. Soubor středověkého a raně novověkého skla z hradu Košumberka, okr. Chrudim. In *Historické sklo: sborník pro dějiny skla* 5. Čelákovice, 2011. ISBN 978-80-86531-09-0.

¹⁸ FALTYSOVÁ, Helena – BÁRTA, František a kol. *Chráněná území ČR IV.: Pardubicko*. op., cit. s. 72.

¹⁹ Tamtéž, s. 27.

²⁰ Tamtéž, s. 72.

²¹ FALTYSOVÁ, Helena – BÁRTA, František a kol. *Chráněná území ČR IV.: Pardubicko*. op., cit. s. 74.

Z pedologického hlediska v okolí Luže převažují především půdy střední, což jsou půdy hlinité a písčitohlinité. V určitých místech v oblasti České křídové pánve jsou také celkem běžné půdy, jak těžké, tak jílovitohlinité až jílovité²².

Nejrozsaáhlejším půdním typem je kambizem, což je hnědá lesní půda. Kambizem je nejtypičtějším typem půdy v celé České republice. Ve východní oblasti okresu kolem řek Novohradky a jejího přítoku Krounky došlo k vytvoření černice typické, která se vyvinula na karbonátových nivních sedimentech, tedy na nezpevněné půdě. V okolí těchto řek také dochází k vegetační inverzi, tedy zvratu, ve kterém dochází k růstu horských rostlin v této malé nadmořské výšce. Co se týče zalesnění, lesy se nacházejí spíše v jižní části okresu, případně v okolí vodních toků v podobě malých lesíků. Na východě okresu Chrudim se poté mísí dubohabřiny s bikovou bučinou a bikovou nebo jedlovou doubravou²³.

2.1 Počátky osídlení hradní výšiny

Oblast Košumberka a Luže leží na okraji staré sídelní oblasti. Především z širšího okolí jsou známy nálezy z období středohradištního (např. sídliště Lozice²⁴ nebo náhodný nález sekery ze Zdislavi²⁵), následné období mladohradištní je známo např. z pohřebiště u Jenišovic²⁶.

Hrad Košumberk se nachází v blízkosti lokalit také s pravěkým osídlením (např. hradiště u Pěšic nebo hradiště Štěnec-Kozí nožka). Nicméně, ze samotného hradu prozatím nemáme prokazatelný doklad osídlení v pravěku. Na Košumberku byl nalezen pouze jeden zlomek pravěké keramiky, který však nelze přesněji datovat. Ojedinělý zlomek tak neprokazuje osídlení hradního vrchu²⁷.

V 70. letech 20. století se v souvislosti se svou disertační prací Petr Charvát rozhodl provést povrchový průzkum v okolí městečka Luže. Nedaleko severovýchodního okraje Luže našel 16 kusů středověké keramiky. Čtyři zlomky spadají do období přelomu 12. a 13. století, tedy do doby hradištní. Další fragmenty keramiky stejného stáří byly nalezeny také v jiných částech okolí Luže, což svědčí o přítomnosti člověka v okolí hradu Košumberka v daném

²² FALTYSOVÁ, Helena – BÁRTA, František a kol. *Chráněná území ČR IV.: Pardubicko*. op., cit., s. 42.

²³ FALTYSOVÁ, Helena – BÁRTA, František a kol. *Chráněná území ČR IV.: Pardubicko*. op., cit., s. 76-79.

²⁴ MUSIL, Jan – VÍCH, David – KUCHYNKA, Jaromír. Neznámé sídliště ze střední doby hradištní z Lozic, okr. Chrudim. In *Archeologie ve středních Čechách 17*. Praha, 2013. ISSN 1214-3553.

²⁵ MUSIL, Jan. Nález raně středověké sekery ze Zdislavi (okr. Chrudim). In *Archeologie východních Čech 10*. Hradec Králové, 2015. ISSN 1805-4676.

²⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku. In *Archaeologia historica 27*. op., cit. s. 61.

²⁷ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I*. op., cit. s. 27.

období. V samotném městečku Luže byl dokonce objeven keramický střep mladohradištního období, tedy z přelomu 11. a 12. století.

Největší množství nálezů je však známo přímo z hradu Košumberk, z tzv. starého hradu. Jedná se o nálezy z období 13. století²⁸.

Nálezy řazené do 13. století a starší byly nalezeny na čtyřech místech hradu. Kromě keramiky 13. století byly získány tři zlomky bezuchých hrnců z mladohradištního období, tedy z 11. – 12. století. Většina fragmentů však pochází spíše ze 12. století. Tyto fragmenty byly nalezeny v parkánu v nároží na severozápadní části hradu pod okrouhlou baštou.

Součástí archeologických nálezů jsou také nálezy mincí z rekonstrukčních prací roku 1922 a 1924. Přestože mince nejsou v této době k nalezení, existuje zápis v inventární knize Družstva pro záchranu hradu Košumberka, který učinila numismaticky školená osoba. Mince tak lze datovat. „*Na hlavním nádvoří při výkopu pro vodní nádrž byl nalezen „vídeňský fenyk s hvězdou z doby Přemysla Otakara II.“ (1253-1278). „Brakteát (průměr 25 mm), poprsí s mečem, v poli štítek“*, tedy pravděpodobně v okrajové části hradu. Z doby prvních let existence hradu pochází dvě mince, které byly nalezeny ve sklepě starého hradu. Jedná se o pražský groš Václava II. a pražský groš Jana Lucemburského. Nejstarší mince, která byla na hradě nalezena, je denár knížete Břetislava II., který vládl v letech 1092-1100. Mince je srovnatelná s nejstaršími nálezy keramiky²⁹.

Stavbě kamenného hradu tak předcházelo delší osídlení³⁰. Hradní kopec byl s jistotou osídlen ve 12. století, je však možné, že osídlení přesahuje i do 11. století. Využíván byl celý prostor pozdějšího hradu, pravděpodobně zde však nejdříve stály dřevěné stavby³¹.

3 DĚJINY HRADU

Již ve 13. století docházelo k zahuštění osídlení. Mladohradištní osídlení je doloženo na hradě Košumberku i v jeho okolí³². Ve 13. století fungovalo sídlo na Košumberku již jako feudální sídlo ve zhruba stejné rozloze jako pozdější hrad. Přesná podoba však není známá³³. Kamenný hrad byl založen nejpozději na konci 13. století, což dokládají archeologické nálezy³⁴,

²⁸ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op., cit., s. 28

²⁹ Citováno podle: VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op., cit., s. 30.

³⁰ Tamtéž, s. 30.

³¹ Tamtéž, s. 31.

³² viz. Předchozí kapitola.

³³ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op., cit. s. 37.

³⁴ DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů.* op., cit. s. 282.

především dendrochronologicky datovaný dřevěný prvek ze vstupní věže starého hradu. Strom, ze kterého tento trám pocházel, byl pokácen v roce 1280³⁵.

V písemných pramenech lze Košumberk dohledat až v roce 1318, konkrétně v predikátu nejstaršího známého držitele hradu Ojíře z Košumberka³⁶. Vdova po Ojířovi z Košumberka zůstala dále na hradě se svými dětmi, nedlouho po smrti manžela však byla zbavena hradu Bohunkem z Popovce. Český král Jan Lucemburský však nařídil, aby hrad zůstal v držení vdovy.³⁷ I přes soudní rozhodnutí se hrad do rukou vdovy po Ojířovi nakonec nevrátil, jelikož Ojíř zbrojil proti králi ve prospěch Friedricha Habsburského, který se chtěl zmocnit Čech a Moravy.³⁸ Dále jej tedy užívali vladykové z Popovce, kteří na rozdíl od Ojíře byli vůči králi poslušní.³⁹ V druhé polovině 14. století je tedy na hradě zmiňován vladyka Diviš z Popovce, který roku 1372 hrad prodal⁴⁰.

Dalšími majiteli se tak stali pánové z Chlumu⁴¹. Po smrti Diviše roku 1372, který Košumberk koupil, se stal majitelem panství nejstarší syn Diviš Vilém. „*Tento Diviš Vilém stal se předkem pánů Slavatů z Chlumu a Košumberka.*“⁴² Po smrti prvních majitelů převzal správu Jindřich Lacembok z Chlumu a Boleslavska, který byl pravděpodobně příbuzný s některou z manželek bratrů. Dvanáct let trvala správa Jindřicha Lacemboka nad Košumberkem⁴³. Jindřich byl však vlivným mužem přelomu 14. a 15. století, „*několikrát zasáhl do domácích sporů během konfliktů krále Václava IV. se šlechtou a nevlastním bratrem Zikmundem Lucemburským.*“⁴⁴ Také šel po boku Jana Husa do Kostnice⁴⁵. Vedoucím této delegace byl Jan Kepka, který však nepatřil do rodu Slavatů⁴⁶. Poté se k vládě dostali bratři Jan, Vilém, Beneš a Diviš z Chlumu. Bratři se postupně přidávali k novému učení Jana Husa, načež „*Diviš i Vilém spečetili r. 1415 list stížný ke sboru Kostnickému poslaný.*“⁴⁷

³⁵ KYNCL, Josef. *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků hradu Košumberk (k. ú. Luže)*. Brno, 2011.

³⁶ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I*. op. cit., s. 27.

³⁷ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I*. op., cit. s. 96.

³⁸ TEPLÝ, Jaroslav. Bojanovský újezd neboli districtus Boyanouyensis v letech 1329-1419. In *Východočeský sborník historický* 18. Pardubice, 2010. s. 42. ISSN 1213-1733.

³⁹ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I*, op. cit., s. 53.

⁴⁰ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I*. op. cit., s. 27.

⁴¹ DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. op. cit., s. 282.

⁴² WIRTH, ZDENĚK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu vysokomýtském*. Praha, 1902. s. 11.

⁴³ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I*. op. cit., s. 53.

⁴⁴ Tamtéž, s. 53.

⁴⁵ Tamtéž, s. 54.

⁴⁶ Tamtéž, s. 55.

⁴⁷ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I*. op. cit., s. 97.

Po smrti Beneše si bratři rozdělili majetek. Hrad Košumberk tak zůstal v držení bratrů Diviše a Viléma, kteří se o společné jmění dělili až do smrti. Vilém zemřel roku 1434 a jeho polovina zůstala dvěma synům, Slavatovi a Janovi. Starší z bratrů, Slavata, nabyl dalších majetků, například na Čáslavsku, kde se také nakonec usadil. Košumberk tak zůstal mladšímu Janovi, který však zemřel bez dědice⁴⁸. Slavata a Jan patřili mezi spojence a spolubojovníky českého krále Jiřího z Poděbrad. „*Politicky významnější postavení pro rod vydobyl starší Slavata, který byl v letech 1463-1467 hofmistrem Jiřího z Poděbrad.*“⁴⁹ Po smrti Slavaty roku 1530 se stal dědicem panství jeho syn Diviš. Díky tomuto Diviši se po celém panství silně rozmohla Jednota bratrská. Diviš společně s nástupcem Jindřichem jsou často považováni za ty, kteří zde docílili kulturního a hospodářského rozmachu⁵⁰. Roku 1560 Diviš v jednom ze svých psaní zmiňuje úmysl přestavby prvního poschodí podle zámku v Jindřichově Hradci. Dříve však došlo k požáru, který se tak stal impulzem k zahájení rekonstrukce⁵¹. V letech 1546-1547 Diviš působil jako jeden z 12 direktorů. Několikrát se stal hejtmanem chrudimského kraje. V roce 1566 byl dokonce zvolen do zemského soudu. Velmi vytížený Diviš Slavata zanedlouho zřídil na Košumberku vyššího úředníka, tedy hejtmana, který ho měl v době nepřítomnosti zastupovat⁵². Diviš navíc získal od krále Maxmiliána II. v roce 1570 privilegium na konání trhů v podhradním městečku Luže. V roce 1574 Diviš získal značnou část majetku zpět, které se od roku 1547 nacházelo v manství, tedy pouze v propůjčení, nikoliv vlastnictví. Král Maxmilián II. se pro tento krok rozhodl především proto, že v Divišovi viděl věrného a platného šlechtice⁵³. Diviš Slavata se stal členem Jednoty bratrské, „*takže českobratrský sbor lužský zaujal záhy svou početností přednější místo v kraji*“ . Diviš Slavata zemřel roku 1575 a byl pohřben v Luži⁵⁴.

Panství se tak dostalo do rukou 4 synů - Adama, Albrechta, Zachariáše a Jindřicha, na základě sepsané závěti Divišem Slavatou z roku 1571. Panství Diviš Slavata synům odkázal rovným dílem⁵⁵. Roku 1577 si bratři rozdělili dědictví po otci, přičemž hrad Košumberk zůstal Jindřichovi, který následoval svého otce ve zvelebování sídla. Jindřich zrekonstruoval vrchnostenský pivovar, opravil a vylepšil vodovod a začal s přestavbou sídla na renesanční zámek.⁵⁶ Jindřich Slavata z Košumberka zastával významné politické funkce, taktéž se stal

⁴⁸ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I.* op. cit., s. 97.

⁴⁹ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op. cit., s. 55..

⁵⁰ Tamtéž, s. 61.

⁵¹ WIRTH, ZDENĚK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu vysokomýtském.* op. cit., s. 5.

⁵² JENÍČEK, V. V. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit., s. 39.

⁵³ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op. cit., s. 61.

⁵⁴ JENÍČEK, V. V. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit., s. 39.

⁵⁵ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I.* op. cit., s. 99.

⁵⁶ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op. cit., s. 61.

hejtmanem a soudcem. Po smrti Jindřicha převzal v roce 1603 vládu Diviš Lacembok Slavata z Chlumu a Košumberka. Diviš Lacembok Slavata vyrůstal na hradě Košumberce společně s dalšími šlechtici, například s Albrechtem z Valdštejna. Diviš Lacembok Slavata byl taktéž velmi váženým pánem, kterého ostatní velmi ctili. Jelikož dbal na své poddané, věnoval Luži stará privilegia a novou radnici. Diviš Lacembok Slavata působil v odboji proti králi Ferdinandovi II., přičemž byl navíc zvolen „*za předního komisaře kraje chrudimského v povstání proti králi Ferdinandovi II.*“. Po bitvě na Bílé Hoře ho čekalo soudní řízení a přísný rozsudek. Pán Košumberský však roku 1623 zemřel a rozsudku se již nedožil. Následně byl pohřben v kostele sv. Bartoloměje v Luži⁵⁷. Nakonec byl vynesena rozsudek dne 22. května, ve kterém bylo řečeno, že Diviš Lacembok přichází o polovinu svého panství. Následně došlo k prořadování, tedy sepsání a ohodnocení majetku. „*Suma celého prořadování zboží toho činila 62.659 ss. 17 gr. 1 d.*“ Vilém Slavata nechtěl, aby dědictví jeho rodu spadlo do rukou jiného rodu, a tak se rozhodl ke koupi⁵⁸.

Vilém hrabě Slavata, strýc Jindřicha Viléma tedy zakoupil Košumberk z konfiskací roku 1623. Cena panství činila 50.265 kop grošů míšenských. Vilém se však rozhodl zaplatit více, a to 62.659 grošů míšenských⁵⁹. Z tzv. sumy trhové měla být částka 10.000 kop míšenských předána Veronice Slavatové z Žerotína, tedy matce Jindřicha Viléma. Další 26.329 kop míšenských patřilo samotnému Jindřichu Vilému a stejná část měla být dána na českou komoru⁶⁰. Během třicetileté války začínal hrad velmi chudnout a chátrat. Jedinou stavbou vzniklou po třicetileté válce byla malá kaple⁶¹.

Vilém Slavata pod vlivem jezuitů konvertoval roku 1597 ke katolicismu. „*Na počátku dvacátých let, kdy vstoupil do dějin košumberského zámku, zastával současně úřady presidenta české komory a nejvyššího sudího, ale již roku 1623 se na dva roky stal nejvyšším komorníkem, posléze nejvyšším hofmistrem (1627-1628) a od roku 1628 až do své smrti působil jako nejvyšší český kancléř.*“ Jeho největším ziskem bylo právě košumberské panství získané roku 1623⁶².

Již „*roku 1634 postoupil Vilém Jindřichovi Vilémovi i svou půli panství Košumberského zdarma a tím zase Košumberk spojen v celek.*“⁶³ Hradu se nedařilo příliš dobře, především pod tíhou vyživovací povinnosti vojska. Vilém však na svém rodovém panství lpěl a vši silou se

⁵⁷ JENÍČEK, V. V. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit., s. 40.

⁵⁸ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I*. op. cit., s. 101.

⁵⁹ JENÍČEK V. V. *Poslední Slavatovna Košumberská 1633-1690*. Luže, 1940. s. 15.

⁶⁰ Tamtéž, s. 16.

⁶¹ WIRTH, ZDENĚK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu vysokomýtském*. op. cit., s. 5.

⁶² VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I*. op. cit., s. 92.

⁶³ OLIVA, Václav. *Z minulosti Chlumku u Luže a jeho okolí*. Praha, 1903, s. 13.

snažil o další zvelebování Košumberka. Vilém předával dospělému Jindřichovi hrad v zuboženém stavu⁶⁴.

Zámek byl však ještě začátkem 17. století dobře zaopatřený, „*jak z prošacování r. 1623 učiněného vychází, obsahoval mnoho pokojův a síní panských a hostinských, mezi nimi též pokoj slově „škola“ a pokoj „bratrský“, více komor pevných a sklepů obširných.*“ „*Pokoje a síň panské a hostinské byly ozdobeny pestrými koberci vlněnými a figurami v rámcích.*“ „*V komorách ložních stála lože pod nebesy, kteréž v panském sklepě ložním byly tuplykytové; jen v pokoji bratrském byla lože i nábytek ostatní po způsobu bratrském jednoduchá a sprostá. I v jiných věcech všelikých panovala nádhera a okázalost na hradě zdejších; byly tu almáry se skvostnými šaty choděcími, pláště, kožichy sobolem a kunami podšitými, kabáty, sedlemi, brněními, třmeny a j. v.*“

„*Služebnictva byla na hradě hojnost veliká; v kuchyni panské vařivalo se na 6 velikých a 6 menších kotlích mimo kotel veliký, na řetězi nad ohněm pověšený, ale při hostinách pečeno a smaženo nad to na 10 rožních, 3 pánvích větších a 3 pánvích na dorty. Ve stáji panské stávalo 6 koní panských a klisna panina, 7 koní kočovských, dva vozy komorní a kočárek. Na zámku byla též veliká zbrojnice, v níž mimo jiné potřeby válečné bylo zbroje rejtharské na 18 osob, 16 šurmhaubů, 16 plechovnic, 21 šurců, 15 plechů zadních, 3 celé kyrysy, zbroj na 20 osob pěších, 10 oštěpů, mnoho „špiců k turnajím, toulců, kondelěrů, štecherů, lancí“ a j. v., 17 hákovnic, 11 párů pistol, 5 pufarek, sedla všelijaká, rystunky sprosté i skvostné a jiného koňského náčiní s hojnost.*“⁶⁵ Šlechta i ostatní obyvatelé panství na hradě ukrývali své cennosti a listiny v letech 1609-1610 a 1618-1620, tedy v době neklidu⁶⁶. Během třicetileté války se hrad propadal do bídy a dluhů. Toto období tak lze pokládat za nejhorší dobu hradu Košumberka⁶⁷.

Jindřich Vilém však roku 1654 umírá a zanechává po sobě malou dcerku, jedinou dědičku⁶⁸. Když veškerý majetek připadl manželce Marii, vznikl v roce 1657 stručný inventář zámku. Díky tomuto inventáři dnes víme, že si Jindřich Vilém Slavata opakovaně půjčil od města Chrudimi. Oproti předešlému inventáři z roku 1623 je soupis věcí velmi skromný. Veškerý nábytek byl velmi opotřebovaný a poničený, okna otlučená. Jedinou inovací byla malovaná kamna téměř ve všech místnostech⁶⁹. Dcerka již v roce 1657 umírá na mor, čímž končí éra Slavatovských spjatá s hradem Košumberk⁷⁰. Následná vláda Marie Maxmiliány se

⁶⁴ JENÍČEK V. V. *Poslední Slavatovna Košumberská op. cit.*, s. 16.

⁶⁵ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I. op. cit.*, s. 100.

⁶⁶ JENÍČEK, V. V. *Na Košumberce jindy a dnes. op. cit.*, s. 15.

⁶⁷ Tamtéž, s. 102.

⁶⁸ Tamtéž, s. 102.

⁶⁹ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I. op. cit.*, s. 67.

⁷⁰ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I. op. cit.*, s. 102.

i přes finanční potíže postarala o rozkvět především v kultuře. Po Mariiných stavebních činnostech se Luže s okolím náhle proměnili v barokní krajinu⁷¹. Vdova po Jindřichu Vilémovi se po smrti druhého manžela a po smrti druhé dcery rozhodla věnovat celé dědictví jezuitskému řádu⁷². „Naposledy bylo hlučno a živo na Košumberce, když 8. září 1669 byla slavnost svěcení kaple na protějším návrší paní Marií Maxmiliánou Evou Hieserlovou založené.“⁷³

Slavatové tak hrad vlastnili až do roku 1691, kdy Košumberk přešel do držení jezuitského řádu⁷⁴. Jelikož se hraběnka rozhodla pro přenechání panství jezuitům. „A tak 25. října 1678 odevzdala paní hraběnka k jeho rukám zajišťovací listinu, kterouž odevzdává residenci s Chlumkem a kaplemi, s přilehlými parcelami řádu tovaryšstva Ježíšova, taktéž toto ujištění rozšiřuje na Košumberk a panství se všemi právy a povinnostmi.“⁷⁵ „Nyní se octl starý hrad dle nadání svrchu řečeného v držení Jezovitův (1691), což pan Vilém Slavata, jenž řádu tomuto v Čechách tak úsilovně k moci pomáhal, v duchu asi sotva kdy tušil.“ Hrad byl však nadále využíván spíše k hospodářským účelům a rychle pustl. V roce 1769 se stala starší hořejší část neobyvatelná a musela se zcela vyklidit. „Od těch dob hrad zůstaven byv milosti živlův, ztratil napřed vichřicemi a bouřemi rozežraný chatrný kryt svůj a pozůstalé zdi dílem povětřím a dílem úmyslnou bořivostí lidskou dokonce se rozpadly.“⁷⁶ Po zrušení jezuitského řádu roku 1773 Josefem II. hrad zcela zpustnul⁷⁷.

„Nebylo zde lásky k místu husitismem a českobratrstvím prosáklému, tím méně péče o jeho udržení, když účty jesuitské residence chlumecké vykazovaly stále finanční tíseň.“ Hrad byl nakonec úplně ponechán vlastnímu osudu, až nakonec zcela zpustl. Místní lidé si z Košumberka odnášeli různé cennosti. Někteří majetek slavného rodu rozprodávali dál, někteří si jej ponechávali. „Veta bylo po vši nádheře, po všech památkách starožitného rodu.“⁷⁸ Lidé později začali hrad takřka rozebírat. Odnášelo se kamení na stavby, ale také dřevo z paláců na topení⁷⁹.

Roku 1773, kdy byl zrušen jezuitský řád, se stal hrad Košumberk majetkem náboženského fondu. Dvůr zřízený pod hradem, stal se náhle novou vesnicí, zvanou Košumberk.

⁷¹ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op. cit., s. 67.

⁷² SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I.* op. cit., s. 102.

⁷³ JENÍČEK, V. V. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit., s. 43.

⁷⁴ DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů.* op. cit., s. 282..

⁷⁵ JENÍČEK V. V. *Poslední Slavatovna Košumberská* op. cit., s. 88.

⁷⁶ SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I.* op. cit., s. 103.

⁷⁷ DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů.* op. cit., s. 282.

⁷⁸ JENÍČEK, V. V. *Na Košumberce jindy a dnes.* op. cit., s. 45.

⁷⁹ Tamtéž, s. 46.

Až v roce 1807 se panství dostalo do soukromých rukou Leopolda svobodného pána de Lainga. Avšak již v roce 1826 zakoupil Košumberk Karel Maxmilián kníže z Thurn-Taxisů. Tomuto rodu hrad zůstal až do 20. let 20. století⁸⁰.

3.1 Vymezení košumberského panství

S prodejem hradu Košumberk roku 1372 se poprvé dovídáme o rozsahu košumberského panství. Diviš z Popovce prodal hrad Košumberk, společně s městečkem Luže, vsí Zdislav, poplužním dvorem Voletice, vsí a poplužním dvorem Popovec, poplužním dvorem Mirkovice, vsí Mentour, Budislav, Jenišovice, Čenkovice, Štěnec a Domoradice čtyřem bratrům Divišovi, Ješkovi, Mstislavovi a Slavatovi z Chlumu za 2000 kop. S vesnicemi bratři získali také pole, mlýny, hory a doly, které k panství náležely⁸¹.

Bratři však již drželi velké panství na Čáslavsku, konkrétně se jednalo o hrad Chlum a dalších třináct lokalit. Již držené panství tak spojili s hradem Košumberk, městem Luže a dalšími třinácti lokalitami. Na základě získaného majetku si rod společensky polepšil.

Následující generace mužů, kteří Košumberk získali (synové jednoho z bratrů z roku 1372) panství mezi lety 1405-1417 značně rozmnožila využitím odúmrtních řízení. Jednalo se o bratry Jana, Viléma, Beneše a Diviše z Chlumu. Postupně bratři získali Pěšice s tvrzí, Sedlec, Martinice, Mentour, Mravín, Janovičky, Popovec, Svařeň a Ostrov s tvrzemi a poplužními a selskými dvory, patronátními právy ke kostelům, mlýny, zahradami, poli, lesy, sady a potoky. Celkově se jednalo o dvě až tři tvrze a osm lokalit. Do roku 1417 dostali bratři odúmrť v léno, poté král léno proměnil v úplné vlastnictví⁸². Růst panství pravděpodobně nadále nepokračoval. Z berní ruly z roku 1654 je košumberské panství známo již v menším rozsahu než v roce 1417⁸³.

4 STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

Doposud nebyl zpracován ani publikován ucelený stavebně historický průzkum hradu. Z archeologických nálezů lze však říci, že výstavbu samotného kamenného hradu Košumberka řadíme na samotný konec 13. století, což lze prokázat na základě nalezených kusů dřeva ve zdivě věže, u kterých bylo provedeno dendrochronologické měření. Stromy, ze kterých byly trámy vyhotoveny, byly pokáceny v roce 1280. Již na počátku 14. století došlo k dílčím přestavbám, které jsou dosvědčeny získanými daty ze vstupní věže a sklepa (1300, 1303 a 1307

⁸⁰ JENÍČEK, V. V. *Na Košumberce jindy a dnes*. op. cit., s. 46.

⁸¹ TEPLÝ, Jaroslav. *Feudální pozemková držba v předhusitském Chrudimsku*. Pardubice, 1997. s. 16. ISBN 80-86046-26-5.

⁸² Tamtéž, s. 17.

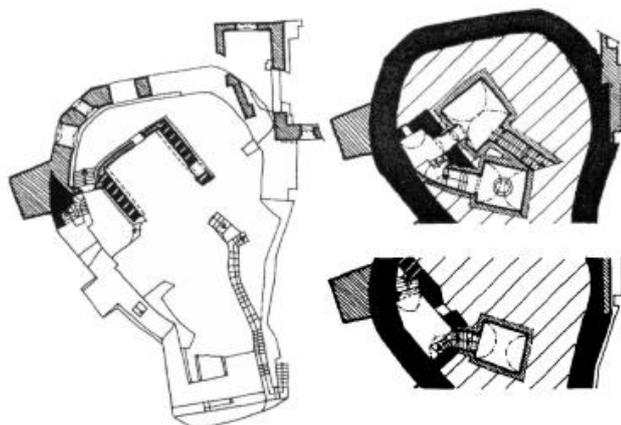
⁸³ Tamtéž, s. 19.

- Tab. I).⁸⁴ Samotný vrch, na kterém byl později postaven hrad Košumberk, byl však osídlen již ve 12. století. Nejstarší stavby však byly pravděpodobně dřevěné, jelikož o nich nemáme žádné důkazy⁸⁵.

Konstrukce	Popis prvku	Poznámka	Číslo vzorku	Dřevina	Počet letok./běl	Datum skácení
	dlouhý kus trámu		S5268	dub	69/-	1307+
	krátký kus trámu		S5269	dub	62/-	1300+
vstupní objekt	kleština na V straně (delší)	vrt	P7001-3	dub	42 / -	1280+
vstupní objekt	kleština na Z straně (kratší)	řez	P7004	dub	46 / -	1303+
sklep	vodorovný trám konstrukce ve zdi - viditelný z portálu - vpravo	vrt	P7006	dub	40 / - + 13-23	1320-30
věž	řez	řez	P7001+04+06+S5268+69	dub	75	1307+

Tab. I - Dendrochronologická analýza dřevěných prvků. (Upraveno podle Kyncl 2011)

Podoba první stavební fáze hradu Košumberka není zcela jasná, proto existuje více teorií o stavebních etapách a proměnách hradu. Podle Ladislava Svobody měl hrad Košumberk ve své první fázi podobu nevelkého, zhruba vejčitého jádra hradu, které bylo obeháno dvoumetrovou silnou plášt'ovou hradbou. Uvnitř hradeb se nacházela stavba přiléhající ke zdivu. Tato budova se měla nacházet nad nejstaršími sklepy hradu. Druhotně se zde objevují východní a západní zdi, které by mohly být pozůstatky po původních palácích, které stály naproti sobě a také severní tenká zeď jako doklad postupného zahušťování zástavby. V této fázi došlo také k zaklenutí části původního nádvoří. Dále zde byly druhotně vystavěny čtverhranné opěrné pilíře, popřípadě věžice a také bašta. Hrad by byl tak podle jeho názoru postaven nejpozději na počátku 14. století⁸⁶. Obytná a vstupní věž by tak byly postaveny až dodatečně.

Obr. 3 - Půdorys dnešního stavu jádra hradu Košumberk podle Ladislava Svobody (přízemí - vlevo, spodní sklep – nahoře vpravo a vrchní sklep – dole vpravo) (Podle Svoboda 1995)

⁸⁴ KYNCL, Josef. *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků hradu Košumberk (k. ú. Luže)*. op., cit.

⁸⁵ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op., cit. s. 31.

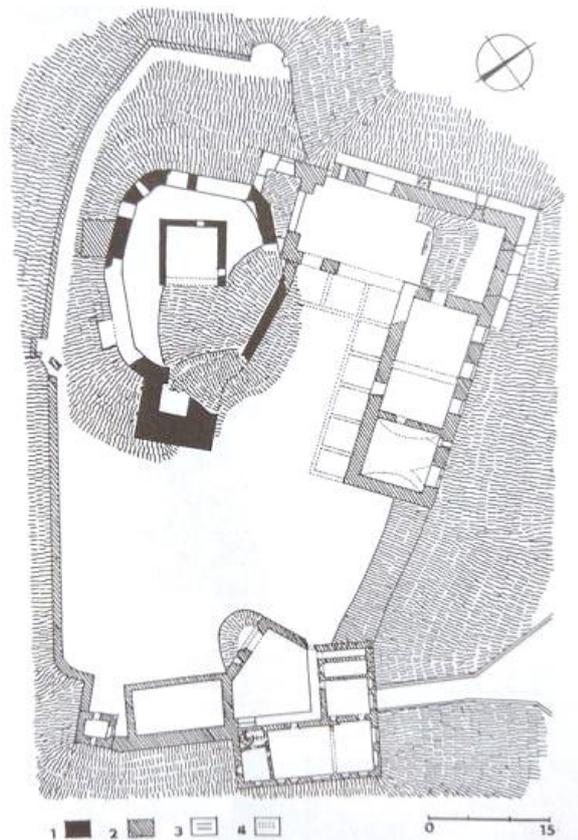
⁸⁶ SVOBODA, Ladislav. O plášt'ových hradech. In *Archaeologia historica* 20. Brno, 1995. s. 362. ISSN 0231-5823.

Tomáš Durdík však přišel s druhou teorií o výstavbě hradu Košumberka. Tomáš Durdík vychází z archeologických nálezů a zasazuje výstavbu hradu na konec 13. století. Nejstarší fází hradu Košumberka bylo podle Tomáše Durdíka malé jádro s oválnou a mohutnou obvodovou hradbou. Z této plášťové hradby v přední části vystupuje mohutná obdélníková vstupní věž. Zbytek zástavby byl postupně přikládán zevnitř obvodového zdiva. V následující fázi v průběhu 14. století mělo dojít k rozsáhlé přestavbě celého jádra hradu. Došlo k postavení čtverhranné obytné věže se zaobleným nárožím nacházející se uprostřed jádra. V další fázi, tedy v pozdní gotice, mělo dojít k výstavbě opevnění v oblasti předhradí. Opevnění obsahovalo malé okrouhlé i čtverhranné věžičky a bašty. V poslední fázi byla postavena budova purkrabství, která se dochovala v renesančním stylu. Jedná se tak o „dvojče“ nejstaršího jádra hradu Rabí. Podoba spočívá ve vystupující věžovité stavbě z první fáze výstavby a následně ve výstavbě obytné věže uprostřed jádra na hradu Košumberk⁸⁷.

Na základě dendrochronologických analýz, které dosvědčují přítomnost obvodových zdí vstupní věže již v roce 1280, se lze přiklonit k teorii Tomáše Durdíka. Ve vstupní věži byly dále zaznamenány roky 1300, 1303, a 1307. Vnitřní prostory vstupní věže a sklep byly dostaveny až mezi léty 1320-1330 (srov. Tab. D)⁸⁸.

⁸⁷ DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. op., cit. s. 282.

⁸⁸ KYNCL, Josef. *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků hradu Košumberk (k. ú. Luže)*. op., cit.

Obr. 4 - Půdorys hradu Košumberka podle Tomáše Durdíka. (Podle Durdík 2000)

1 - dochované jádro zdiva, 2 – ostatní dochované zdivo, 3 – nesporný průběh zaniklého zdiva,
4 – doplněný průběh zaniklého zdiva

5 DĚJINY BĀDÁNÍ

Již před konzervačními a archeologickými zásahy byl hrad Košumberk mnohými registrován jako významná památka. Před zásahem Družstva na záchranu hradu Košumberka v roce 1922, se Košumberkem zabýval například Zdeněk Wirth, který se o Košumberku zmiňuje ve svém soupisu památek⁸⁹. Dále je hrad Košumberk zmiňován v knize Václava Olivy. Jedná se o knihu Z minulosti Chlumku u Luže a jeho okolí⁹⁰. V neposlední řadě se hradem zabývá také V. V. Jeníček ve své publikaci Na Košumberce jindy a dnes z roku 1912⁹¹. V. V. Jeníček se hradem zabývá i v době po prvních záchranných akcích.

5.1 20. léta 20. století

Košumberk v rukou Družstva na záchranu hradu Košumberka

⁸⁹ WIRTH, Zdeněk. Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu vysokomýtském. op., cit.

⁹⁰ OLIVA, Václav. Z minulosti Chlumku u Luže a jeho okolí. op., cit.

⁹¹ JENÍČEK, V. V. Na Košumberce jindy a dnes. op., cit.

„Účelem Družstva jest pečovati o to, aby v nižádném směru starožitný, estetický a dějinný ráz hradu Košumberka nebyl rušen.“ Toto usnesení se stalo hlavním bodem pro činnost výkonného a dozorčího výboru.⁹²

Kvůli nebezpečí zranění byl hrad obehnan výstražnými cedulemi s nápisem „na vlastní nebezpečí“⁹³. Po dlouhá léta se nic neměnilo, až do roku 1921. Družstvo na záchranu hradu Košumberka se ujalo konservačních prací, které započaly v dubnu 1922 a ukončeny byly již v listopadu následujícího roku⁹⁴.

Družstvo zajistilo konzervaci celého zdiva, které bylo ve vnější vrstvě celé přezděno, aniž by bylo poškozeno. „Vrchním vrstvám zdí dán střechovitý sklon, aby voda dešťová a sněhová správně odtékala, upraveny svody pro odtok vod s jednotlivých ploch, zdivo všude dle potřeby vyspárováno a staré omítky upevněny, původní výzdoby stěn, sgrafito odkryty a zabezpečeny, klenby zajištěny betonovými povlaky, okenní a dveřní otvory zabezpečeny proti sesouvání záchrannými pásy v původních záklencích.“ Dále byly vyklizeny sklepy, byl objeven starý ochoz a hlavní velké nádvoří bylo taktéž vyklizeno⁹⁵. Převážně tak byly fragmenty nálezového souboru získány při výkopových a vyklizovacích pracích⁹⁶. Taktéž došlo k vyzdění pod hradbami Nového paláce⁹⁷. Obnova budovy purkrabství proběhla pouze v malém měřítku. Družstvu šlo o objevení původní renesanční výzdoby⁹⁸. Budova se však znatelně rozpadala a bylo nutné zdi opravit, podepřít, či spojit⁹⁹.

Mezi významné nálezy patří odkrytý letopočet nad hlavní bránou a dvě mince. Konkrétně byl nalezen groš z roku 1560¹⁰⁰. Družstvo po opravách hradu vytvořilo hradní muzeum, nacházející se v budově purkrabství, čímž zprostředkovali minulost hradu široké veřejnosti¹⁰¹. Zbylé nálezy uložené v třiceti bednách dobrovolníci uschovali do podkroví budovy purkrabství. Tyto nálezy byly objeveny až v roce 2008. Jejich nálezové okolnosti jsou však nejasné¹⁰².

⁹² JENÍČEK, V. V. *Košumberská kronika*. op., cit. s. 15.

⁹³ Tamtéž, s. 9.

⁹⁴ Tamtéž, s. 10.

⁹⁵ Tamtéž, s. 21.

⁹⁶ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka*. 2. díl: kamnové kachle, část první. op., cit. s. 12.

⁹⁷ JENÍČEK V. V. *Košumberská kronika*. op. cit., s. 21.

⁹⁸ JENÍČEK V. V. *Košumberská kronika*. op. cit., s. 24.

⁹⁹ Tamtéž, s. 25.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 30.

¹⁰¹ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. 2016, s. 221-235. ISBN 978-80-86204-28-4.

¹⁰² FROLÍK, Jan - MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka*. 2. díl: kamnové kachle, část první. op. cit., s. 12.

Nemalé množství archeologického materiálu, které bylo objeveno právě při těchto rekonstrukčních pracích provedených od roku 1922 do roku 1924 Družstvem pro záchranu hradu Košumberka, stále čeká na zpracování¹⁰³. Nicméně, podstatná část fragmentů je již zpracována v podobě katalogů. Veřejnosti zpřístupněný je již katalog kovových nálezů¹⁰⁴, skla¹⁰⁵ a také první část kamnových kachlů¹⁰⁶, na který bude navazovat druhý díl. Tato druhá část by měla být dokončena v roce 2019.

5.2 70. léta 20. století

*„V letech 1973 a 1977 na hradní zřícenině probíhaly rekonstrukční práce, uskutečněné stavební firmou Geoindustria Jihlava. Na výkopy dohlížel archeolog Jiří Sigl. Tyto práce byly spojené nejprve s geologickými sondážemi a posléze s rozsáhlými výklizy stavební sutě, zejména v tzv. Novém paláci. Z geologické sondy S8/1973, umístěné v prostoru tzv. starého hradu, byl získán archeologický materiál datovaný do 13. století.“*¹⁰⁷ Tato situace vedla k položení další zjišťovací sondy roku 1975. Sonda, která se nacházela v blízkosti vnitřní obvodové zdi zříceniny, zachytila stratigrafii o výšce 1,5 m¹⁰⁸. Výzkumy uskutečněné v 70. letech 20. století byly prvními regulárními archeologickými výzkumy hradu Košumberka. K výzkumům došlo při příležitosti rozsáhlých úprav na zřícenině, které se týkaly statického zabezpečení hradu. Taktéž u těchto nálezů nejsou nálezové okolnosti zcela jasné¹⁰⁹.

Materiál získaný z jednotlivých vrstev je tvořen převážně keramickými zlomky. Nalezené fragmenty lze řadit přibližně do doby od poloviny 13. století až do 14. století. Z těchto nálezů lze také určit, že výstavba samotného kamenného hradu Košumberka se uskutečnila někdy na přelomu 13. a 14. století¹¹⁰. U budovy purkrabství byla dále objevena novověká jímka, která byla vybudována při přestavbě budovy purkrabství v roce 1614. Novověká jímka obsahovala značné nálezy dutého skla a keramiky. Soubor nálezů se do jímky mohl dostat pravděpodobně až po roce 1684, tedy se zánikem rezidenční funkce hradu. Nálezy z jímky

¹⁰³ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op. cit. s. 29.

¹⁰⁴ FROLÍK, Jan-MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka.* 1. díl: kovové předměty. Praha, 2015. ISBN 978-80-87365-87-8.

¹⁰⁵ MUSIL, Jan - DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. Soubor středověkého a raně novověkého skla z hradu Košumberka, okr. Chrudim. In *Historické sklo: sborník pro dějiny skla* 5. Čelákovice, 2011, s. 101-120. ISBN 978-80-86531-09-0.

¹⁰⁶ FROLÍK, Jan - MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka.* 2. díl: kamnové kachle, část první. op. cit.

¹⁰⁷ Tamtéž.

¹⁰⁸ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op., cit., s. 28.

¹⁰⁹ FROLÍK J.-MUSIL. J. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka.* 2. díl: kamnové kachle, část první. op., cit., s. 12.

¹¹⁰ VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I.* op., cit., s. 29.

pocházejí z přelomu 15. a 16. století a ze starší části 17. století. Celkový soubor nálezů lze následně datovat od 14. až do 17. století. Výzkum zpracoval Jan Musil¹¹¹.

V souboru se nacházel velmi zajímavý předmět, o kterém v roce 2018 informoval také Jan Musil. Tento předmět dříve zůstal ponechán stranou. V novověké odpadní jímce v blízkosti budovy purkrabství byla objevena fajánsová poklička s límcem. Fajánsová poklička byla zařazena do 1. poloviny 17. století, čímž zapadá do datace souboru. Tento druh výrobků je na Chrudimsku téměř neznámý. Původ pokličky je nutno hledat na jižní Moravě, kde tyto nádoby byly vyráběny v 16. a v 1. polovině 17. století. Jedná se o tzv. novokřtěneckou fajáns. Výskyt pokličky na hradě Košumberku lze spojit s Veronikou ze Žerotína – manželkou Diviše Lacemboka, která z jihomoravské oblasti pocházela. Mohlo se tedy jednat o dar nebo věno. Fajánsová poklička je uložena v Muzeu východních Čech v Hradci Králové¹¹².

5.3 Rok 2008

Po takřka třiceti letech, tedy v roce 2008 došlo k záchrannému archeologickému výzkumu, kvůli plánované výstavbě toalet v hradním prostoru. Tento archeologický výzkum proběhl během listopadu 2008 a uskutečnilo jej Regionální muzeum v Chrudimi. Vedoucím výzkumu byl Jan Musil. Výzkum tohoto roku je důležitý zejména proto, že veřejnosti přinesl zajímavé informace o budově tzv. písárny. Především prohloubil znalosti o její stavební podobě.

Cíle tehdejšího výzkumu měly za úkol objevení nárožního zdiva tzv. písárny, aby mohl být vyhotoven statický posudek. Dále se jednalo o objevení a zajištění zaklenutých prostor, které se nacházely pod dnešní úrovní terénu. Došlo tedy k vyhloubení dvou sond, které na sebe kolmo navazovaly. Sonda 1 probíhala stavbou od jižní strany zevnitř hradby ve směru SZ – JV. Její rozměry byly 8 x 1 m. Ze severní vnitřní strany hradby byla kolmo vyhloubena druhá sonda, která měla rozměry 3 x 1 m. Následně samozřejmě došlo k fotografické, kresebné a měřičské dokumentaci.

Za nejstarší nález tohoto záchranného archeologického výzkumu bylo označeno obvodové zdivo náležející k budově tzv. písárny. Navíc byla vyloučena existence zaklenutého prostoru, který se měl nacházet v prostoru suterénu. V suterénu stavby byl totiž nalezen zděný podklad pro pravděpodobně dřevěný strop, který byl však plochý. V jižní části zdiva byla poté objevena ještě špaleta střílnového okénka. Okénko však bylo zazděno při statistických opravách

¹¹¹ MUSIL, Jan. Novověká jímka na hradě Košumberku. In *Castellologica Bohemica* 18. Plzeň, 2018. s. 61-83. ISBN 978-80-87365-33-5.

¹¹² MUSIL, Jan. Fajánsová poklička z hradu Košumberka. In *Chrudimské vlastivědné listy* 2, 2018, s. 6-7. ISSN 1214-7508.

zdiva. Celé zdivo náležející k budově tzv. písárny je přistaveno na obvodovou hradbu. Budova vznikla nejspíše někdy ve 14. století.

V jednotlivých vrstvách byly také zaznamenány recentní stopy po záchranných pracích Družstva na záchranu hradu Košumberka, které probíhaly ve 20. letech 20. století.

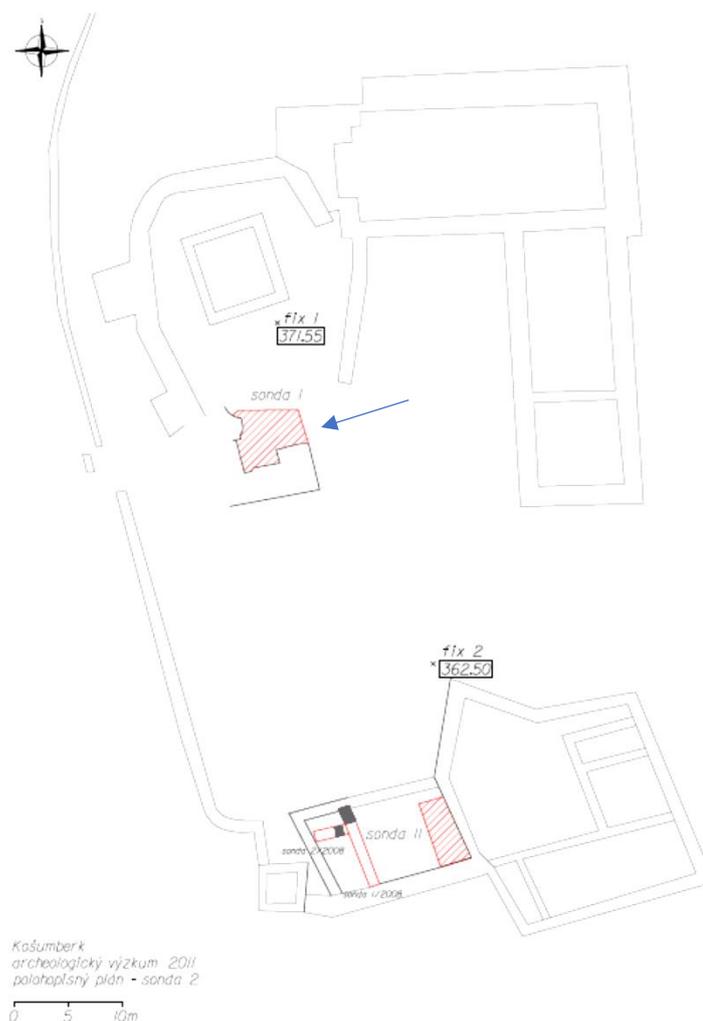
Cíle tohoto záchranného archeologického výzkumu tak byly plně splněny. Došlo k vyvrácení existence zaklenutých prostor v suterénu a také k objevení rohové části zdiva budovy tzv. písárny potřebné ke statickému posouzení¹¹³.

5.4 Rok 2011

V roce 2011 proběhly dva záchranné archeologické výzkumy z důvodu statického zajištění vstupní věže do starého hradu a zajištění nadzemního zdiva budovy tzv. písárny. Tyto výzkumy jsou zásadní pro upřesnění založení hradu a funkčnost jednotlivých částí. Záchranné archeologické výzkumy byly uskutečněny Regionálním muzeem v Chrudimi, které vedl Jan Musil. Regionální muzeum v Chrudimi dále spolupracovalo s firmou Osina Archeo, která prováděla výkopové práce, a s firmou GEO-CZ, která zajistila zaměření a fotogrammetrii. Oba dva výzkumy spolu však přímo nesouvisely¹¹⁴.

¹¹³ MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu na hradě Košumberku v roce 2008. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4. Chrudim. 2009, s. 2-3. ISSN 1214-7508.

¹¹⁴ MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. op., cit., s. 221-235.

Obr. 5 – Košumberk. Umístění sondy I/2011 (Podle Musil 2011)

Úkolem bylo statické zajištění severovýchodního nároží a zdí přiléhajících ke vstupní věži. Sonda I/2011 byla poté vyměřena při příležitosti výzkumu ve vstupní věži tzv. starého hradu v rámci záchranného archeologického výzkumu. Sonda byla dále rozměřena do čtyř segmentů, kvůli vzniku sítě jednotlivých řezů, která měla registrovat stratigrafickou situaci lokality¹¹⁵. Více se budu problematice sondy I nacházející se ve vstupní věži věnovat v průběhu práce, která se zabývá právě nálezy ze sondy I.

Také bylo navázáno na výzkum z roku 2008. Sonda II/2011 byla vyměřena z důvodu záchranného archeologického výzkumu pro statické zajištění zdiva nacházejícího se na jižní straně objektu, který navazuje na vstupní bránu sloužící ke vstupu do vnitřního areálu. Sonda II/2011 byla ze třech stran obklopena zdivem a uvnitř bylo nutné rozdělení do dvou sektorů A a B. Sektor A totiž obsahoval staticky narušené zdivo, které bylo nutné neustále podezdívat,

¹¹⁵ MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. op., cit., s. 221-235.

aby nedocházelo k další destrukci. Sonda II/2011 byla v místech porušených dlaždic ještě prohlubována pomocí pedologického vrtáku. „Výzkum probíhal po přirozených vrstvách se standardní fotografickou, kresebnou a měřičskou dokumentací podle tzv. Harrisovy metody. Veškeré úseky zdiva a dlažby byly fotogrammetricky zaměřeny.“

Za nejstarší stratigraficky zjištěnou jednotku byla určena obvodová hradba, na kterou jsou přizděny další zdi. Tyto zdi společně tvoří budovu tzv. písárny. Vzhled dlažby, která je umístěna v budově bývalé písárny, se spíše podobá dlažbě ve stájích. Tato dlažba dočasně zastavila nárůst stratigrafických vrstev. Funkce budovy by tak byla spíše hospodářského rázu. Z vrstvy 1101 poté pochází nejzajímavější nález záchranného archeologického výzkumu v roce 2011, kterým se stala mince – stříbrný parvus Václava IV¹¹⁶.

6 POPIS NÁLEZOVÉ SITUACE

Při potřebě statického zajištění severovýchodního nároží a dalšího přiléhající zdiva vstupní věže jádra hradu, tedy tzv. starého hradu, došlo v roce 2011 k záchrannému archeologickému výzkumu. Nejprve došlo k vyměření sondy I (plán 1), která byla dále rozdělena do čtyřech sektorů, kvůli lepší přehlednosti (plány 2 až 6). Po vymezení sektorů tak vznikla síť řezů, které zdokumentovaly stratigrafii v této lokalitě. Samotný výzkum probíhal tak, aby došlo k odkrývání po přirozených vrstvách¹¹⁷. Situace na lokalitě byla fotograficky (foto 1-14), kresebně i měřičsky zaznamenána podle tzv. Harrisovy metody (plán 7)¹¹⁸. Úseky zdiva byly poté fotogrammetricky zaměřeny (foto 15 až 18)¹¹⁹.

Skalní podloží (k. 4902) tvořené nefelinovým skalním sukem bylo vyhodnoceno jako nejstarší stratigrafická jednotka, která byla zjištěna. Na tomto podloží bylo vystaveno zdivo vstupní věže (k. 1900). Nad touto vrstvou se nachází šedočerná zahliněná vrstva kamenné destrukce (k. 1103=3104=4103). Dále se vrstvy dělí do dvou sektorů. Jedná se o sektor II a sektor IV.

V sektoru II (plán 3) je navazující vrstvou hnědá vrstva s kameny a zlomky cihel (k. 2108). Tato vrstva je dále zakryta šedohnědou jílovitou vrstvou se zrnky písku (k. 2105). „*Tento kontext je překryt černým proplástem s čedičovými kameny (k. 2104) a hnědou kyprou písčitou vrstvou s kameny a zlomky malty (k. 2107=3105).*“ Nad tímto kontextem se dále nachází

¹¹⁶ Citováno podle: MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. op., cit., s. 221-235.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 221-235.

¹¹⁸ HARRIS, Edward C.: Principles of archaeological stratigraphy. 2nd edition. London 1989.

¹¹⁹ ¹¹⁹ MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. op., cit., s. 221-235.

humusovitá vrstva (k. 2101=3102), ve které je zahrouben výkop (k. 2500). Obsah výkopu tvoří tmavá šedohnědá (k. 2106) a šedá jílovitá vrstva (k. 2103)¹²⁰.

V sektoru IV (plán 6) je zcela odlišně tvořená stratigrafie. Na poslední společnou vrstvu pro oba sektory, tedy na šedočernou zahliněnou vrstvu kamenné destrukce (k. 1103=3104=4103) nasedá kontext žlutobéžové barvy (k. 4109). Tento kontext je překryt tmavou písčitou vrstvou (k. 1102=3103=4104), která je dále překryta hnědou maltovinovou vrstvou (k. 1101=3106=4102). Nad touto vrstvou se nachází šedohnědá písčitohlinitá vrstva (k. 3101=4101), ve které bylo nalezeno množství zvířecích kostí, na kterou dále nasedá tmavě šedohnědá písčitá hlína (k. 1105=4108). Všechny tyto vrstvy jsou dále překryty šedohnědou písčitou hlínou se zlomky opuky (k. 1104=4107). Na povrchu se ještě nachází vrstva zahradního drnu (k. 1100AB=2100AB=3100=4100), která byla narušena výkopem (k. 500) pro stavbu recentního schodiště (k. 3900=4900)¹²¹.

7 ANALÝZA ARCHEOLOGICKÝCH PRAMENŮ

Archeologické nálezy ze sondy 1/2011 tvoří soubor 443 kusů. Nejvíce jsou zastoupeny keramické fragmenty (330 ks), druhým nejvíce zastoupeným materiálem jsou zvířecí kosti různých velikostí po 42 kusech. V souboru je také několik kusů cihel, dlaždic a střešních krytin. Součet těchto stavebních materiálů činí 24 kusů. Dále jsou zastoupeny kovové předměty, konkrétně 15 kusů. V souboru se také nachází deset kusů skla. V malém množství několika kusů se v nálezovém souboru objevuje také kámen (3 ks), mazanice (1 ks), či uhlíky (3 ks). Dále bylo nalezeno několik recentních ulit malakofauny, staniol, podrážka od boty, sklo z pivních lahví, hliníkové kolečko pocházející pravděpodobně z odznaku nebo igelitové sáčky.

7.1 Keramika

Keramika je nejhojněji zastoupeným materiálem celého souboru. Keramické nálezy jsem rozdělila na základě metodiky analýzy technologických skupin definovaných na základě makroskopicky postižitelných vlastností, jakými jsou 1) barva, 2) ostřivo, 3) barva lomu, 4) výpal, 5) povrch, 6) analogické technoskupiny¹²². Celkově bylo rozeznáno 23 technologických skupin, které zároveň mají svůj relativně chronologický význam. Jednotlivé fragmenty

¹²⁰ MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. op., cit., s. 221-235.

¹²¹ Tamtéž, s. 221-235.

¹²² FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku*. Chrudim, sine dato. Rukopis je uložen na archeologickém pracovišti Regionálního muzea v Chrudimi.

keramiky jsou dále popsány podle morfologického rozdělení. U morfologické typologie se vychází ze Středověké keramiky severočeského Polabí od Milana Zápotockého¹²³.

Na hradě Košumberku bylo tedy rozpoznáno 23 technologických skupin, které jsou definovány i pro středověký a novověký keramický materiál z Chrudimi. Proto označení jednotlivých technologických skupin netvoří souvislou řadu. Jelikož část nálezů již byla zpracována v tomto duchu, nebyla pro košumberský materiál vyčleněna zvláštní řada technologických skupin. Konkrétně se jedná o tyto skupiny:

202 „středohradištní nehlazená“

- 1) černohnědá, hnědá, černošedá
- 2) písčité ostřívo (až 1,5 mm), větší množství středně mletého slídnatého ostřiva (šupinky až 1 mm)
- 3) černý
- 4) redukční, opticky středně tvrdý, obtáčení
- 5) nehlazený, středně tvrdý povrch, ostřívo vystupuje na povrch
- 6) CRF 2, Podlažice 19

209

- 1) béžová, okrová, světle hnědá
- 2) písčité ostřívo (1-3 mm), absence slídy, dutinky
- 3) černé až šedé jádro, sendvičový efekt
- 4) oxidační, sendvičový efekt, obtáčení, vytáčení
- 5) střední povrch, krupičkovitý
- 6) CRF 9

211 „loštická“

- 1) hnědá, hnědošedá
- 2) velmi jemný křemičitý písek (zrna $\leq 0,5$ mm), dutiny, póry
- 3) černošedé jádro, sendvičový efekt
- 4) oxidačně redukční výpal, opticky tvrdý až slinutý střepek, vytáčení
- 5) charakteristický bradavičnatý povrch s kožovitým povrchem
- 6) CRF 11, Strádov 15, NH6, Ro22

¹²³ ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika severočeského Polabí. Morfologie a relativní chronologie. In *Památky archeologické LXIX.* op., cit. s. 180-185.

212 „kožovitá se slídou“

- 1) světle béžově šedá, místy černošedá
- 2) písčité ostřívo (až 2 mm), slída se koncentruje v povrchové části střepe
- 3) černošedé jádro, sendvičový efekt, velmi tenkostěnný
- 4) oxidační, sendvičový efekt, opticky tvrdý
- 5) jemný povrch, kožovitý přetah, vysoce slídnatý na povrchu
- 6) CRF 12, Ra35, Ro1, Seč 5

213 „bílá červeně malovaná“

- 1) bělavá, bílá, béžová až světle okrová
- 2) kamínky 0,05 – 1,5 mm, dutinky
- 3) bělavá, bílá, béžová až světle okrová
- 4) oxidační, opticky tvrdý
- 5) hladký, vytáčení
- 6) CRF 13, Ra18, NH2, Oheb3, Podlažice 2, Žumberk 7, Bolešov 2, Strádov 14, Lažany 12, HT 12, TK3

214

- 1) světle béžově šedá, místy černošedá
- 2) písčité ostřívo, slídnaté ostřívo, které se uplatňuje jako ploché šupinky na jemném povrchu
- 3) jako povrch
- 4) oxidační, opticky střední až tvrdý výpal
- 5) jemný, pečlivě upravený, slída na povrchu
- 6) CRF 14, blížící se 212, Ra31

215 „redukční s písčítým ostřivem“

- 1) černošedá, šedá, tmavě šedá
- 2) písčité ostřívo (1-2,5 mm), slída jemně mletá muskovitická v těstě i na povrchu
- 3) šedý, světle šedý
- 4) redukční, opticky tvrdý
- 5) jemný hlazený a leštěný, slída na povrchu, vytáčení
- 6) CRF 15, blížká 214, Ra26, Seč 8

217 „šedá redukční“

- 1) černá, šedá, šedobéžové, bělošedá, šedobílá, kovově šedá lesklá
- 2) mikroskopické ostřívo, místy ojedinělý kamínek
- 3) světle šedá až bělobéžová a krémově bílá
- 4) redukční, opticky tvrdý
- 5) jemný někdy leštěný vodorovně a radiálně, často kovově lesklý, vytáčení
- 6) CRF 17, Ra4, Oheb 4, NH4, Bolešov 5, P001, Podlažice 7, Kovářov 1, Lažany 13, Hrochův Týnec 8, Seč 3, Žumberk 1, TK4

218 „oxidační zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk“

- 1) oranžová, světle hnědá, okrová
- 2) jemné písčité ostřívo (okolo 0,5 mm), slída velmi jemně mletá, dutiny (0,5-1 mm)
- 3) sendvič, světlá, tmavé jádro, světlá
- 4) oxidační, opticky měkký až střední
- 5) jemný krupičkovitý přetažený povrch, jemné na dotyk
- 6) CRF 18, Ra36, NH13, Oheb 6, Ro14, Seč 6

219 „oxidační zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“

- 1) béžová, hnědookrová a světle hnědá
- 2) písčité ostřívo kamínky (0,5-2 mm), jemně krupičkovité, mírně porézní
- 3) sendvičový efekt
- 4) oxidační, sendvičový efekt, opticky tvrdý
- 5) kožovitý, pečlivě upravený povrch
- 6) částečně spadá i do okruhu bílé červeně malované, místy i archaičtější radélko Ra16, NH10, Podlažice 1, Žumberk 16, Ro12, Seč 9

220 „hrubší oxidační zboží“

- 1) okrová až béžová
- 2) kamínky 0,5 – 1 mm
- 3) okrový
- 4) oxidační, opticky tvrdý
- 5) středně hrubý, ostřívo vystupuje na povrch, vytáčení
- 6) Ra9, NH3

223 „červená bíle malovaná, čelákovické zboží, BMK“

- 1) cihlově červená, oranžová
- 2) mikroskopické ostřívo, jemně mletá slída
- 3) jako povrch
- 4) oxidační, opticky měkký
- 5) pečlivě upravený povrch, hlazený, sprášný, snadno se otírá, na něm bílá snadno se otíratelná bílá malba
- 6) střední Polabí Kolínsko, Čelákovice

224 „severomoravský výrobní okruh“

- 1) vně béžové až šedé a tmavě hnědé a hnědošedé, uvnitř šedé, béžové, hnědé a tmavě hnědé až šedohnědé
- 2) ostřívo 0,5 – 5 mm, kamínky, póry
- 3) sendvičový efekt
- 4) oxidačně redukční, opticky tvrdý
- 5) Hrubý, silně porézní, vytáčení/obtáčení
- 6) Ra14, Oheb 5, Žumberk 14, NH8, Podlažice 8, Strádov 2

226 „zboží typu Husova ulice“

- 1) okrová, světle oranžová; uvnitř hnědočerveně transparentně glazovaný
- 2) mikroskopické ostřívo, plavené těsto
- 3) okrová, světle oranžová
- 4) oxidační, opticky střední až měkký
- 5) hladký, pečlivě upravený, vytáčení, částečně i oboustranně glazovaný hnědou, hnědočervenou žlutavou, žlutozelenou transparentní glazurou
- 6) Ra8

228 „oboustranně glazovaná keramika“

- 1) hnědočerveně, hnědožlutě, žlutě a žlutooranžově oboustranně transparentně glazovaná
- 2) písčité ostřívo (do 1 mm), dutinky
- 3) oranžový, okrový, červený místy i sendvičový efekt
- 4) oxidační, opticky měkký až střední
- 5) pečlivě upravený, oboustranně transparentně glazovaná

6) -

229 „hnědá tvrdá“

- 1) vně hnědá, uvnitř černošedá
- 2) mikroskopické ostřívo, dutinky, absence slídy
- 3) hnědočervený, hnědý
- 4) tvrdý, oxidačně redukční, vytáčení
- 5) hladký, pečlivě upravený
- 6) -

230 „protoredukční“

- 1) šedá, šedočerná, černá
- 2) středně hrubý písek, výrazné procento jemně mleté slídy
- 3) světle šedá
- 4) redukční, opticky tvrdý
- 5) středně hrubý, pečlivě upravený
- 6) Bolešov 4, Podlažice 15, Ra27

231 „oxidační s mikroskopickým ostřivem bez glazury“

- 1) oranžová, hnědočervená, červená
- 2) písčité ostřívo (do 1 mm), dutinky
- 3) oranžový, okrový, červený místy i sendvičový efekt
- 4) oxidační, opticky měkký až střední
- 5) pečlivě upravený, vytáčení, modelační rýžky
- 6) P008, Ra32, Bolešov 6, Strádov 16, Ro5

232 „světle šedé slídnaté zboží typu Zbyslavce“

- 1) světle šedá
- 2) velmi drobné písčité a slídnaté ostřívo (1,5 – 2 mm)
- 3) světle šedý
- 4) redukční, opticky měkký
- 5) pečlivě upravený hladký až střední, vytáčení
- 6) Oheb 10, Podlažice 6, Ra34, Bolešov 3, Ro9, Seč 2

300 „Pfeiffentonware“

- 1) bílá, bělobéžová
- 2) slída, submikroskopické ojediněle
- 3) bílý
- 4) opticky střední, oxidační
- 5) hladký povrch, modelační rýžky, diagonální „odletování hmoty“, tenká stěna
- 6) -

311 „glazovaná oxidační bez nástřepí I“

- 1) okrová a oranžová, uvnitř částečně transparentně glazovaný, žlutá, nazelenalá, nahnědlá
- 2) jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo
- 3) okrový, oranžový
- 4) oxidační, opticky střední
- 5) jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky
- 6) Ra25, Ro20

312 „glazovaná oxidační bez nástřepí II“

- 1) bělobéžová, uvnitř částečně transparentně glazovaný, žlutá, nazelenalá, nahnědlá
- 2) jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo
- 3) bílý, bělobéžový
- 4) oxidační, opticky střední
- 5) jemný pečlivě upravený povrch, jemný, modelační rýžky
- 6) Ra28, Ro7, Seč 4, TK5

314 „manganově opakně glazovaná“

- 1) vně tmavě fialová burelová opakní glazura, uvnitř hnědočervená či oranžová transparentní glazura
- 2) jemné plavené těsto, mikroskopické ostřívo
- 3) oranžový, červený a okrový
- 4) oxidační, opticky střední
- 5) jemný pečlivě upravený povrch, hladký, modelační rýžky
- 6) Ra29, Ro21

Nejstarší nalezené fragmenty v nálezovém souboru byly dva již zmiňované fragmenty středohradištní nehlazené keramiky (202) o celkové hmotnosti 36 g. Tento druh keramiky je dále registrován například v Chrudimi (CRF 2)¹²⁴ nebo v Podlažicích (Podlažice 19)¹²⁵.

Dále byl objeven jeden keramický fragment z doby vrcholného středověku, ze 13. století, béžové keramiky s písčítým ostřivem (209). Tuto keramiku taktéž nacházíme v Chrudimi (CRF 7)¹²⁶. Hmotnost úlomku je 10 g.

Následuje výčet zastoupených technologických skupin 14. století, přelomu 14.-15. století a 15. století. Vyskytuje se zde devět kusů tzv. „loštické“ keramiky (211) o celkové hmotnosti 140 g. Několik zlomků tzv. loštické keramiky bylo nalezeno také na hradě Strádov (Strádov 15)¹²⁷, Nových Hradech (NH6)¹²⁸ nebo v Chrudimi, Filištínské ulici (CRF 11)¹²⁹. Dále byly objeveny tři světle béžově šedé kusy keramiky s písčítým ostřivem (212), které měly hmotnost 17 g. Na jedné z výdutí je viditelná oběžná šroubovice (1200) (tab. 1/2). Tato keramika byla zastoupena například v nálezech z Chrudimi (CRF 12)¹³⁰ nebo na hradu Rabštejnec (Ra35)¹³¹. Mezi nálezy bylo také odkryto deset fragmentů bílé červeně malované keramiky (213). Nachází se zde jeden zavínutý kyjovitý okraj hrnce (H-811) (tab. 2/5) a jedna z výdutí je ozdobena oběžnou šroubovicí (1200) (tab. 2/3). Tyto střepy mají hmotnost 108 g a jsou shodné s nálezy z Podlažic (Podlažice 2)¹³² a Chrudimi (CRF 13)¹³³. Následuje pět střepů světle béžově šedé, místy černošedé keramiky (214) o celkové hmotnosti 25 g. Z pěti střepů je jedna výduť zdobena vývalkovou šroubovicí základního typu (03) a na jednom podhrdlí je patrná plastická páska (5201) (tab. 3/5). Tzv. redukční keramika s písčítým ostřivem (215) byla objevena v počtu 12 kusů. Mezi těmito 12 střepy se nachází čtyři okraje. Jedná se o jednoduchý

¹²⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi. In *Archeologie ve středních Čechách* 3. Praha, 1999. s. 443-464. ISBN 80-902457-4-9.

¹²⁵ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹²⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi. In *Archeologie ve středních Čechách* 3. op., cit. s. 443-464.

¹²⁷ MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání hmotné kultury hradu Strádova (k. ú. Ochoz u Nasavrck, okr. Chrudim). In *Archeologie východních Čech* 8. Hradec Králové, 2014. ISSN 1805-4676.

¹²⁸ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹²⁹ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi. In *Archeologie ve středních Čechách* 3. op., cit. s. 443-464.

¹³⁰ Tamtéž, s. 443-464.

¹³¹ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. Praha, 2009. s. 10-28. ISBN 978-80-904408-0-7.

¹³² FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹³³ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi. In *Archeologie ve středních Čechách* 3. op., cit. s. 443-464.

okraj hrnce (H-142) (tab. 4/3), zavnutý kyjovitý okraj hrnce (H-836) (tab. 5/3), pozdní okraj hrnce typu okruží (H-591) (tab. 6/2) a obloukovitě profilovaný okraj mísy (M-391) (tab. 1/1). Hmotnost této techno skupiny čítá 170 g. Další fragmenty redukční keramiky s písčítým ostřivem známe například z Chrudimi (CRF 15)¹³⁴ nebo z Rabštejnka (Ra26)¹³⁵. Největší zastoupení v keramice má tzv. „šedá redukční“ keramika (217), jelikož bylo nalezeno celých 54 střepů. Z tohoto velkého počtu keramických nálezů bylo odkryto deset okrajů. Konkrétně se jedná o římsovitý okraj hrnce (H-211) (tab. 9/6), okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-381) (tab. 8/8), dva okraje hrnců typu okruží (H-536 a pozdní H-591) (tab. 1/3 a tab. 10/3), dva zavnuté kyjovité okraje hrnců (H-842, H-852) (tab. 7/4 a tab. 8/4), dva okraje džbánů jednoduchého typu (D-111, D-222) (tab. 6/5 a tab. 2/2), okraj džbánu typu okruží (D-611) (tab. 2/4) a vodorovně plochý okraj mísy s plastickou páskou (M-111) (tab. 2/1). Některé střepy šedé redukční keramiky byly zdobené, konkrétně se jedná o zlomky pocházející z výduti nádob. Tři výdutě byly zdobeny radélkem (2810, 2110+2100, 5103) (tab. 11/5, tab. 8/6 a tab. 2/6), další je zdobena radélkem (1431) a oběžnou šroubovicí (1200) (tab. 7/9) a zbylé dvě jsou zdobeny oběžnou šroubovicí (1200) (tab. 12/6 a tab. 11/6). Celková hmotnost těchto střepů je 349 g. K této technologické skupině máme četné analogie z Chrudimi (CRF17)¹³⁶, Rabštejnka (Ra4)¹³⁷, Nových Hradů (NH4)¹³⁸, Bolešova (Bolešov 5)¹³⁹, Podlažice (Podlažice 7)¹⁴⁰ nebo z Kovářova (Kovářov 1)¹⁴¹. Dále bylo odkryto 11 fragmentů tzv. „oxidačního zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk“ (218). Hmotnost tohoto zboží je 71 g. Byl nalezen jeden okraj této technologické skupiny, konkrétně okraj džbánu jednoduchého typu (D-225) (tab. 10/4). Stejně technologické skupiny nacházíme i na

¹³⁴ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi. In *Archeologie ve středních Čechách* 3. op., cit., s. 443-464.

¹³⁵ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit. s. 10-28.

¹³⁶ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi. In *Archeologie ve středních Čechách* 3. op., cit. s. 443-464.

¹³⁷ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit. s. 10-28.

¹³⁸ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹³⁹ NETOLICKÝ, Petr. Zaniklá středověká a raně novověká ves Bolešov v k. ú. Spačice, okres Chrudim, Pardubický kraj. In *Východočeský sborník historický* 22. Pardubice, 2012. s. 73-114. ISSN 1213-1733.

¹⁴⁰ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹⁴¹ MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Nové archeologické nálezy z tzv. bojanovského újezdu (Železné hory, okres Chrudim). In *Praehistorica* XXXIII. Praha, 2016. s. 275-290. ISSN 0231-5432.

Rabštejnku (Ra36)¹⁴² a v Chrudimi (CRF 18)¹⁴³. Následující „oxidační zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219) bylo nalezeno v celkovém počtu 22 kusů o celkové hmotnosti 598 g. Jeden ze střepů byl určen jako okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-356) (tab. 12/4). V celkovém počtu deset kusů se nachází jeden ostře přehnutý okraj hrnce (H-621) (tab. 5/1) a jeden okraj pokličky (Pk-11) (tab. 7/5). Do této technoskupiny patří i nálezy z Rabštejnka (Ra16)¹⁴⁴, Nových Hradů (NH10)¹⁴⁵ a z Podlažic (Podlažice 1)¹⁴⁶. V poměrně velkém zastoupení bylo také zachráněno tzv. „hrubší oxidační zboží“ (220). Konkrétně 25 střepů o celkové hmotnosti 365 g. Tato technologická skupina je zastoupena sedmi okraji. Jedná se o okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-354) (tab. 14/1), hrnec s ovaleným okrajem s vnitřním prožlabením (H-412) (tab. 7/7), okraj hrnce typu okruží (H-541) (tab. 9/3), hrnec s přehnutým ostrým okrajem (H-632) (tab. 13/1), zavnutý kyjovitý okraj hrnce (H-852) (tab. 13/6), okraj džbánu jednoduchého typu (D-231) (tab. 13/7) a okraj pokličky (Pk-41) (tab. 9/9). Hrubší oxidační zboží nacházíme taktéž na hradě Rabštejnku (Ra9)¹⁴⁷ a na Nových Hradech (NH3)¹⁴⁸. Tři nalezené střepy dále patří do červené bíle malované keramiky, tzv. čelákovického zboží (223). Celková hmotnost těchto střepů je 47 g. Do této technologické skupiny byly zařazeny dva okraje pokličky (Pk-13) (tab. 1/5 a tab. 15/6). Analogii se střepy z Košumberka nacházíme na Kolínsku ve středním Polabí a v Čelákovících¹⁴⁹. Druhá nejvíce zastoupená skupina nálezového souboru je tzv. „severomoravský výrobní okruh“ (224). Konkrétně se jedná o 40 kusů keramiky, z toho tři okraje. Nachází se zde jeden okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-354) (tab. 5/2), střep je navíc ozdoben plastickou páskou (5201). Dále byly zaznamenány dva ovalené okraje mís (M-411) (tab. 3/3 a tab. 1/6). Hmotnost této technoskupiny čítá 1212 g, což dokládá mohutnost tohoto typu keramiky a také velké rozměry střepů. Tento druh keramiky se hojně vyskytuje i na dalších lokalitách. Například na Rabštejnku

¹⁴² MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit. s. 10-28.

¹⁴³ FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi. In *Archeologie ve středních Čechách* 3. op., cit. s. 443-464.

¹⁴⁴ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit. s. 10-28.

¹⁴⁵ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹⁴⁶ Tamtéž.

¹⁴⁷ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit. s. 10-28.

¹⁴⁸ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹⁴⁹ Tamtéž.

(Ra14)¹⁵⁰, Nových Hradech (NH8)¹⁵¹, Strádově (Strádov 2)¹⁵² nebo v Podlažicích (Podlažice 8)¹⁵³. Mezi častými nálezy bylo také zboží typu Husova ulice (226). 31 střepů z této technologické skupiny má hmotnost 194 g. Bylo zaznamenáno pět okrajů, konkrétně jednoduchý okraj hrnce (H-142) (tab. 8/3), dva zavínuté kyjovité okraje hrnců (H-851, H-852) (tab. 7/1 a tab. 7/2), jednoduchý okraj džbánu (D-225) (tab. 10/1) a okraj džbánu typu okruží (D-558) (tab. 13/2). Dále byly tři výduti ozdobeny radélkem (2100, 2400+1100, 2810) (tab. 16/4, tab. 13/3 a tab. 16/5). Ze sondy 1/2011 byl dále vyzvednut jeden fragment oboustranně glazované keramiky (228) o celkové hmotnosti 5 g a osm střepů hnědé tvrdé keramiky (229) o celkové hmotnosti 54 g. Mezi nálezy hnědé tvrdé keramiky byl zaznamenán jeden okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-343) (tab. 17/4) a jedno podhrdlí ozdobeno plastickou páskou (5201) a oběžnou šroubovicí (1300) (tab. 3/6). Další častou technoskupinou je tzv. „protoredukční“ keramika (230), která je zastoupena 26 střepů o celkové hmotnosti 294 g. Z celkového počtu 26 fragmentů jsou zde tři okraje, konkrétně jednoduchý okraj hrnce (H-141) (tab. 9/5), okraj hrnce typu vytažené, nebo nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-374) (tab. 8/2) a okraj džbánu typu okruží (D-523) (tab. 13/8). Tři výduti jsou ozdobeny pomocí oběžné šroubovice (1200, 1300, 1400) (tab. 6/1, tab. 9/1, tab. 9/8). Tuto technologickou skupinu nalézáme také na Rabštejnku (Ra27)¹⁵⁴, v Podlažicích (Podlažice 15)¹⁵⁵ a v Bolešově (Bolešov 4)¹⁵⁶. Dále bylo nalezeno deset kusů tzv. oxidační keramiky s mikroskopickým ostřivem bez glazury (231) o celkové hmotnosti 87 g. V této technologické skupině se nachází čtyři okraje. Jedná se o jeden přehnutě oblý okraj hrnce s ozdobením pomocí vývalkové šroubovice (H-722, 03) (tab. 12/2) a tři okraje džbánů typu okruží (D-523, D-523 a D-559) (tab. 7/6, tab. 17/1 a 17/2). Jedna výduť je ozdobena pomocí radélka (tab. 12/3). Tuto keramiku nalézáme například na Rabštejnku (Ra32)¹⁵⁷. Dále bylo na Košumberku objeveno

¹⁵⁰ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit. s. 10-28.

¹⁵¹ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹⁵² MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání hmotné kultury hradu Strádova (k. ú. Ochoz u Nasavrku, okr. Chrudim). In *Archeologie východních Čech* 8. op., cit.

¹⁵³ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹⁵⁴ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit. s. 10-28.

¹⁵⁵ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹⁵⁶ NETOLICKÝ, Petr. Zaniklá středověká a raně novověká ves Bolešov v k. ú. Spačice, okres Chrudim, Pardubický kraj. In *Východočeský sborník historický* 22. op., cit.

¹⁵⁷ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit. s. 10-28.

deset střepů světle šedé slídnaté keramiky, tzv. zboží typu Zbyslavce (232). Do této technologické skupiny patří jeden pozdní přehnutě oblý okraj hrnce (H-217) (tab. 10/2) a také jedna výduť ozdobena oběžnou šroubovicí (1300) (tab. 11/4). Celková hmotnost šedé slídnaté keramiky typu Zbyslavce čítá 291 g a nacházíme ji také na Rabštejnku (Ra34)¹⁵⁸ nebo v Podlažicích (Podlažice 6)¹⁵⁹.

Dále jsou zastoupeny čtyři novověké technologické skupiny. Konkrétně se jedná o jeden střep, konkrétně ovalený okraj hrnce s vnitřním prožlabením (H-431) (tab. 1/7), již zmiňovaného typu „Pfeiffentonware“ (300), jehož hmotnost je 9 g. Následuje 18 kusů glazované oxidační keramiky bez nástřepí (311 a 312) o celkové hmotnosti 163 g. Z této skupiny jsou známy dva okraje, konkrétně dva okraje hrnců typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-371, H-392) (tab. 4/2 a tab. 8/5). Na jedné z výdutí je znatelné radélko (2400+1100) (tab. 9/2). Druhá zdobená výduť této technologické skupiny je ozdobena rytou linií (01) (tab. 15/5). Tato keramika je známá také z Rabštejnka (Ra2 a Ra28)¹⁶⁰. Posledním střepem je fragment tzv. manganově opakně glazované keramiky (314), známá taktéž z Rabštejnka (Ra29)¹⁶¹. Jeho hmotnost čítá 2 g. Celkem devět kusů keramiky je přepálené a nebyly tak zařazeny do některé z technologických skupin.

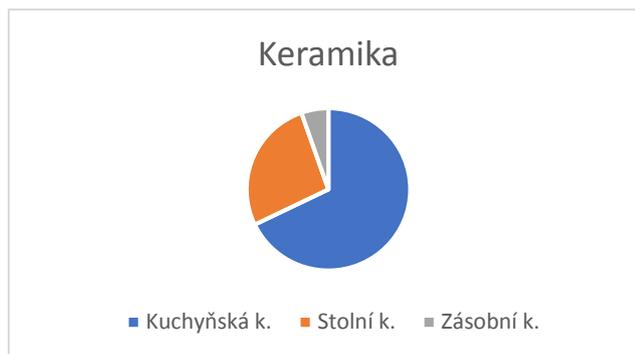
Fragmenty keramiky lze rozdělit na základě dochování jednotlivých morfologických částí nádob na okraje, podhrdlí, výduti a dna. Okrajů bylo nalezeno 48, podhrdlí 11, výdutí 225 a dna byla nalezena v počtu 28 kusů. Výduti tedy v tomto nálezovém souboru znatelně převažují. U okrajů lze zjistit původ, tedy z jaké nádoby pocházejí, díky zjištěnému průměru. S největší pravděpodobností tak naše okraje pocházejí z hrnců, mís, pokliček a džbánů. Hrnce jsou zastoupeny v celkovém počtu 28 okrajů, džbány v počtu 14 fragmentů, mís bylo nalezeno pět a části pokličky čtyři (viz graf 1). V souboru převažují hrnce (29), které společně s mísami (5) a poklicemi (4) dokládají kuchyňskou keramiku. Jsou zde však také džbány (15), které zastupují stolní keramiku a zásobní keramika severomoravského výrobního okruhu (3) (viz graf 2).

¹⁵⁸ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit., s. 10-28.

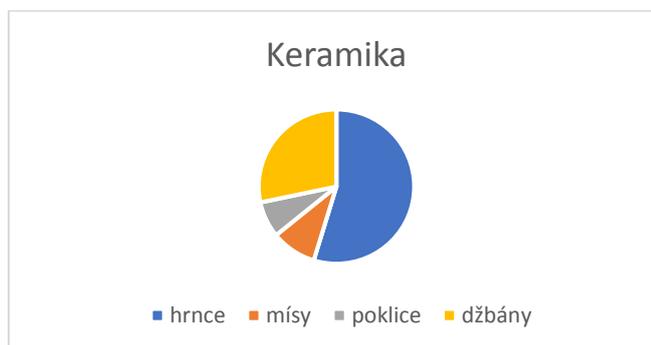
¹⁵⁹ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku. Chrudim. op., cit.

¹⁶⁰ MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. op., cit. s. 10-28.

¹⁶¹ Tamtéž, s. 10-28.

Graf 1 – Poměr mezi kuchyňskou, stolní a zásobní keramikou.

Graf 2 - Rozložení keramiky

Průměry okrajů hrnců se pohybují od 140 do 340 mm, což jsou hrnce spíše větších rozměrů. Nejčastěji je zastoupen typ vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením. Konkrétně se jedná o osm okrajů, z toho šest je zdobených. Dva fragmenty jsou zdobeny hnědou glazurou, tři fragmenty jsou zdobeny plastickou páskou v prostoru podhrdlí a jeden okraj je ozdoben oběžnou šroubovicí. Dále je třemi nezdobenými kusy zastoupen ostře přehnutý okraj hrnce a třemi kusy jsou také zastoupeny hrnce typu okruží. Po dvou okrajích mají hrnce zavnutého kyjovitého typu, římsovité hrnce a oválené hrnce. Všechny tyto okraje jsou nezdobené. Další typy hrnců jsou zastoupeny pouze po jednom okraji. V nálezovém souboru se vyskytuje jeden okraj typu oválené hrnce s vnitřním prožlabením vyzdoben plastickou páskou. Dále jeden okraj jednoduchého typu, který je zdoben světle hnědou glazurou. Posledním zdobeným okrajem je okraj přehnutého oblého typu, který je ozdoben vývalkovou šroubovicí. Zbylé tři okraje hrnců zastupují typ vytažené a okruží, oblé a zahnuté oblé hrnce.

Průměry okrajů mís se poté pohybují mezi 200 mm až 400 mm. Pokud jde o profilaci mís, jsou dvěma fragmenty zastoupeny vodorovně obloukovité okraje. Jeden z okrajů je zdoben plastickou páskou v podhrdlí. Zbylé okraje mís patří do tzv. ovalených okrajů mís.

Průměry okrajů džbánů kolísají mezi 60–280 mm. U profilace džbánu byly rozpoznány tři typy okrajů. Typ okruží je zastoupen šesti okraji, z čehož jeden je ozdoben hnědooranžovou

glazurou. Džbány jednoduchého typu se v souboru objevily v počtu čtyři fragmenty. Jeden z nich je ozdoben světle oranžovou glazurou. Poslední typ okrajů džbánu je kalichovitý typ, který je zastoupen jedním fragmentem, zdobeným hnědou glazurou.

Dále je keramika dělena na zdobenou a nezdobenou. Zdobených keramických fragmentů bylo nalezeno 74, z čehož převážnou většinu výzdoby tvoří glazura. Konkrétně se jedná o 43 glazovaných fragmentů. Dále jsou střepy zdobeny šroubovicí. 14 úlomků je ozdobeno oběžnou šroubovicí a dva vývalkovou šroubovicí. Následujících devět střepů zdobí radélko, Zbylé zdobené fragmenty jsou zdobeny rytou linií. V souboru však převažují nezdobené keramické střepy, konkrétně se jedná o 239 fragmentů (viz graf 3). V případě okrajů, den a zdobených fragmentů byla provedena kresebná dokumentace, která je přiložena v příloze (tab. 1-18). Konkrétně se jedná o 115 kusů keramiky.

Graf 3 – Zdobená a nezdobená keramika

Nálezy dále rozdělím do skupin podle vrstev, ze kterých byly získány. Jednotlivé artefakty poté blíže popíši.

7.2 Kachle

Kachle se vyskytují v nálezovém souboru v počtu 18 kusů. Kachlům je věnována samostatná technologická skupina 222. Nicméně jsem tuto skupinu záměrně oddělila. Kachle v nálezovém souboru z hradu Košumberka jsou fragmentarizovány na malé zlomky, nedá se tak téměř s jistotou určit motiv zobrazení. Většinou se jedná o okraje kachlů. Vyskytují se kachle nádobkové i komorové.

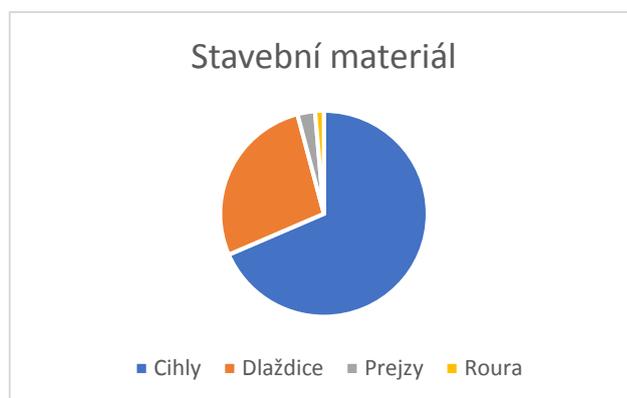
V sektoru I byly celkově nalezeny tři zlomky kachlů, v sektoru II čtyři zlomky kachlů, v sektoru III přesně pět zlomků kachlů a v sektoru IV bylo objeveno šest zlomků kachlů.

V sektoru I byly nalezeny kachle o celkové hmotnosti 55 g. Fragmentarizace těchto úlomků je 4 a 8. V sektoru II se poté objevily kachle vážící 173 g. Fragmentarizaci mají od 5 do 8. V sektoru III se nacházejí kachle o celkové hmotnosti 215 g. Jejich fragmentarizace se pohybuje od 4 do 9. Ze IV sektoru byly získány kachle o hmotnosti 212 g a fragmentarizaci 5, 6, 7 a 8.

Pouze u čtyřech kachlů je rozpoznatelný nějaký motiv. Jeden z kachlů na sobě nese torzo nápisové pásky. Mohlo by se jednat o kachel s motivem proroka, nicméně fragment kachle je velmi malých rozměrů (tab. 3/7). Jeho váha je 65 g. Další z blíže určitelných kachlů se řadí mezi římsové nárožní kachle. Hmotnost tohoto úlomku čítá 25 g. U jednoho zlomku kachle je rozpoznatelný záchytný otvor. Hmotnost tohoto zlomku je 25 g. Poslední ze čtyř zajímavějších úlomků kachlů je zdoben glazurou z vnější strany. Jedná se však o velmi malý fragment o hmotnosti pouhé 2 g.

7.3 Stavební materiál

Stavební materiál se objevuje ve všech čtyřech sektorech. Kromě cihel, které jsou nejčastějším stavebním materiálem nálezového souboru, byly odkryty také dlaždice, střešní krytiny – prejzy, či roura. Cihly pravděpodobně byly vyrobeny podle jednoho formátu (180 x 100 x 40 mm), u dlaždic máme více možností (180 x 180 x 40 mm a ? x 130 x 40 mm). Konkrétně bylo nalezeno 50 cihel pocházejících pravděpodobně z prostoru vstupní věže starého hradu. Dále byly získány tři cihly recentní, pravděpodobně z 19. – 20. století. Ve velkém počtu jsou zastoupeny také dlaždice, tzv. půdovky. Celkově bylo nalezeno 20 dlaždic. V souboru nálezů jsou také dvě prejzy a jedna roura (viz graf 4). Hmotnost všech nalezených cihel je 26 283 g. Mladší recentní cihly mají hmotnost 14 g. Dlaždice poté váží 15 217 g, prejzy 410 g a roura 48 g.

Graf 4 – Stavební keramika

V sektoru I byl stavební materiál nalezen ve vrstvách 1101, 1103 a 1105. Vrstva 1101 odkryla již zmiňovanou rouru o hmotnosti 48 g, na které jsou zřetelné stopy písku. Ve vrstvě 1103 byly objeveny čtyři olámané cihly. Jejich celková hmotnost čítá 1 144 g. Na třech cihlách v této vrstvě jsou znatelné stopy po ohni, tedy pravděpodobně po požáru, ke kterému došlo po roce 1573. Na největší cihle jsou poté ještě otisky stébla slámy. Vrstva 1105 dále odkryla jednu cihlu o hmotnosti 166 g.

V sektoru I a II se nacházely dlaždice ve vrstvě 1100=2100 a 1101=2101. Tyto dlaždice mají celkovou hmotnost 4 336 g. Dále byla nalezena cihla ve vrstvě 1100A=2100A o hmotnosti 182 g. Na cihle jsou znatelné stopy písku.

Sektor II odkryl stavební materiál ve vrstvách 2105, 2106, 2107 a 2108. Ve vrstvě 2105 se nacházelo sedm kusů cihel o celkové hmotnosti 1 696 g a jedna střešní krytina se stopami po pískování z vnitřní strany. Hmotnost této krytiny je 322 g. Vrstva 2106 ukrývala osm kusů dlaždic, tzv. půdovek. Celková hmotnost půdovek čítá 7 748 g. Ve vrstvě 2107 byla pouze jedna cihla o hmotnosti 98 g. V poslední vrstvě sektoru II, která odkryla úlomky stavebního materiálu, tedy ve vrstvě 2108 byla nalezena jedna cihla, která má hmotnost 100 g. Na cihle jsou znatelné stopy písku.

V sektoru III se stavební materiál nacházel ve vrstvách 3100, 3101 a 3104. Ve vrstvě 3100 byla nalezena jedna cihla o hmotnosti 87 g. Dále se v této vrstvě nacházely ještě tři recentní cihly, které se do vstupní věže dostaly pravděpodobně v 19. nebo 20. století. Hmotnost těchto úlomků cihel je 14 g. Vrstva 3101 ukrývala pouze jednu cihlu o hmotnosti 511 g. Na této cihle je možné rozpoznat písek. Ve vrstvě 3104 již bylo nalezeno více cihel, konkrétně pět. Na dvou cihlách jsou patrné stopy píscité podsýpky. Šestá nálezem v této vrstvě je prejza vážící 98 g.

Sektor IV odkryl stavební materiál ve vrstvách 4101, 4102, 4103, 4104, 4105, 4106 a 4107. Ve vrstvě 4101 bylo objeveno pět cihel. Celková hmotnost čítá 2 418 g. V této vrstvě se nacházejí jedny z nejzajímavějších cihel souboru. Na jedné cihle jsou znatelné stopy po prstování a na druhé je otisk celého palce (foto 23 a 24). V další vrstvě 4102 se nacházejí tři cihly o celkové hmotnosti 2 363 g. Na jedné z těchto cihel jsou stopy písku, na další je znatelná šedočerná barva, kterou způsobil přítomný požár. Tato cihla má na sobě také otisky prstů. Ve vrstvě 4103 byl objeven největší počet kusů cihel, konkrétně šestnáct. Hmotnost všech těchto cihel dohromady čítá 11 768 g. Na jedné z těchto cihel jsou znovu stopy po požáru. Dále je zajímavá ještě jedna cihla, na které jsou znatelné otisky prstů. Vrstva 4104 dále odkryla dvě cihly o hmotnosti 1 043 g a dvě dlaždice, které mají hmotnost 689 g. V následující vrstvě 4105

byly nalezeny dvě dlaždice, které mají hmotnost 637 g. Ve vrstvě 4106 byla objevena pouze jedna cihla, na které jsou také stopy po prstování. Tato cihla váží 362 g. Poslední vrstva sektoru IV a také poslední vrstva, ve které se nacházel stavební materiál, je vrstva 4107. V této vrstvě byly odkryty dvě ohořelé dlaždice o celkové hmotnosti 2 182 g. Na jedné z těchto dlaždic jsou ještě znatelné stopy po písčité podsýpce. Dále se v této vrstvě nacházela cihla s otisky prstů o hmotnosti 848 g¹⁶².

Ukázky cihel se stopami po požáru (foto 25 a 26), cihly se stopami po písčité podsýpce (foto 27), dlaždic se stopami po požáru (foto 28 a 29).

7.4 Ostatní předměty

Kosti jsou do četnosti druhým nejčastějším nálezem po keramice (793 kusů). Celková hmotnost kostí čítá celých 6 367 g. Jedná se převážně o malé zvířecí kůstky, které se objevují téměř v každé vrstvě ve všech čtyřech sektorech. Kosti nejsou nijak speciálně upravovány, což znamená, že představují kuchyňský odpad, případně dokládají přítomnost hlodavců.

Železné předměty byly nalezeny napříč všemi čtyřmi sektory. Konkrétně v sektoru I ve vrstvách 900 a 1107, v sektoru II ve vrstvě 2107, v sektoru III ve vrstvách 3100 a 3101 a v sektoru IV ve vrstvě 4101. Celkový počet kovových předmětů je 15 o celkové hmotnosti 398 g. Ve většině případů se jedná o bližší neurčitelné tvary. Mezi patnácti kovovými nálezy jsou však například hřebíky nebo stavební kování. Nálezy jsou však již značně poničeny korozí a nelze je bližší typově zařadit. Nejzajímavějším nálezem je železný kroužek o hmotnosti 15 g, dále přezka vážící 229 g. Tyto přezky se vyskytovaly ve 13. století. Dále bylo odkryto pásové kování z doby vrcholného středověku o hmotnosti 71 g (tab. 19/1,2,3). Analogie k železným předmětům se nacházejí ve středověkém Sezimově Ústí¹⁶³.

Zlomky kamenných předmětů a neopracovaných kamenů, tedy manuportů, se nachází v sektoru III a sektoru IV. Celkový počet kamenných nástrojů je čtyři. V sektoru III ve vrstvě 3101 byl nalezen zlomek kamenné stoupy o hmotnosti 437 g (foto 30). Stoupa je malých rozměrů, pravděpodobně tak sloužila k drcení a rozmělnování koření nebo máku v kuchyni. Další kamenné stoupy byly nalezeny v Kameničkách u Hlinska a ve středověké vsi Kří na Poděbradsku. Obě dvě zmiňované stoupy byly datovány do 2. poloviny 14. století až počátku 15. století. Stoupa z Košumberka pravděpodobně pochází ze stejného období. Tato stoupa je

¹⁶² FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Cihla a stavební keramika v Chrudimi ve středověku a novověku. In *Forum urbes medii aevi* 9. Brno, 2015. s. 236-247. ISBN 978-80-903588-9-8.

¹⁶³ KRAJÍČ, Rudolf. *Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3; kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa*. op., cit. s. 61-96, 127.

nejzajímavějším kamenným nálezem celého souboru¹⁶⁴. V sektoru IV ve vrstvě 4101 byla dále nalezena opuka o hmotnosti 933 g, která pravděpodobně pochází ze zdiva vstupní věže. Celková hmotnost všech čtyřech kamenných nálezů je 1 415 g.

Sklo bylo nalezeno v celkovém počtu deseti kusů. Skleněné úlomky byly převážně objeveny v sektoru IV. Nicméně skupina čtyř střepů o celkové hmotnosti 135 g byla nalezena ve vrstvě 606. Jednalo se o duté sklo z lahví (křídové recentní sklo). V sektoru II ve vrstvě 2102 byl poté nalezen další skleněný kus o hmotnosti 9 g. Taktéž se jedná o duté sklo z lahve. Zbylých pět střepů se nacházelo v sektoru IV. Ve vrstvách 4100 a 4106 byly objeveny další dva střepy dutého skla z lahví. Jedná se o dno a tělo lahve. Celková hmotnost těchto recentních střepů je 10 g. Sklo z lahví pravděpodobně pochází z 19. nebo 20. století. Ve vrstvě 2102 a ve vrstvě 4107 však byly objeveny zajímavější skleněné nálezy. Konkrétně se jedná o tři skleněné terčíky z období renesance (16. století), které se řadí mezi tzv. ploché sklo (tab.8/7). Hmotnost zlomků činí pouhé 3 g¹⁶⁵. Podobné nálezy známe například s Chrudimi¹⁶⁶ nebo již z Košumberka¹⁶⁷.

V souboru se také nachází poměrně velké množství kusů omítky (foto 31). Převážně se jedná o omítku z vnitřní strany stěny, jelikož kusy jsou bíle omítnuty (tzv. bílá vápenná líčka). Omítka byla nalezena ve všech čtyřech sektorech. Pravděpodobně tak byla věž zevnitř omítnuta bílou barvou. V sektoru I ve vrstvách 1104 a 1106 bylo nalezeno celkem 29 menších i větších kusů omítky. Hmotnost všech těchto kusů dohromady čítá 1564 g. V sektoru I a II ve vrstvě 1100A=2100A byly zachráněny další tři kusy o hmotnosti 370 g. Ve II sektoru ve vrstvách 2105 a 2108 se nachází dohromady šest úlomků omítky vážících 151 g. V sektoru III se objevily další 4 kusy omítky. Konkrétně ve vrstvách 3100 a 3101. Celková hmotnost nálezů omítky v sektoru III je 71 g. Sektor IV má poté zastoupení nalezených kusů omítky ve čtyřech vrstvách, konkrétně ve vrstvě 4101, 4102, 4106 a 4107. Celkový počet šesti kusů omítky má hmotnost 158 g.

Dále se v souboru nálezů nacházejí uhlíky, mince, kus hliníkového odznaku, mazanice a recentní nálezy, jako například lahve od piva, podrážka od dětské boty, staniol či malakofauna.

¹⁶⁴ BRYCH, Vladimír. Nálezy ze zaniklé středověké vsi a tvrze Kří na Poděbradsku. In *Vlastivědný zpravodaj Polabí* 36. op., cit.

¹⁶⁵ MUSIL, Jan - DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. Soubor středověkého a raně novověkého skla z hradu Košumberka, okr. Chrudim. In *Historické sklo: sborník pro dějiny skla* 5. op., cit.

¹⁶⁶ KOZÁKOVÁ, Romana – KLIKAROVÁ, Lucie – FROLÍK, Jan. Bohatý soubor skla z Chrudimi – Hradební ulice. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 14. Chrudim, 2010. s. 129-166. ISBN 80-902531-1-3.

¹⁶⁷ MUSIL, Jan - DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. Soubor středověkého a raně novověkého skla z hradu Košumberka, okr. Chrudim. In *Historické sklo: sborník pro dějiny skla* 5. op., cit.

8 DATOVÁNÍ A INTERPRETACE NALEZENÉ SITUACE

Nejdříve si určím stáří keramických střepů v jednotlivých vrstvách z důvodu četnosti keramiky v nálezovém souboru. Poté se zaměřím na ostatní nálezy (kovy, kachle, sklo, stavební materiál a kámen), které dotvoří celkovou dataci souvrství.

Skalní podloží (k. 4902) tvořené nefelinovým skalním sukem bylo vyhodnoceno jako nejstarší stratigrafická jednotka, která byla zjištěna. Na tomto podloží bylo vystaveno zdivo vstupní věže (k. 1900).

Zdivo sledované vstupní věže bylo postaveno na podloží tvořené nefelinovou skálou. Nejstarší zaznamenanou fází je východní obvodová zeď věže složená ze středních až velkých téměř pravoúhlých osekáných kamenů spojených maltou. Jedná se tedy o lomové zdivo složené z opuky. Zeď se nachází v sektoru IV (k. 4901). V tomto sektoru IV se také nachází zdivo recentního schodiště (k. 4900=3900), které se nachází nad k. 500 a pod k. 4100. Lomové zdivo recentního schodiště je spojeno cementem a jeho složení je opuka. Tentokrát se jedná o malé až střední osekané zhruba pravoúhlé kameny. V sektoru III se nachází další část zdiva recentního schodiště (k. 3900=4900) stojící nad k. 500.

Zbýlé kontextové situace se nacházejí v sektoru I. V prvním případě (k. 1914) se jedná o pouhou plentu s torzem renesančních interiérových omítek. Plenta je složena ze smíšeného zdiva spojeného šedou maltou. Konkrétně se jedná o střední kameny opuky, zhruba pravoúhle osekané a o nepravidelně hrubě osekáný čedič. Dále se zde nachází lomové zdivo představující mladší nadezdívku po požáru (k. 1913). Nadezdívka složená z opuky je spojena maltou a je složena ze středních a velkých zhruba pravoúhle osekáných kamenů. Stratigraficky se tato vrstva nachází nad k. 1912. U k. 1912 se patrně jedná o původní líc interiéru věže se stopami požáru. Vyboulený líc nacházející se v dolní části je poté možno interpretovat jako odsekáný ústupek, který sloužil k položení trámového stropu. Lomové zdivo spojené maltou je tvořeno velkými fragmenty zhruba pravoúhle osekánými opukami a čediči. V kontextu 1912 byl objeven zadržný keramický střep. Fragment byl zařazen mezi světle šedé slídnaté zboží typu Zbyslavec (technologická skupina 232). Tento kontext se nachází pod k. 1913 a k. 1914. Následuje lomové zdivo spojené maltou (k. 1911), které se skládá z velkých pravoúhle osekáných opukových fragmentů. Pravděpodobně se jedná o ústupek staršího patra, na kterém je položen trám 1. Další starší ústupek pro patro souvisí s trámem 2 a je tvořen lomovým zdivem velkých pravoúhle osekáných opukových kamenů (k. 1910). Zdivo je spojeno kvalitní světlou nerozpadavou maltou. Následuje k. 1909, ve kterém se nachází kvalitní maltou spojené lomové zdivo. Zdivo obsahuje velké zhruba pravoúhle osekané opukové a čedičové fragmenty.

V sektoru I následuje ústupek patra mladší fáze, který předstupuje cca 0,8 m před k. 1912 a překrývá cca 0,16 m trám 2 (k. 1908). Toto lomové zdivo je spojeno kvalitní nerozpadavou nažloutlou maltou a skládá se ze středních až velkých zhruba pravoúhle osekaných kamenů. Výška zdiva je 0,6 m. Následující k. 1907 snad představuje zadržku trámové kapsy. Jedná se o lomové nadzemní zdivo spojené poměrně rozpadavou maltou. Zdivo obsahuje malé až střední zhruba pravoúhle osekané opukové kameny. Výška kontextu je 0,38 m. Dalším kontextem je k. 1906, který je tvořen opukovými velkými až středními kameny či bloky, které jsou pravoúhle osekané. Lomové 0,78 m vysoké zdivo je spojeno nekvalitní maltou. V následujícím kontextu (k. 1905) se pravděpodobně setkáváme se starší fází renesanční zadržky. Nadzemní lité zdivo je složeno z pravoúhle osekaných velkých opukových kamenů až bloků, které jsou spojeny kvalitní maltou. Výška zdiva je 1,02 m. Následuje k. 1904, který obsahuje lomové nadzemní zdivo středních až velkých pravoúhle osekaných kamenů opuky. Kameny nebo bloky jsou spojeny velmi nekvalitní maltou, která je navíc místy překryta nejspíše renesanční bílou omítkou. Výška zdiva je 1,2 m. Nad k. 1909 se stratigraficky nachází k. 1903, tedy interiérová zadržka původního vstupu do věže. Lomové nadzemní zdivo je spojeno kvalitní drobivou maltou, která je shodná s renesančními přestavbami, zakrývá i spáry mezi 1902. Zdivo se skládá z malých až středních pravoúhle osekaných kamenů opuky. Ve zdivu se také nachází jeden velký nepravidelně osekaný čedičový kámen. Výška zdiva je 1,02 m. Nad k. 1909 se nachází ještě k. 1902, tedy pravděpodobně zadržka okenního otvoru v jižní interiérové zdi věže. Nadzemní lomové zdivo je tvořeno středními až velkými kameny až bloky, které jsou pravoúhle osekané. Zdivo složené z opuky je spojeno drobivou rozpadavou maltou. Výška zdiva je 0,7 m. Snad starší fáze zdiva věže (k. 1901) nacházející se pod k. 1900 se skládá ze středních až velkých opukových kamenů nebo bloků, které jsou taktéž pravoúhle osekány. Lomové zdivo je spojeno kvalitní nerozpadavou maltou. Žlutá malta je uplatněna přibližně do výšky 0,4 m nad posledním úskokem zdiva pro patro. Také je obsažena ve spáře – trhlíně nacházející se v sektorech I a II. Kontext 1900 tvoří lomové zdivo zhruba pravoúhle osekaných velkých kamenů a je spojen kvalitní maltou. Zeď je tvořena opukou, čedičem a cihlami.

U dřevěných trámů byla provedena dendrochronologická analýza. Ve vstupní věži byly zaznamenány roky 1280, kdy pravděpodobně již probíhala stavba věže, dále 1300, 1303 a 1307. V těchto letech probíhaly dostavby a další úpravy věže. Vnitřní prostory vstupní věže a sklep byly dostaveny až mezi léty 1320-1330, jak dosvědčují data získaná z trámů (srov. Tab. D)¹⁶⁸.

¹⁶⁸ KYNCL, Josef. *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků hradu Košumberk (k. ú. Luže)*. op., cit.

Nad touto vrstvou se nachází šedočerná zahliněná vrstva kamenné destrukce (k. 1103=3104=4103). Ve vrstvě 1103 se nachází tři keramické kusy, konkrétně dvě výdutě a jedno dno. První z výdutí patří do tzv. „šedé redukční“ technologické skupiny (217). Fragmentarizace je 5 a střep váží 8 g. Druhá výduť se řadí mezi bílou červeně malovanou keramikou (213). Fragmentarizace je 7 a hmotnost je 12 g. Keramické dno také patří do bílé červeně malované keramiky (213). Fragmentarizace dna je 5 a hmotnost činí 25 g. Vrstva 1103 tedy obsahovala střepy z přelomu 14.-15. století. Vrstva 3104 obsahuje osm keramických fragmentů. Konkrétně se jedná o tři okraje, jedno podhrdlí, dvě výdutě a dvě dna. Dva okraje džbánu typu okruží (D-523 a D-559) (tab. 17/1,2) patří mezi oxidační keramikou s mikroskopickým ostřivem bez glazury (231). Úlomky mohou pocházet z jedné nádoby, konkrétně ze džbánu. Nalezené části na sebe však nenavazují. Hmotnost střepů je 6 g a 4 g. Fragmentarizace je 5 a 3. Třetí okraj se řadí mezi hnědou tvrdou keramikou (229). Jedná se o okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-343) (tab. 17/4). Hmotnost střepu je 8 g a fragmentarizace je 5. Jediné nalezené podhrdlí v této vrstvě taktéž spadá do tzv. hnědé tvrdé keramiky (229). Pravděpodobně se tak jedná o dvě části z jedné nádoby. Podhrdlí má fragmentarizaci 4 a jeho hmotnost je 5 g. První výduť má hmotnost 13 g a její fragmentarizace je 6. Tento střep se řadí mezi keramikou severomoravského výrobního okruhu (224). Druhá výduť patří do tzv. „šedé redukční“ keramiky (217). Hmotnost fragmentu je 6 g a fragmentarizace je 5. Obě dvě dna, která byla nalezena, se řadí do oxidační keramiky s mikroskopickým ostřivem bez glazury (231). Je tedy možné, že pocházejí ze stejné nádoby jako již zmiňovaný okraj. Fragmety váží 11 g a 26 g. Fragmentarizace je 5 a 7. Keramické nálezy z vrstvy lze datovat do 15. století. Další vrstva 4103 obsahuje pouhých pět keramických střepů. V této vrstvě se nachází čtyři výdutě a jedna část pokličky. Tři výdutě jsou zdobené a pouze jedna je nezdobená. Tato nezdobená tmavě šedá výduť o hmotnosti 33 g a fragmentarizaci 7 se řadí do severomoravského výrobního okruhu (224). Druhá výduť patří do tzv. „zboží typu Husova ulice“ (226). Fragment nádoby váží pouze 2 g a jeho fragmentarizace je 3. Další dvě výdutě mají shodnou váhu i fragmentarizaci. Oba střepy váží pouze 1 g a jejich fragmentarizace je 2. Okrové střepy se řadí mezi glazovanou oxidační keramikou bez nástřepí (311). Posledním nálezem v této vrstvě je část pokličky o hmotnosti 28 g. Poklička patří do tzv. „oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219). Fragmentarizace je 7. Keramika nalezená ve vrstvě 4103 se řadí do 15. století.

Dále se vrstvy dělí do dvou sektorů. Jedná se o sektor II a sektor IV. V sektoru II je navazující vrstvou hnědá vrstva s kameny a zlomky cihel (k. 2108). Vrstva 2108 obsahuje pouze dva keramické fragmenty. Jedná se o dva okraje. První z okrajů se řadí mezi novověkou

glazovanou oxidační keramikou bez nástřepí (311). Jedná se o okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-392) (tab. 8/5). Hmotnost tohoto okraje je 45 g, čemuž odpovídá fragmentarizace 8. Druhý jednoduchý okraj hrnce (H-142) (tab. 4/3) patří do skupiny redukční keramiky s písčitým ostřivem (215). Hmotnost střepu je 13 g a fragmentarizace 7. Nálezy lze datovat do 15. století. Ve vrstvě se nachází novověká keramika, která je zde však druhotně.

Tato vrstva je dále zakryta šedohnědou jílovitou vrstvou se zrnky písku (k. 2105). Tato vrstva obsahuje tři keramické střepy. Jedná se o tři výduť. První výduť patří do protoredukční keramiky (230). Hmotnost tohoto střepu je 19 g a fragmentarizace je 6. Druhá výduť o hmotnosti 4 g a fragmentarizaci 4 se řadí do bílé červeně malované keramiky (213). Třetí výduť patří mezi světle béžově šedou keramikou (214) a má hmotnost 11 g. Fragmentarizace fragmentu je 4. Keramické nálezy z této vrstvy pocházejí z 15. století.

Tento kontext je dále překryt černým proplástem s čedičovými kameny (k. 2104) a hnědou kyprou písčitou vrstvou s kameny a zlomky malty (k. 2107=3105). Vrstva 2107 obsahuje osm keramických střepů, konkrétně jedno podhrdlí a sedm výdutí. Podhrdlí patří do tzv. „protoredukční“ techno skupiny (230). Hmotnost fragmentu činí 8 g a fragmentarizace je 6. První ze zdobených výdutí patří také mezi „protoredukční“ šedou keramikou (230) a váží 2 g. Druhá patří do světle šedého slídnatého zboží typu Zbyslavce (232). Hmotnost této výduť jsou 4 g. Fragmentarizace střepů je 3 a 4. První nezdobený střep se řadí mezi tzv. „oxidační zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk“ (218). Hmotnost tohoto střepu činí 9 g a fragmentarizace je 5. Nejvíce zastoupeny ve vrstvě 2107 jsou nezdobené výduť „protoredukční“ keramiky (230). Jedná se o čtyři fragmenty šedé barvy, které dříve mohly tvořit jeden celek. Celková hmotnost těchto střepů je 37 g a fragmentarizace se pohybuje od 3 do 7. Je možné, že všechny fragmenty „protoredukční“ keramiky z vrstvy 2107 tvořily jednu nádobu. Vrstvu lze datovat na základě keramiky do období 15. století.

Nad tímto kontextem se dále nachází humusovitá vrstva (k. 2101=3102). Vrstva 2101 obsahuje pouze dva fragmenty keramiky, konkrétně se jedná o jeden okraj a jednu výduť. Ovalený okraj hrnce s vnitřním prožlabením (H-431) (tab. 1/7) patří do novověké techno skupiny „Pfeiffentonware“ (300). Okraj je 9 g těžký a fragmentarizace je 4. Nezdobená výduť o hmotnosti 1 g se řadí do „oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219). Fragmentarizace výduť je 3. Keramiku této vrstvy lze zařadit do 15. století. Vrstva 3102 odkryla celkem tři keramické fragmenty. Konkrétně se jedná o tři nezdobené výduť. První výduť patří do tzv. světle šedého slídnatého zboží typu Zbyslavce (232). Hmotnost fragmentu je 6 g a fragmentarizace je 4. Druhá výduť je řazena mezi tzv. „oxidační zboží se sendvičovým

efektem a kožovitým povrchem“ (219). Výduť váží 6 g a fragmentarizace je 4. Třetí výduť je světle béžově šedá, místy dokonce šedá (212). Šedá výduť váží 3 g a fragmentarizace je 4. Střepy lze zařadit do 15. století. V této vrstvě je zahlouben výkop (k. 2500). Obsah výkopu tvoří tmavá šedohnědá (k. 2106) a šedá jílovitá vrstva (k. 2103)¹⁶⁹. Ve výkopu nebyla nalezena žádná keramika.

V sektoru IV je zcela odlišně tvořená stratigrafie. Na poslední společnou vrstvu pro oba sektory, tedy na šedočernou zahliněnou vrstvu kamenné destrukce (k. 1103=3104=4103) nasedá kontext žlutobéžové barvy (k. 4109). Tento kontext je překryt tmavou písčitou vrstvou (k. 1102=3103=4104). Vrstva 1102 obsahuje pouhý jeden keramický střep. Jedná se o výduť patřící do hrubšího oxidačního zboží (220). Hmotnost střepu činí 9 g a fragmentarizace je 4. Keramika vrstvy 1102 se řadí do 15. století. Ve vrstvě 3103 byly nalezeny celkem tři keramické střepy. První fragment je nezdobená výduť. Výduť se řadí do tzv. „oxidačního zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemným na dotyk“ (218). Hmotnost výduti čítá 5 g a fragmentarizace je také 5. Druhým keramickým nálezem této vrstvy je obloukovitě profilovaný okraj mísy (M-391) (tab. 1/1) patřící mezi redukční keramiku s písčítým ostřivem (215). Úlomek nádoby váží 19 g. Fragmentarizace je 7. Do redukční keramiky s písčítým ostřivem (215) patří také třetí střep, kterým je nezdobená výduť. Hmotnost výduti je 28 g a fragmentarizace je 7. Vrstva 3103 obsahuje střepy z 15. století. Vrstva 4104 dále obsahuje pouze čtyři keramické nálezy, kterými jsou jeden okraj a tři výduti. Hmotnost přehnutě oblého okraje hrnce (H-722) (tab. 12/2) je 11 g a fragmentarizace je 6. Fragment se řadí mezi oxidační keramiku s mikroskopickým ostřivem bez glazury (231). K tomuto okraji by mohla patřit také výduť stejné technologické skupiny o hmotnosti 4 g a fragmentarizaci 4. Další dvě výduti jsou již nezdobené. První z nich spadá do novověké techno skupiny tzv. glazované oxidační keramiky bez nástřepí (312). Hmotnost fragmentu je 2 g a fragmentarizace je 3. Poslední fragment ve vrstvě 4104 je taktéž nezdobená výduť tzv. „oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219) hnědé barvy. Hmotnost čítá 4 g a fragmentarizace je také 4. Nálezy patří do 15. století.

Dále je zde hnědá maltovinová vrstva (k. 1101=3106=4102). Vrstva 1101 čítá dohromady osm keramických střepů. Mezi těmito fragmenty se nacházejí čtyři výduti, tři okraje a jedno dno. První z výduti patří mezi světle béžově šedou keramiku (214). Další dvě se řadí do tzv. „protoredukční“ technologické skupiny (230). Všechny tři výduti váží mezi 2 a 4 gramy, fragmentarizace se pohybuje mezi 2 a 3. Čtvrtá výduť se řadí do novověké glazované oxidační

¹⁶⁹ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13- op., cit., s. 221-235.

techno skupiny bez nástřepí (311). Hmotnost střepe je 2 g a fragmentarizace je 4. První z okrajů je ovalený okraj mísy (M-411) (tab. 1/6), který váží 20 g a jeho fragmentarizace je 4. Okraj se řadí mezi tzv. „severomoravský výrobní okruh“ (224). Druhý okraj o hmotnosti 4 a fragmentarizaci také 4 se řadí mezi šedou redukční keramiku (217). Jedná se o okraj hrnce typu okružní (H-536) (tab. 1/3). Třetí z okrajů představuje velký úlomek okraje pokličky (Pk-13) (tab. 1/5). Jeho fragmentarizace je 7 a hmotnost 16 g. Poklička se řadí mezi červenou bíle malovanou keramiku, tzv. čelákovické zboží (223). Posledním fragmentem této vrstvy je dno, které patří do tzv. „šedé redukční“ keramiky (217). Hmotnost i fragmentarizace dna je 4. Keramiku z vrstvy 1101 tak lze zařadit do 15. století. Následující vrstva je vrstva 4102. V této vrstvě se nachází celkem 11 keramických fragmentů. Konkrétně se jedná o tři okraje, sedm výdutí a jedno dno. První okraj je nezdobený a patří do šedé redukční techno skupiny (217). Jedná se o zavnutý kyjovitý okraj hrnce (H-8852) (tab. 8/4). Jeho hmotnost je 6 g a fragmentarizace je 5. První ze zdobených okrajů má 4 g a fragmentarizace je také 4. Tento fragment se řadí do tzv. „zboží typu Husova ulice“ (226). Střep má fragmentarizaci 4 a hmotnost čítá 4 g. Jedná se o jednoduchý okraj hrnce (H-142) (tab. 8/3). Třetí okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okružní s vnitřním prožlabením (H-392) (tab. 8/5) patří do novověké techno skupiny, konkrétně do glazované oxidační keramiky bez nástřepí (312). Hmotnost novověkého střepe je 8 g a fragmentarizace je 6. Celkový počet sedmi výdutí je rozdělen na pět nezdobených a dvě zdobené výdutí. Největší nezdobenou výdutí je výduť patřící do techno skupiny „oxidační zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219). Hmotnost tohoto fragmentu je 82 g a jeho fragmentarizace je 8. Dále je zde jedna 18 g těžká hnědá výduť s fragmentarizací 5. Tato výduť je druhou výdutí souboru patřící do středohradištní nehlazené keramiky (202). Třetí výduť o hmotnosti 10 g patří mezi velmi často opakovanou redukční keramiku šedé barvy (217). Fragmentarizace je 7. Jedním fragmentem je v této vrstvě také zastoupeno světle šedé slídnaté zboží typu Zbyslavce (232). Tento střep váží 5 g a jeho fragmentarizace je také 5. Poslední nezdobenou výdutí je přepálený fragment o hmotnosti 17 g a fragmentaci 6. První ze zdobených nádob patří do novověké glazované oxidační keramiky bez nástřepí (311). Fragment váží 4 g. Jeho fragmentarizace je také 4. Druhá zdobená výduť se řadí do šedé redukční keramiky (217). Hmotnost je 5 g a fragmentarizace je také 5. Posledním nálezem z této vrstvy 4102 je dno patřící taktéž do šedé redukční keramiky (217). Hmotnost tohoto dna je 6 g. Fragmentarizace je 5. Nálezy z vrstvy se řadí do 15. století. Nachází se zde však druhý raně středověký střep, který byl využíván druhotně.

Nad touto vrstvou se nachází šedohnědá písčitohlinitá vrstva (k. 3101=4101), ve které bylo nalezeno množství zvířecích kostí. Vrstva 3101 dohromady obsahuje dvacet pět fragmentů

keramiky. Konkrétně se jedná o dva okraje, dvacet jedna výdutí, jedno dno a jednu pokličku. V prvním případě okraje se jedná pouze o přepálený střep o hmotnosti 6 g a fragmentarizaci 4. Druhý okraj se řadí mezi redukční keramiku s písčítým ostřivem černošedé barvy (215). Tento pozdní okraj hrnce typu okruží (H-591) (tab. 6/2) váží 8 g a jeho fragmentarizace je 4. Nejvíce nálezů v této vrstvě klasicky tvoří výdutí. Nejvíce zastoupená je šedá redukční keramika (217). Pět fragmentů této techno skupiny dohromady váží 33 g a fragmentarizace se pohybuje mezi 3 a 7. Čtyřmi výdutěmi je zastoupen severomoravský výrobní okruh šedé barvy (224). Celková hmotnost je 94 g. Fragmentarizace fragmentů se pohybuje od 4 do 7. Dvě výdutí náleží ke skupině tzv. „oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219). Tato světle hnědá keramika má celkovou hmotnost 31 g a fragmentarizaci 6 a 4. Jedním fragmentem je poté zastoupeno pět technologických skupin. První z těchto výdutí náleží k redukční keramice s písčítým ostřivem (215). Fragment váží 6 g a jeho fragmentarizace je 4. Dále je v této vrstvě jedním střepem zastoupeno oxidační zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk (218). Hmotnost střepu je 8 g a jeho fragmentarizace je 5. Následující fragment patří do tzv. „loštické“ keramiky (211). Hmotnost úlomku je 7 g. Fragmentarizace je 5. Předposlední nezdobená výduť se řadí mezi oxidační keramiku s mikroskopickým ostřivem bez glazury (231). Světle hnědý střep má váhu 5 g a fragmentarizace je 4. Poslední zástupce mezi nezdobenými výdutěmi se řadí do světle šedého slídnatého zboží typu Zbyslavce (232). Fragment váží pouhé 2 g. Fragmentarizace je 5. Následujících pět zdobených výdutí se dělí do čtyřech techno skupin. Dvěma střepy je zde zastoupena novověká glazovaná oxidační keramika bez nástřepí (311). Celková váha obou střepů je 15 g a fragmentarizace je 5 a 4. Dále se zde nachází jedna výduť náležící k tzv. „zboží typu Husova ulice“ (226). Střep má hmotnost 5 g a fragmentarizaci 3. Další výduť má hmotnost pouhý 1 g a fragmentarizace je 3. Fragment patří do šedé redukční keramiky (217). Poslední výduť světle béžově šedé barvy (212) má hmotnost 10 g a fragmentarizaci 6. Jediné dno této vrstvy 3101 patří k šedé redukční keramice (217). Hmotnost dna je 6 g a fragmentarizace je 4. Pravděpodobně nejzajímavějším nálezem této vrstvy je poměrně velký střep z pokličky. Fragment náleží k červené bíle malované keramice (223). Střep tzv. čelákovického zboží má hmotnost 23 g a jeho fragmentarizace je 7. Nálezy lze řadit do 15. století. Ve vrstvě 4101 bylo dohromady nalezeno 40 fragmentů keramiky. V této vrstvě se objevují okraje, výdutí a dna, konkrétně osm okrajů, třicet jedna výdutí a jedno dno. Z celkového počtu osmi okrajů je pět fragmentů nezdobených a tři zdobené. První dva nezdobené okraje patří do hrubšího oxidačního zboží béžové barvy (220). Jejich fragmentarizace je 6 a 4. Hmotnost okrajů je 8 g a 7 g. Jedná se o okraj džbánu jednoduchého typu (D-231) (tab. 13/7) a o zavnutý kyjovitý okraj hrnce (H-852) (tab. 13/6). Další taktéž

nezdobený okraj džbánu typu okruží (D-523) (tab. 13/8) se řadí do protoredukční keramiky (230). Hmotnost tohoto střepu je 7 g a fragmentarizace je 4. Nachází se zde také zavinutý kyjovitý okraj hrnce (H-842) (tab. 7/4) šedé redukční keramiky (217) o hmotnosti 4 g. Jeho fragmentarizace je 4. Posledním nezdobeným okrajem je přehnutě oblý okraj hrnce (H-722) (tab. 12/2) oxidační keramiky s mikroskopickým ostřivem bez glazury (231). Hmotnost tohoto okraje čítá 6 g a fragmentarizace je 5. První ze zdobených okrajů patří do tzv. „zboží typu Husova ulice“ (226). Střep váží pouhé 2 g a jeho fragmentarizace je také 2. Jedná se o zavinutý kyjovitý okraj hrnce (H-851) (tab. 7/1). Poslední ovalený okraj hrnce s vnitřním prožlabením (H-412) (tab. 7/7) se řadí mezi hrubší oxidační zboží béžové barvy (220). Hmotnost tohoto střepu je 17 g. Fragmentarizace je 5. Třicet jedna výdutí je rozděleno na dvacet šest nezdobených a pět zdobených fragmentů. Největší zastoupení mezi nezdobenými výdutěmi má šedá redukční keramika (217). V této vrstvě bylo nalezeno celkem sedm střepů. Tyto zlomky keramiky dohromady nesou váhu 41 g. Fragmentarizace se pohybuje od 3 do 6. Druhou nejvíce zastoupenou techno skupinou mezi výdutěmi je tzv. hrubší oxidační zboží (220). Bylo nalezeno celkem šest fragmentů o váze 90 g. Fragmentarizace se poté pohybuje mezi 5 a 7. Dále je v počtu čtyřech střepů zaznamenána protoredukční keramika šedé barvy (230). Celková hmotnost je 98 g a jejich fragmentarizace se pohybuje od 5 do 7. Jedna výduť protoredukční keramiky je slepena ze dvou střepů, je tedy možné, že i ostatní úlomky pocházejí ze stejné nádoby. Dále je zde po dvou kusech hnědá tvrdá keramika (229) o celkové hmotnosti 13 g. Fragmentarizace této oxidačně redukčně vypálené keramiky je 4 a 6. V podobě dvou světle hnědých výdutí se zde vyskytuje také zboží typu Husova ulice (226). Hmotnost obou fragmentů je 16 a fragmentarizace je 5 a 7. Zaregistrována byla také velká výduť o hmotnosti 51 g a fragmentaci 7 patřící do severomoravského výrobního okruhu (224). Jednou výdutí je v této vrstvě 4100 dále zastoupeno světle šedé slídnaté zboží typu Zbyslavce (232). Fragment váží 16 g. Fragmentarizace je 6. Další výduť z technologické skupiny „oxidační zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219) váží 4 g a její fragmentarizace je také 4. Předposlední fragment mezi nezdobenými výdutěmi je zařazen mezi redukční keramiku s písčítým ostřivem šedé barvy. Hmotnost výdutí je 5 g a fragmentarizace je 4. U poslední nezdobené výdutí se jedná o přepálenou keramiku o hmotnosti 12 g. Fragmentarizace tohoto střepu je 4. U zdobených výdutí je nejvíce zastoupeno zboží typu Husova ulice (226). Tyto tři střepy dohromady váží 12 g a fragmentarizace se pohybuje mezi 4 a 6. Dále je zde zdobená výduť novověké manganově opakně glazované keramiky (314). V celém souboru se tato techno skupina objevuje vzácně. Hmotnost tohoto střepu je 2 g a fragmentarizace je 3. Poslední výdutí této vrstvy je výduť šedé redukční keramiky (217) o hmotnosti 6 g. Fragmentarizace je 4. Jediné

dno ve vrstvě 4101 patří do hrubšího oxidačního zboží (220). Hmotnost dna je 26 g a fragmentarizace je 7. Vrstva lze řadit do 15. století.

Na tuto vrstvu dále nasedá tmavě šedohnědá písčítá hlína (k. 1105=4108). Vrstva 1105 čítá pouze jeden střep. Tento střep představuje podhrdlí, které se řadí mezi hnědou tvrdou keramiku (229). Hmotnost podhrdlí je 4 g a fragmentarizace je 3. Střep se řadí do 15. století.

Všechny tyto vrstvy jsou dále překryty šedohnědou písčitou hlínou se zlomky opuky (k. 1104=4107). Vrstva 1104 neobsahovala žádné keramické fragmenty a vrstva 1105 čítá pouze jeden střep. Tento střep představuje podhrdlí, které se řadí mezi hnědou tvrdou keramiku (229). Hmotnost podhrdlí je 4 g a fragmentarizace je 3. Střep se řadí do 15. století. Ve vrstvě 4107 se nachází celkově 16 kusů keramiky, z toho dva okraje, jedno podhrdlí, deset výdutí a tři dna. První z okrajů patří do šedé redukční keramiky (217). Jedná se o okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-381) (tab. 8/8). Jeho hmotnost čítá 7 g a fragmentarizace je 5. Druhý okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-356) (tab. 12/4) se řadí do oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem (219). Hmotnost střepu je 22 g a jeho fragmentarizace je 8. Jediné podhrdlí patří mezi hnědou tvrdou keramiku (229). Hmotnost okraje je 2 g a fragmentarizace je 3. Nezdobené výduti jsou zastoupeny šesti fragmenty. Dvakrát se zde objevuje výduť severomoravského výrobního okruhu (224). Fragmenty dohromady váží 66 g a jejich fragmentarizace je shodná, tedy 7. Velkým úlomkem je také zastoupeno hrubší oxidační zboží béžové barvy (220). Tento okraj o hmotnosti 25 g má fragmentarizaci 7. Dále se zde nachází jedna výduť šedé redukční keramiky (217) o hmotnosti 4 g a fragmentarizaci 3 a jedna hnědá výduť oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem (219) o hmotnosti 4 g a fragmentarizaci 3. Poslední nezdobenou výduti je fragment hnědé loštické keramiky (211). Hmotnost této výduti čítá 9 g a její fragmentarizace je 5. Mezi zdobenými výdutěmi je hnedle dvakrát zastoupena keramika tzv. „zboží typu Husova ulice“ (226). První z výdutí je větších rozměrů, konkrétně váží 17 g a její fragmentarizace je 5. Druhá výduť tzv. „zboží typu Husova ulice“ (226) váží pouhý 1 g a fragmentarizace je 2. Předposlední výduti je střep o hmotnosti 7 g a fragmentarizace je 5. Tento fragment se řadí do novověké glazované oxidační keramiky bez nástřepí (311). Poslední výduť šedé redukční keramiky (217) má hmotnost 4 g a fragmentarizace má také 4. Dna jsou v této vrstvě zastoupena ve dvou technologických skupinách. První dno patří do severomoravského výrobního okruhu (224). Hmotnost střepu je 32 g a fragmentarizace je 7. Další dvě dna a zároveň poslední dva keramické fragmenty nalezené ve vrstvě 4107 se řadí do oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem (219). První dno váží celých 295 g a jeho fragmentarizace je 11. Druhé dno je

podstatně menší. Hmotnost tohoto střepu je 8 g a fragmentarizace je 7. Nálezy z této vrstvy lze řadit do 15. století.

Na povrchu se ještě nachází vrstva zahradního drnu (k. 1100AB=2100AB=3100=4100). Následující vrstva 1100A=2100A ještě zaznamenává jedenáct fragmentů keramiky. Konkrétně devět výdutí a dva okraje. Dvě výdutě jsou světle béžově šedé oxidačního výpalu (214). Výdutě mají hmotnost 7 g a 3 g. Fragmentarizace je 4 a 3. Další dvě výdutě spadají do tzv. „severomoravského výrobního okruhu“ neboli do „pseudološtické“ keramiky (224). Hmotnost fragmentů je 16 a 4 g. Fragmentarizace je 4 a 3. Další výduť patří mezi hnědou tvrdou keramiku (229). Hmotnost výduti je 10 g a fragmentarizace je 6. Následující výduť patří do hrubšího oxidačního zboží (220). Hmotnost činí 4 g a fragmentarizace je také 4. Další výduť váží 6 g. Fragmentarizace tohoto fragmentu, který patří do skupiny „redukční s písčitém ostrivem“ (215) je 4. První zdobená výduť patří mezi oboustranně glazovanou keramiku (228). Hmotnost je 5 g a fragmentarizace je 4. Následující výduť této vrstvy patří mezi bílou červeně malovanou keramiku (213). Hmotnost fragmentu je 10 g a fragmentarizace je 7. Oba okraje nalezené ve vrstvě 1100A=2100A patří mezi „šedou redukční“ keramiku (217). Jeden okraj džbánu jednoduchého typu (D-222) (tab. 2/2) váží 2 g a jeho fragmentarizace je 4. Druhý vodorovně plochý okraj mísy s plastickou páskou (M-111) (tab. 2/1) má hmotnost 10 g a fragmentarizace je 4. Tuto vrstvu lze datovat do období 15. století. Vrstva 1100B=2100B obsahuje velké množství keramiky, konkrétně 32 fragmentů. Konkrétně se jedná o čtyři okraje, dvacet dva výdutí, tři podhrdlí, dvě dna a jednu pokličku. Dva fragmenty okrajů patří do techno skupiny hrubšího oxidačního zboží (220). Zlomky by mohly pocházet z jedné nádoby, avšak pravděpodobně z jiných částí. Hmotnost zlomků činí 30 g a 6 g. Fragmentarizace je 7 a 4. První z okrajů se řadí mezi okraje hrnců typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-354) (tab. 14/1). Druhý okraj patří mezi okraje hrnců typu okruží (H-541) (tab. 9/3). Třetí okraj váží 6 g, fragmentarizace byla naměřena na 3. Tento jednoduchý okraj hrnce (H-141) (tab. 9/5) se řadí mezi „protoredukční“ keramiku (230). Čtvrtý okraj patří do šedé redukční keramiky (217) s hmotností 2 g. Fragmentarizace je 3. Jedná se o římsovitý okraj hrnce (H-211) (tab. 9/6). První podhrdlí se řadí do tzv. „oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219). Hmotnost fragmentu je 10 g a fragmentarizace je 6. U druhého podhrdlí se jedná o zboží typu Husova ulice (14). Fragmentarizace je 14 a hmotnost je 5 g. Poslední podhrdlí spadá do severomoravského výrobního okruhu (224). Zlomek váží 2 g a fragmentarizace je 3. V techno skupině „protoredukční“ keramiky (230) se nacházejí dvě výdutí. Hmotnost je 6 g a 5 g, fragmentarizace je 4 u obou fragmentů. Další výduť váží 2 g. Fragmentarizace je 3. Výduť patří do novověké glazované oxidační keramiky bez nástřepí

(312). Následující výduť patří do tzv. „zboží typu Husova ulice“ (226). Hmotnost střepu je 2 g a fragmentarizace je 3. Dalších osmnáct nezdobených výdutí je rozděleno do pouhých čtyřech techno skupin. Nejvíce je zastoupena keramika tzv. severomoravského výrobního okruhu (224). Do této skupiny spadá hned devět fragmentů. Počet střepů napovídá, že pocházejí z jedné nádoby, avšak ke spojení nedošlo, jelikož na sebe nepasují. Výduť dohromady váží 276 g. Fragmentarizace se poté pohybuje v rozmezí 3 až 8. Druhou nejvíce zastoupenou skupinou se stala keramika tzv. hrubšího oxidačního zboží (220). Do této skupiny byly zahrnuty čtyři fragmenty. Dohromady zlomky váží 19 g a fragmentarizace je 4 u všech čtyřech zlomků. I zde je možné, že úlomky pocházejí z jedné nádoby. Dvěma fragmenty je zastoupena také tzv. „loštická“ keramika (211). Fragmentarizace obou výdutí je 5 a hmotnost je 9 g a 8 g. Dále je zde výduť typu „oxidační zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219). Hmotnost je 2 g a fragmentarizace 3. Poslední nezdobená výduť váží celých 20 g, přičemž fragmentarizace je 6. Výduť byla určena jako „protoredukční“ keramika šedé barvy (230). V této vrstvě se dále nacházejí dvě dna. Nezdobené dno patří do severomoravského výrobního okruhu (224). Hmotnost tohoto dna činí 151 g, čemuž také odpovídá fragmentarizace, která je 10. Zdobené dno poté patří do novověké glazované oxidační keramiky bez nástřepí (311). Fragmentarizace dna, které váží 10 g, je 6. V této vrstvě byl nalezen ještě jeden fragment zdobené pokličky. Poklička se řadí mezi hrubší oxidační zboží (220). Hmotnost zlomku činí 28 g, čemuž také odpovídá fragmentarizace 7. Ve vrstvě se nacházejí střepy pocházející z 15. století. Ve vrstvě 1100B=2100B se však také nacházejí dva úlomky novověké keramiky, které se do této vrstvy mohly dostat později. Další vrstvou je vrstva 3100, která obsahuje velké množství keramiky, konkrétně 50 fragmentů. Vrstva tedy obsahovala čtyři okraje, třicet devět výdutí, šest den, a jedno podhrdlí. První jednoduchý okraj džbánu (D-225) (tab. 10/1) spadá mezi technoskupinu „zboží typu Husova ulice“ (226). Hmotnost střepu činí 4 g a fragmentarizace je také 4. Druhý oblý přehnutý okraj hrnce (H-217) (tab. 10/2) patří do světle šedého slídnatého zboží typu Zbyslavce (232). Hmotnost fragmentu je 10 g a fragmentarizace je 7. Hmotnost dalšího úlomku je 3 g a fragmentarizace je 4. Tento okraj hrnce typu okruží (H-591) (tab. 10/3) se řadí mezi tzv. „šedou redukční“ keramiku (217). Poslední okraj džbánu jednoduchého typu (D-225) (tab. 10/4) byl zařazen mezi „oxidační zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk“ (218). Hmotnost střepu čítá 4 g. Fragmentarizace úlomku je taktéž 4. Jediné podhrdlí patřící do této nálezové skupiny je podhrdlí s fragmentarizací 3 a hmotností 2 g. Fragment se řadí mezi „zboží typu Husova ulice“ (226). Nejvíce zastoupené techno skupiny mezi nezdobenými výdutěmi jsou tzv. „severomoravský výrobní okruh“ (224) a tzv. „šedá redukční“ keramika (217). Obě skupiny čítají šest fragmentů.

Celková hmotnost všech 6 fragmentů severomoravského výrobního okruhu (224) je 192 g. Fragmentarizace úlomků se poté pohybuje mezi 5 a 8. Hmotnost šesti střepů šedé redukční keramiky (217) čítá 20 g. Fragmentarizace se pohybuje mezi 3 a 5. Dále je celkem čtyřmi zlomky výdutí zastoupena přepálená keramika, která dohromady váží 75 g a její fragmentarizace se pohybuje mezi 4 a 7. Stejným počtem fragmentů je také zastoupena tzv. „protoredukční“ keramika šedé barvy (230), která dohromady váží 48 g. Fragmentarizace mezi těmito čtyřmi výdutěmi se poté pohybuje mezi 3 a 7. Oxidační zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk (218) je zastoupeno celkem třemi fragmenty. Celková hmotnost výdutí je 20 g a fragmentarizace je u všech střepů 5. Třemi střepy je také zastoupena keramika loštického typu (211). Hmotnost všech tří fragmentů dohromady je 18 g. Fragmentarizace výdutí je od 3 do 5. Také se zde vyskytuje světle šedé slídnaté zboží typu Zbyslavce (232) a to ve dvou případech. Hmotnost úlomků je 24 g a 11 g. Fragmentarizace výdutí je 7 a 5. Jeden fragment je zde také béžové barvy s písčítým ostřívem a sendvičovým efektem (209). Hmotnost této výdutí je 10 g a fragmentarizace je 5. Poslední nezdobenou výdutí je výduť řazená mezi tzv. „zboží typu Husova ulice“ (226). Fragment váží 6 g. Fragmentarizace výdutí je 4. Mezi zdobenými výdutěmi je nejvíce zastoupeno zboží typu Husova ulice (226), celkem čtyřikrát. Celková hmotnost těchto čtyřech fragmentů je 12 g. Fragmentarizace výdutí se pohybuje mezi 3 a 6. Dále je mezi zdobenými výdutěmi dvakrát zastoupena tzv. „šedá redukční“ keramika (217). Hmotnost první výdutí je 4 g. Druhá výduť má hmotnost 5 g. Fragmentarizace obou výdutí je 5. Sedmá zdobená výduť se řadí mezi hnědou tvrdou keramiku (229). Výduť váží 12 g a fragmentarizace je 4. Předposlední výduť patří mezi protoredukční keramiku šedé barvy (230). Hmotnost tohoto zlomku čítá 22 g a fragmentarizace je 6. Poslední zdobená výduť v této vrstvě se řadí mezi světle šedé slídnaté zboží typu Zbyslavce (232). Výduť váží 10 g a její fragmentarizace je 5. V neposlední řadě se v této vrstvě 3100 zachovala také dna. Konkrétně šest fragmentů. Jediné zdobené dno je řazeno mezi zboží typu Husova ulice (226). Hmotnost tohoto dna je 11 g a fragmentarizace je 4. Zbylá dna jsou nezdobená. První z nich patří mezi loštickou keramiku (211). Jeho hmotnost je 46 g a fragmentarizace je 7. Druhé dno je 30 g těžké a jeho fragmentarizace je 7. Toto dno se řadí mezi severomoravský výrobní okruh (224), podobně jako třetí dno vážící 76 g s fragmentarizací 7. Další dno náleží k redukční keramice s písčítým ostřívem (215). Hmotnost tohoto dna je 5 g a fragmentarizace je 3. Poslední dno patří mezi oxidační zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk (218). Jeho hmotnost je 6 g a fragmentarizace je 4. Nalezené fragmenty lze řadit do 15. století. Vrstva 4100 odkryla celkem 34 fragmentů keramiky. Výčtem se jedná o pět okrajů, dvacet dva výdutí a sedm den. První zdobený okraj džbánu typu okruží (D-558) (tab. 13/2) se řadí do tzv. zboží

typu Husova ulice (226). Hmotnost fragmentu čítá 14 g a fragmentarizace je 5. Druhý z okrajů patří do severomoravského výrobního okruhu (224). Okraj hrnce typu vytažené, či nepravé okruží s vnitřním prožlabením (H-354) (tab. 5/2) má hmotnost 20 g a fragmentarizace je 7. Další tři okraje jsou nezdobené. První z nich patří do hrubšího oxidačního zboží (220), jeho hmotnost je 33 g a fragmentarizace je 6. Jedná se o hrnec s přehnutým ostrým okrajem (H-632) (tab. 13/1). Druhý nezdobený okraj vážící 12 g má fragmentarizaci 6. Tento střep se řadí mezi tzv. „oxidační zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219). Jedná se o ostře přehnutý okraj hrnce (H-621) (tab. 5/1). Poslední okraj zastupuje technologickou skupinu redukční keramiky s písčítým ostřivem šedé barvy (215). Jedná se o zavinutý kyjovitý okraj hrnce (H-836) (tab. 5/3). Hmotnost fragmentu je 4 g a fragmentarizace je také 4. Nalezené výduti se taktéž dělí na zdobené a nezdobené. Více je nezdobených výdutí, konkrétně osmnáct kusů. Zdobené výduti jsou čtyři. Nejvíce zastoupeny jsou výduti šedé redukční keramiky (217). Konkrétně byly nalezeny čtyři střepy. Celková hmotnost všech čtyřech výdutí čítá 23 g a fragmentarizace se pohybuje mezi 4 a 6. Dále je zde třemi fragmenty zastoupen severomoravský výrobní okruh (224). Šedé střepy dohromady váží 94 g a jejich fragmentarizace se pohybuje od 4 do 7. Stejným počtem fragmentů, tedy třemi, je zastoupena také keramika tzv. oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem (219). Celková hmotnost této hnědé keramiky čítá 35 g. Fragmentarizace je 4, 5 a 6. Ve vrstvě 4100 byly také nalezeny dvě výduti hrubšího oxidačního zboží (220). Běžové výduti s ostřivem mají hmotnost 35 g a jejich fragmentarizace se pohybuje mezi 5 a 6. Další dva fragmenty zastupují keramiku typu Husova ulice (226). Hmotnost obou částí dohromady je 6 g a fragmentarizace je 3 a 4. Nachází se zde také dvě výduti tzv. „redukční keramiky s písčítým ostřivem“ černošedé barvy (215). Fragmentarizaci mají výduti 6 a 5. Hmotnost je 16 g. Předposlední nezdobená výduť patří do tzv. „oxidačního zboží s přetaženým krupičkovitým povrchem jemné na dotyk“ (218). Oranžová výduť váží 7 g a má fragmentarizaci 4. Poslední nezdobená výduť váží 18 g a její fragmentarizace je 5. Tato výduť se řadí do středohradištní nehlazené keramiky (202). Jedná se o nejstarší střep tohoto souboru. Všechny zdobené výduti patří do keramiky tzv. „zboží typu Husova ulice“ (226). Celková hmotnost čítá 43 g a fragmentarizace fragmentů se pohybuje od 4 do 7. Dna byla v této vrstvě nalezena v počtu sedmi fragmentů, přičemž každé se řadí do jiné techno skupiny. Je zde zastoupena redukční keramika s písčítým ostřivem tmavě šedé barvy (215). Hmotnost dna je 60 g a fragmentarizace je 7. Druhé dno spadá pod šedou redukční keramiku (217) o hmotnosti 35 g a fragmentarizaci 7. Ve vrstvě 4100 je také zastoupeno dno tzv. „oxidačního zboží se sendvičovým efektem a kožovitým povrchem“ (219) hnědé barvy. Hmotnost tohoto dna je 13 g. Střep má fragmentarizaci 5. Další dno patří do hrubšího

oxidačního zboží (220) o hmotnosti 22 g a fragmentarizaci 5. U následujícího dna se jedná o oxidačně vypálenou oranžovou keramiku s příměsí slídy (212). Tento střep má hmotnost 43 g a jeho fragmentarizace je 7. Předposlední dno spadá do červené bíle malované keramiky, do tzv. čelákovického zboží (223). Hmotnost střepu čítá 8 g a fragmentarizace je 4. Poslední dno této vrstvy 4100 zastupuje severomoravský výrobní okruh (224). Šedý střep váží 237 g, čemuž také odpovídá fragmentarizace 9. Keramické nálezy pocházející z vrstvy 4100 spadají do doby 15. století, přičemž zde byl jako reziduum nalezen střep z raného středověku. Tento střep byl pravděpodobně využíván druhotně. Vrstva zahradního drnu byla narušena výkopem (k. 500) pro stavbu recentního schodiště (k. 3900=4900)¹⁷⁰.

Celé souvrství tak lze na základě keramických nálezů datovat na přelom 14.-15. století a do 15. století. Jako intruze do těchto vrstev mohly proniknout mladší novověké střepy (například po požáru v 2. polovině 16. století), které se v těchto vrstvách zároveň setkávají s nálezy z raného středověku, které zde zůstaly z předchozích fází osídlení hradního vrchu. Malý počet novověkých střepů může být také příčinou završení vrstev po požáru, na kterých poté vznikaly nové stratigrafické situace nebo odtěžení sutí z nádvoří a další úpravy Družstva pro záchranu hradu Košumberka.

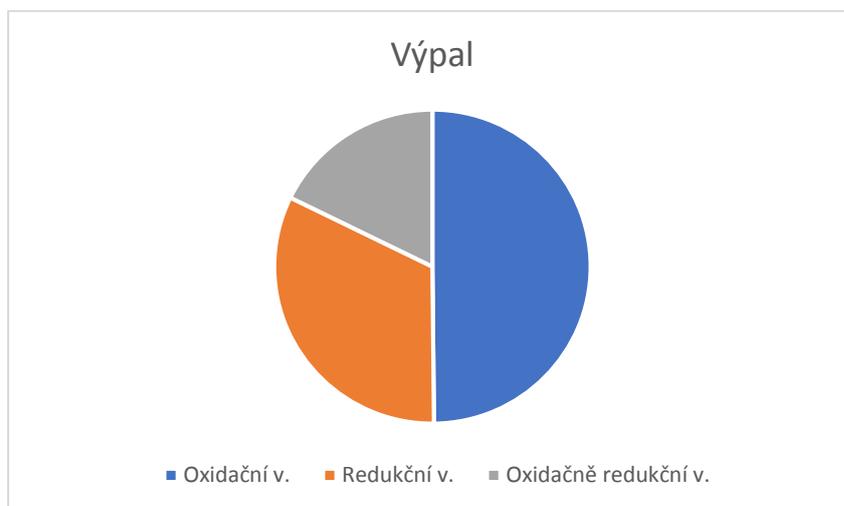
8.1 Shrnutí

V souboru nálezu ze záchranného archeologického výzkumu na hradě Košumberku z roku 2011 je nejčastěji zastoupena keramika, která zastupuje největší část mé práce. Kresby okrajů, zdobených výdutí a den jsou přiloženy v příloze (tab. 1-19). Fragmenty lze datovat na základě makroskopicky postižitelných vlastností převážně na přelom 14.-15. století a do 15. století. Soubor obsahuje také novověké střepy, což také odpovídá době života na hradě, která je uváděna v písemných pramenech. V souboru nálezů byl očekáván materiál ze 14. století, který však chybí. Tento materiál se mohl přesunout do jiné části hradu, pravděpodobně v souvislosti se zánikem věže a jejím sesuvem. Další stratigrafie, ve které by se materiál ze 14. století mohl nacházet, bude pravděpodobně k nalezení v jiných částech tzv. starého hradu.

Některé výduti jsou zdobeny glazurou, oběžnou a vývalkovou šroubovicí, rytými liniemi, popřípadě radélkem jednořadým, či dvojřadým. Výpal je převážně oxidační. Konkrétně bylo nalezeno 142 fragmentů keramiky s oxidačním výpalem. Redukční výpal mělo 104 keramických úlomků. V souboru jsou taktéž keramické fragmenty, které mají oxidačně

¹⁷⁰ MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. op., cit., s. 221-235.

redukční výpal, konkrétně se jedná o 57 kusů keramiky. Také nalezené kachle v celkovém počtu 18 kusů byly vypáleny oxidačně (viz graf 5).

Graf 5 – Výpal keramiky

Mezi zajímavé keramické nálezy se řadí dva fragmenty středohradištní nehlazené keramiky (202), které jsou znatelně opracované a jejich okraje nejsou ostré (foto 32). Tyto střepy mohou dokládat využití středohradištních nádob. Je možné, že nádoby středohradištního typu se na Košumberku opravdu vyskytovaly, jelikož byl hrad již v této době osídlen, tedy ještě před výstavbou hradu. Nicméně jejich opracování napovídá spíše druhotnému využití. Střepy tak mohly sloužit k obrušování jiných nástrojů. Zajímavým keramickým střepem je také střep typu „Pfeiffentonware“ (300), který se zde vyskytuje ojediněle (tab. 1/7).

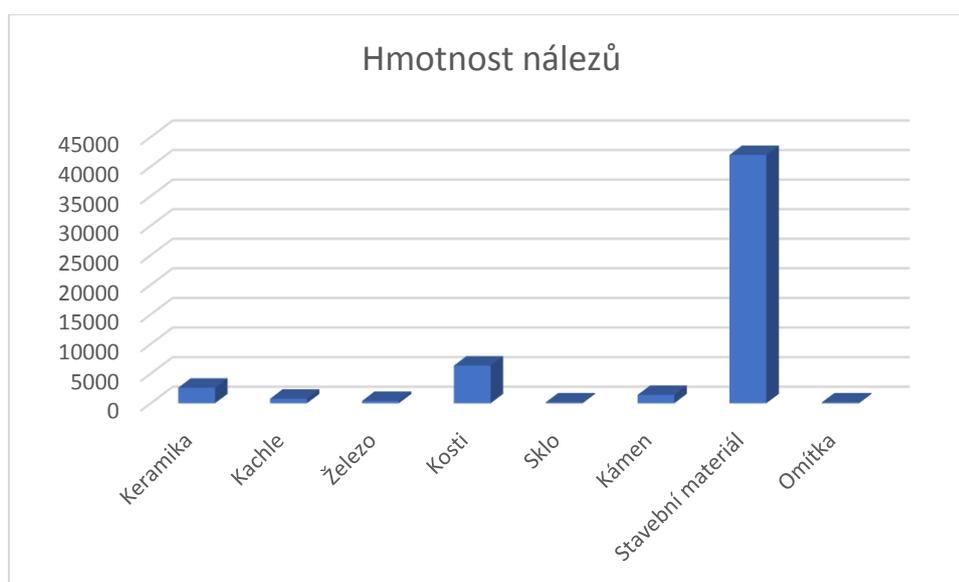
Značný počet kusů cihel, dlaždic, prejz a omítky ve všech sektorech dokládá značné poškození vstupní věže. Rozklad mohl být podpořen rozsáhlým požárem v roce 1573, po kterém jsou doloženy stopy právě na stavebním materiálu. Dále bylo nalezeno také několik uhlíků. Celková hmotnost stavebního materiálu je 41 972 g. Kusy omítky mají hmotnost 2 314 g. Nejzajímavější na stavebním materiálu jsou pravděpodobně otisky prstů tehdejších výrobců cihel, které byly použity právě k výstavbě vstupní věže hradu Košumberka. Velká část cihel byla s velkou pravděpodobností vyráběna v jedné, předem nastavené formě (180x10x40 mm).

V malém počtu je poté zastoupeno sklo, ze kterého jsou zajímavé tři malé kusy terčíků o celkové hmotnosti 3 g. Patnáct železných nálezů značí, že věž nebyla využívána pro zemědělské, či hospodářské účely. Nalezené nástroje se do věže mohly dostat druhotně, nebo sem byly zahozeny. Celková hmotnost kovů je 398 g. Rozpoznatelné jsou pouze poničené hřebíky, přezka, pásové kování a železný kroužek využívaný v zemědělství. V malém

zastoupení kamenných nástrojů, konkrétně čtyři kusy, se vyjímá hladce opracovaná kamenná stoupa o hmotnosti 437 g.

Velmi zajímavým a ojedinělým nálezem je mince, konkrétně se jedná o stříbrný parvus z doby Václava IV¹⁷¹. Tato mince byla nalezena v sektoru IV ve vrstvě 4101.

Nálezy zvířecích kůstek pravděpodobně dokládají, že věž byla zasypávána odpadem z kuchyně, popřípadě do těchto podlažních prostor přicházela umírat drobná zvířata. Dále se zde vyskytují ulity malakofauny, které značí návrat přírodního prostředí. Celková hmotnost těchto nálezů je celých 6 367 g.

Graf 6 – Celková hmotnost jednotlivých skupin nálezů

9 POROVNÁNÍ S JINÝMI LOKALITAMI

V kapitole porovnání s jinými lokalitami jsem se rozhodla k porovnání hradu Košumberka s hrady Lanšperk, Rabí, Rabštejnek a Strádov na základě shodných prvků v rámci stavebního vývoje. U hradů Rabštejnek a Strádov navíc zmiňuji totožné technologické skupiny keramických nálezů.

9.1 Lanšperk

Hrad Lanšperk se nachází mezi městy Ústí nad Orlicí a Letohradem na skalnatém vrcholku nad řekou Tichou Orlicí¹⁷². Lanšperk pravděpodobně založil sám král Přemysl Otakar II, přičemž

¹⁷¹ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. op., cit., s. 221-235.

¹⁷² DAVID, Petr. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2012. s. 76-77. ISBN 978-80-242-3745-9.

první písemné zmínky o tomto panství pocházejí z roku 1285, kdy byl hrad prodán králem Přemyslem Otakarem II. Závišovi z Falkenštejna. V dalších staletích se majitelé hradu velmi často střídali, což přineslo poměrně rychlý úpadek hradu¹⁷³. Dnes je z hradu založeného ve druhé polovině 13. století pouhá zřícenina, avšak ne vždy tomu tak bylo. Tehdy byl hrad chráněn dvěma valy a příkopy. Celý areál hradu byl navíc obehnan mohutným zdívkem, tedy hradbou, na kterou zevnitř přiléhaly budovy¹⁷⁴. Jednalo se tedy o plášťovou hradbu, která představovala hlavní obrannou část¹⁷⁵. Hrad nebyl trvale obývaný již od počátku 16. století, kdy se panským sídlem stal zámek v Lanškrouně, avšak až z písemných pramenů roku 1622 je hrad nazván pustým. Za následné vlády rodu Lichtenštejnů byl hrad doslova rozebírán na výstavbu okolních vsí a podhradí, načež hrad v roce 1922 Lichtenštejnové raději věnovali obci. Postupný rozpad hradu Lanšperk byl zastaven až zásahem Klubu českých turistů, který v letech 1944 až 1947 uskutečnil zabezpečovací práce. Při těchto pracích došlo k odhalení části zdiva a k vyčištění sklepení. Do tohoto sklepa byly později uloženy raně gotické architektonické články, které byly nalezeny na hradě.

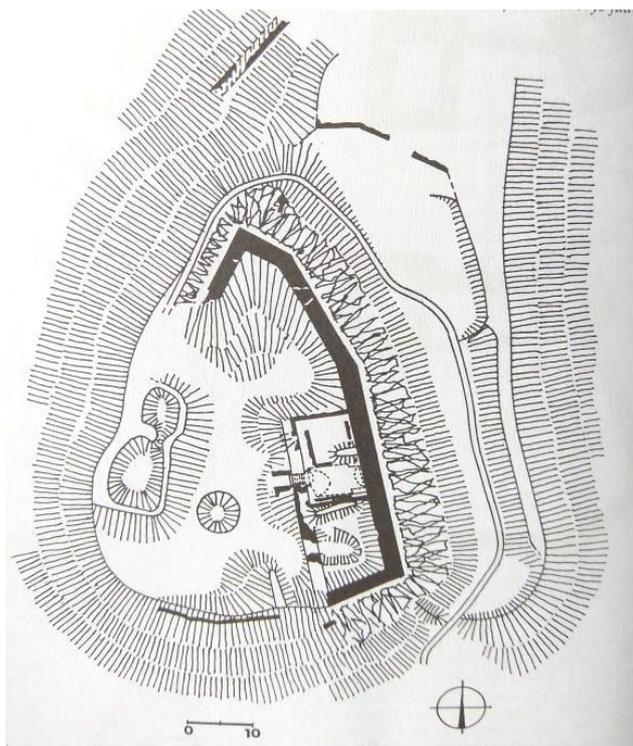
Hrad Lanšperk lze porovnat s hradem Košumberk na základě podoby hradního jádra (obr. 6). Košumberk v nejstarší fázi svého vývoje byl taktéž vystavěn tak, že jeho hlavní obrannou byla plášťová zeď, ke které přiléhaly budovy zevnitř areálu. Oba hrady mají totožné polygonální hradby s hlavní bránou, jak je zřejmé také z půdorysů hradů. Hrady byly navíc vystavěny ve stejné době, tedy v raně gotickém období. Lanšperk je však pravděpodobně o několik let starší. Hrady si jsou velmi podobny také svým vývojem, kdy docházelo k rychlému rozpadu a následnému zajištění dobrovolníků ve 20. století¹⁷⁶.

¹⁷³ DURDÍK, Tomáš. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků Východní Čechy. Východní Čechy*. Praha, 2012. s. 62. ISBN 978-80-86781-19-8.

¹⁷⁴ DAVID, Petr. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. op., cit. s. 76-77.

¹⁷⁵ DURDÍK, Tomáš. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků Východní Čechy. Východní Čechy*. op., cit. s. 63.

¹⁷⁶ DAVID, Petr. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. op., cit. s. 76-77.

Obr. 6 - Jádru hradu Lanškperk (DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, 2000. ISBN 80-7277-003-9)

9.2 Rabí

Hrad Rabí představuje nejrozsáhlejší zříceninu na území Čech, která se nachází nedaleko města Sušice v jižních Čechách. Rabí neobvykle stojí mimo vyvýšené místo, avšak i přesto vyniká svou mohutností. Hrad stojí na vápencovém podkladu a sám je vystavěn ze světlého mramoru, který se v této oblasti nachází a také se zde těžil. Rabí je jedním z nejstarších kamenných hradů v České republice, což dokládají dochované prvky pocházející z románské architektury. Nejstarší písemná zmínka se však zachovala až z roku 1380¹⁷⁷. Hrad Rabí se ve svých počátcích nenacházel na území Čech, jelikož toto území patřilo pod bavorské panství. Rabí tak založila německá hrabata z Bogenu¹⁷⁸. I přes různé přestavby, především v 15. století, na kterých se podílel oblíbený dvorský architekt Benedikt Ried, hrad po třicetileté válce začal pustnout¹⁷⁹. I přesto Rabí patřilo mezi nejvyspělejší hrady v Evropě v rámci obranného systému¹⁸⁰.

Podobně jako kamení z hradu Košumberka, či hradu Lanškperka, také kámen z hradu Rabí posloužil pro potřeby obyvatel okolních vsí jako stavební materiál. Hrad se tedy

¹⁷⁷ KUKAL, Zdeněk. *Hrady Čech a Moravy*. Praha, 2010. s. 259. ISBN 978-80-247-3745-4.

¹⁷⁸ DAVID, Petr. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. op., cit. s. 300.

¹⁷⁹ KUKAL, Zdeněk. *Hrady Čech a Moravy*. op., cit. s. 259.

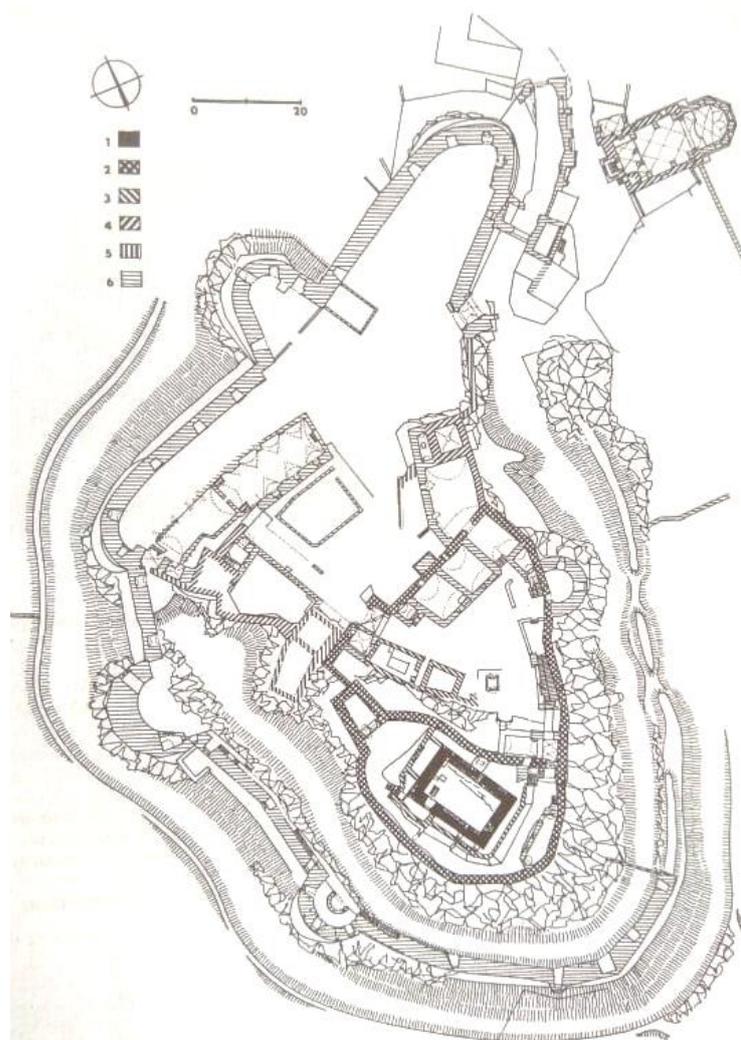
¹⁸⁰ DAVID, Petr. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. op., cit. s. 300.

podobně jako mnoho dalších rychle rozpadal. V roce 1920 se však hrad Rabí dostal prodejem za pouhou jednu korunu rodem Lamberků do rukou Spolku pro zachování uměleckých, historických a přírodních památek v Horažďovicích. Již tento rok byly započaty první záchranné akce na hradu Rabí¹⁸¹. Záslouhou Spolku pro zachování uměleckých, historických a přírodních památek v Horažďovicích byla objevena velká kolekce archeologických materiálů. Jedná se o mnohasettisícovou kolekci nálezů. Během tohoto výzkumu došlo k odstranění usazenin v prostoru podlahy, odkrytí zdí a sklepních prostor. Nalezené situace a předměty podpořily písemné prameny jak v založení hradu někdy začátkem 14. století, tak v pustnutí hradu během 16. století¹⁸². Rabí se tak dočkalo záchrany podobně jako Košumberk za pomoci dobrovolníků. Nutno však říci, že tyto rozsáhlé odkryvy přinesly také mnoho komplikací do budoucna, kdy bylo nutno zajistit odkryté zdivo a roztřídit velké množství nálezů.

Hrad Rabí je také hradu Košumberk podobný díky své nejstarší části, tedy jádru (obr. 7). Rabí mělo ve své rané románské fázi pouze obytně-obrannou věž, jak je patrné z půdorysu. Následně ve 14. století však došlo k přistavění plášťového zdiva s přiléhajícími budovami, podobně jako tomu bylo právě na Košumberku. Rozdíl již zůstával pouze v obytné věži nacházející se uprostřed hradního jádra. V přestavbách na hradě Košumberku v druhé polovině 14. století však také došlo k vystavění obytné věže, která se taktéž nacházela uprostřed jádra, čímž se hrad přiblížil svou podobou ještě více hradu Rabí. Hrad Rabí mohl být velkým vzorem pro majitele ostatních hradů na území Čech, například pro Slavaty z Košumberka. Je tedy možné, že majitelé Košumberka se snažili právě o napodobení hradu Rabí.

¹⁸¹ DAVID, Petr. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. op., cit., s. 301.

¹⁸² DURDÍK, Tomáš. Železné předměty z hradu Rabí. In *Castellologica Bohemica* 1. Praha, 1989. s. 279-294. ISBN 978-80-86204-28-4.

Obr. 7 - Jádru hradu Rabí (DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, 2000. ISBN 80-7277-003-9)

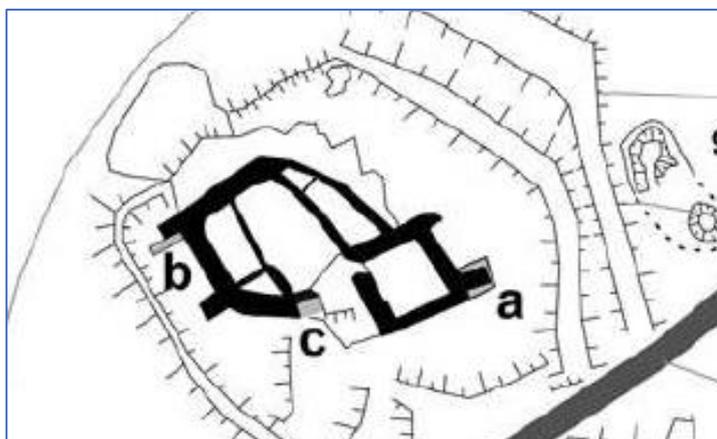
9.3 Rabštejnek

Rabštejnek byl menším šlechtickým hradem nacházejícím se v okrese Chrudim¹⁸³ nedaleko obce Rabštejnská Lhota. Hrad vznikl pravděpodobně během první poloviny 14. století, přičemž první písemná zmínka pochází až z konce 14. století, kdy je zmiňován Mikuláš z Rabštejna a jeho majetek. Poté se na Rabštejnu poměrně často střídali majitelé. Se samotným názvem Rabštejnek se setkáváme až v roce 1450, kdy Rabštejn kupuje Vaněk z Vlкова. Již v roce 1540, kdy byl hrad prodán městu Chrudim, začal výrazně pustnout¹⁸⁴. Nakonec Rabštejnek zcela zpustl v roce 1585, přičemž byl v 19. století znovu opraven v romantickém stylu rodem Auersperků.

¹⁸³ DAVID, Petr. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. op., cit., s. 193.

¹⁸⁴ DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. op., cit., s. 469.

Podobně jako předchozím zmiňovaným hradům i hradu Rabštejnek dominuje donjonová věž¹⁸⁵. Rabštejnek se tedy hradu Košumberk podobá svou dispozicí plášťové hradby s přiléhajícími budovami uvnitř a donjonovou věží (obr. 8). Výstavba hradu Rabštejnek spadá do podobného období jako výstavba hradu Košumberka, tedy do rané gotiky. Dále se Rabštejnek Košumberku velmi podobá díky souboru nálezů keramiky, které z hradů pocházejí. Podobně jako na Košumberku i na hradu Rabštejnek byla mezi častými nálezy šedá redukčně pálená keramika nebo zboží typu Husova ulice¹⁸⁶. Šedé redukční zboží je dále často zdobeno radélkem, což je totožné s nálezy košumberskými. Další často zastoupenou technologickou skupinou keramiky je keramika severomoravského výrobního okruhu¹⁸⁷. Keramika je na obou hradech převážně řazena do vrcholného středověku a raného novověku¹⁸⁸. Podobné keramické soubory jsou také zastoupeny například na hradě Žumberk, Oheb, či Nové Hrady¹⁸⁹. Nálezy jenom dosvědčují slavná léta hradů.

Obr. 8 - Jádru hradu Rabštejnek (Podle Baierl-Musil-Netolický 2015¹⁹⁰)

9.4 Strádov

Zřícenina hradu Strádov se rozpíná nedaleko města Nasavrky nad řekou Chrudimkou. K výstavbě tohoto hradu došlo pravděpodobně také v první polovině 14. století. Prvním písemným dokladem je však až predikát Jaroše Lacemboka ze Strádova z roku 1374. Již roku 1457 je Strádov zaznamenán jako pustý a o další dva roky později je dokonce zmiňován jako

¹⁸⁵ DAVID, Petr. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. op., cit., s. 193.

¹⁸⁶ MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Rabštejnka*. Chrudim, 2013. s. 13. ISBN 978-80-87078-13-6.

¹⁸⁷ Tamtéž, s. 14.

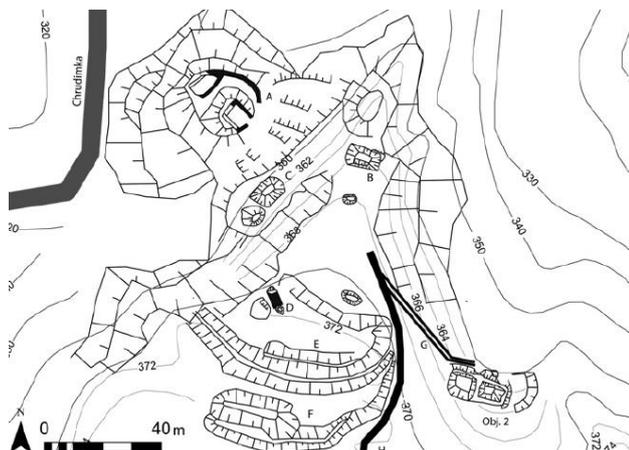
¹⁸⁸ Tamtéž, s. 13.

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 14.

¹⁹⁰ BAIERL, Petr - MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Současný stav a obnova zříceniny hradu Rabštejnka (k. ú. Smrkový Týnec) In *Archaeologica historica* 40. Brno, 2015. s. 149-161. ISSN 0231-5823.

zbořený¹⁹¹. Hrad byl podobně jako většina šlechtických hradů dvojdílné dispozice. Hlavní část tvořilo menší jádro a větší část tvořilo předhradí, které chránilo obytné jádro hradu¹⁹². Z půdorysu lze také rozpoznat podobné rozložení jádra jako u hradů předešlých, tedy i u Košumberka. Není však dosud jasné, zdali se jedná o donjonovou věž nebo o palác, který byl v první polovině 14. století velmi oblíbený¹⁹³.

I hrad Strádov má tedy podobné rozložení jádra s plášťovou zdí a pravděpodobně donjonovou věží, jako hrad Košumberk (obr. 9). Archeologické nálezy získané v roce 2008 Regionálním muzeem v Chrudimi navíc potvrzují písemné prameny o existenci hradu ve 14. a 15. století. Na hradě byly zastoupeny podobné keramické technologické skupiny jako na hradě Košumberku, například černošedé redukční zboží, redukční zboží s kožovitým povrchem nebo redukční zboží s písčitým povrchem¹⁹⁴.

Obr. 9 - Půdorys hradu Strádov (MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Dokumentace reliktní předhradí hradu Strádova (okres Chrudim). In *Archaeologia historica* 40/2. Brno, 2015. ISSN 2336-4386)

10 ZÁVĚR

Archeologický výzkum z roku 2011 doplnil poznatky z předchozích záchranných akcí na hradě, především došlo k doplnění informací o velmi složitém stavebním vývoji vstupní věže starého hradu. Vstupní věž, která se tyčí na nefelinovém skalním suku byla postavena koncem 13.

¹⁹¹ DURDÍK, Tomáš. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků Východní Čechy*. Východní Čechy. op., cit. s. 146..

¹⁹² Tamtéž, s. 147.

¹⁹³ Tamtéž, s. 148.

¹⁹⁴ MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Dokumentace reliktní předhradí hradu Strádova (okres Chrudim). In *Archaeologia historica* 40/2. Brno, 2015. s. 457-473. ISSN 2336-4386.

století. Jelikož nebyla skála v prostoru věže upravena tak, aby byla v rovině k obytným účelům, pravděpodobně zde neexistovaly skladovací prostory, nýbrž se zde nacházela tzv. vlčí jáma, což znamená, že do tohoto prostoru byly vyhazovány přebytečné a nepotřebné věci, popřípadě odpadky.

Nejčastějšími nálezy záchranného archeologického výzkumu se stala keramika. Keramika byla datována na základě makroskopicky postižitelných vlastností¹⁹⁵. Především keramika pomohla při datování jednotlivých vrstev. Soubor byl poté datován na přelom 14.-15 století a do století 15. V nálezovém souboru samozřejmě nechybí novověké střeby, které se mísí napříč stratigrafickou situací. Přítomnost novověké keramiky téměř ve všech vrstvách značí, že k vytvoření stratigrafie v sondě I/2011 došlo kvůli sesuvům vrstev a postupnému rozpadu zdiva. Se sesuvy půdy a zánikem věže souvisí také absence fragmentů ze 14. století, které se tak mohou nacházet v jiných částech hradu Košumberk.

Z hradu Košumberka byly zpracovány keramické fragmenty pouze z prostorů novověké jímky nacházející se u budovy tzv. purkrabství. V jímce byly objeveny četné nálezy glazované oxidační keramiky bez nástřepí I a II (311 a 312), které se nacházejí i v souboru z roku 2011. Novověká keramika v tomto prostoru dominuje, na rozdíl od prostorů sondy I/2011¹⁹⁶. Svou roli zde však sehrály také zásahy Družstva pro záchranu hradu Košumberka.

Zdivo, ze kterého se věž skládá, prošlo mnoha úpravami. Vstupní věž tzv. starého hradu vyhořela v roce 1573, o čemž svědčí jak ohořelý opukový líc, tak také ohořelé cihly a dlaždice. Dále byla věž alespoň dvakrát přepatrována v interiéru. Došlo zde k několika zazdívkách vstupního prostoru¹⁹⁷. Druhá fáze přepatrování byla zadatována díky dendrochronologické metodě. K tomuto přepatrování došlo po roce 1307¹⁹⁸, což znamená, že k němu došlo ještě za vlády Ojíře z Košumberka. Následující stratigrafický vývoj souvisel s pustnutím věže, tedy s jejím zánikem. V nefelinovém skalním suku se nachází puklina, kterou po zániku střechy věže protékala voda. Tekoucí voda postupně odřezávala severozápadní nároží zdiva vstupní věže od skály. Tato část zdiva se postupně odtrhla úplně a zasypala nádvoří před tzv. novým palácem. Dokladem tohoto procesu je drobný relikt zdiva v segmentu IV a svisle odtrhnuté zdivo nalezené v segmentu I a II. U cihel a dlaždic byly zjištěny rozměry výrobních forem. Velká část

¹⁹⁵ FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku*. Chrudim. op., cit.

¹⁹⁶ MUSIL, Jan. Novověká jímka na hradě Košumberku. In *Castellologica Bohemica* 18. op., cit., s. 61-83.

¹⁹⁷ MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. op., cit., s. 221-235.

¹⁹⁸ KYNCL, Tomáš: *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků hradu Košumberk*.

cihel byla s velkou pravděpodobností vyráběna v jedné, předem nastavené formě (180x100x40 mm). U dlaždic došlo k naměření dvou rozměrů (180 x 180 x 40 mm a ? x 130 x 40 mm).

V závěru práce došlo k porovnání jádra hradu Košumberka s jádry hradů Lanšperk, Rabí, Rabštejnek a Strádov. Jádra zmíněných hradů se řadí mezi hrady s plášťovou (obvodovou) zdí. Jedná se tedy o obvodovou zeď (hradbu) s vysunutou vstupní věží. Zástavba se v první fázi nacházela po obvodu vnitřní strany zdiva, později došlo k výstavbě tzv. donjonových obytných věží nacházejících se uprostřed jádra hradu. K první fázi výstavby hradů Košumberk, Lanšperk, Rabštejnek a Strádov došlo na konci 13. století, popřípadě začátkem 14. století. K následujícím přestavbám v podobě donjonové věže docházelo po polovině 14. století. Vývoj těchto hradů je tedy velmi podobný, navíc všechny čtyři hrady čekal rychlý zánik. Větší pozornosti se tato dřívější sídla dočkala až ve 20. století, kdy se jich ujaly turistické kluby, družstva na záchranu hradů, či jiní dobrovolníci. Hrad Rabí je ve své původní etapě hradem románským. Nejdříve měl hrad podobu pouze obytně-obranné věže, až později ve 14. století došlo k dostavbě obvodového plášťového zdiva s přiléhajícími budovami, srovnatelného s hradem Košumberk. Hrad Rabí mohl být vzorem pro rod Slavatů v dostavbě obytné věže uprostřed hradu Košumberka.

Nejzajímavějšími nálezy ze sondy 1/2011 jsou malá kamenná stoupa, která byla pravděpodobně využívána v prostoru kuchyně, dva druhotně uložené střepy středohradištní nehlazené keramiky (202 a ojedinělý novověký fragment keramiky typu „Pfeiffentonware“ (300). Nejzajímavější nález nálezového souboru z roku 2011 se stala mince, konkrétně stříbrný parvus doby Václava IV¹⁹⁹.

¹⁹⁹ MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. op., cit., s. 221-235.

11 RESUMÉ

Archeological research conducted in 2011 supplemented knowledge from previous rescue explorations on the castle, especially the information about a complex structural development of the entrance tower of the old castle. The entrance tower, that is standing on bedrock, was built at the end of the thirteenth century. Probably, there were a pit only. Trash and useless things were thrown to this area.

The most common discoveries of the rescue archeological survey was ceramics. The ceramics was dated based of the macroscopically punishable properties. The set was dated to the turn of the fourteenth and fifteenth century and to the fifteenth century. In this set are some ceramic fragments from the sixteenth and seventeenth century. The presence of this fragments in every level shows, that the reason of creation of the stratigraphy of the probe 1/2011 were the landslip of levels and slips of the walls. The slips and the forfeiture of the tower are connected to the absence of fragments from the fourteenth century.

Only ceramics fragments from a Modern Age cesspit from the building called "Burgrave's House" of Košumberk Castle were processed. Fragments of old glazed oxidative ceramics without inlay I a II (311, 312), which were found in the set from 2011, have been found in the pit. Modern Period ceramics in this area is dominating, in contrast to the probe area 1/2011. An important role played the intervention of "Družstvo za záchranu hradu Košumberka".

The walls, of which the tower is made of, went through many corrections. Entrance tower of the old castle burned down in 1573. There are some burned bricks and tiles. There are to floors in the tower that have been rebuilt at least two times. The entrance area has been walled up several times. The second phase of rebuilding was dated thanks to the dendrochronological method. This was made in 1307, this was the reign of Ojir z Kosumberka. The following development of stratigraphy was based on the forfeiture of entrance tower. There is a crevice in the bedrock, water can flow there. This crevice probably arose, because of the forfeiture of the roof of entrance tower. Flowong water was probably cutting the tower from the rock and wall bricks consecutively regaled the whole area of the yard. It is obvious on the walls up to these days. Measurements of bricks and tiles have been found out. The majority of bricks has been made in one template 180x10x40 mm. The tiles had two different measurements; 180x180x40; ?x130x40 mm.

The cores of Košumberk Castle and Landštejn, Rabí, Strádov, Rabštejnek are compared. These cores belong to castles with circumferential walls. In the first phase, the buildings were only among the walls, later, smaller residential towers were built in the centre of the core. The first phase of building of the castles mentioned above went through the thirteenth to fourteenth centuries. The development of the castles is nearly the same, all of the castles perished quickly. In the twentieth century, tourists organisations and volunteers started to pay attention to these castles and ruins. Rabí probably was the source in case of building the tower in the middle of Košumberk castle.

The most interesting findings of the probe 1/2011 are: small rock stoupa that was used in the kitchen, two pieces of ceramics of Early Middle Age (202), a fragment of new age ceramics called "pfeiffentonware". However the most significant discovery is a silver coin so called "parvus" from the reign of Václav IV.

12 Seznam literatury

- BAIERL, Petr - MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Současný stav a obnova zříceniny hradu Rabštejnka (k. ú. Smrkový Týnec) In *Archaeologica historica* 40. Brno, 2015. s. 149-161. ISSN 0231-5823.
- BRYCH, Vladimír. Nálezy ze zaniklé středověké vsi a tvrze Kří na Poděbradsku. In *Vlastivědný zpravodaj Polabí* 36. Poděbrady, 2002. s. 68-91. ISSN 0231-5769.
- DAVID, Petr. *Dějiny hradů a tvrzí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha, 2012. ISBN 978-80-242-3745-9.
- DURDÍK, Tomáš. Železné předměty z hradu Rabí. In *Castellologica Bohemica* 1. Praha, 1989. ISBN 978-80-86204-28-4.
- DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, 2000. ISBN 80-7277-003-9.
- DURDÍK, Tomáš. *Zříceniny hradů, tvrzí a zámků Východní Čechy. Východní Čechy*. Praha, 2012. ISBN 978-80-86781-19-8.
- FALTYSOVÁ, Helena – BÁRTA, František a kol. *Chráněná území ČR IV.: Pardubicko*. Praha, 2002. ISBN 80-86064-44-1.
- FROLÍK, Jan-MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka*. 1. díl: kovové předměty. Praha, 2015. ISBN 978-80-87365-87-8.
- FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. Cihla a stavební keramika v Chrudimi ve středověku a novověku. In *Forum urbes medii aevi* 9. Brno, 2015. s. 236-247. ISBN 978-80-903588-9-8.
- FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Košumberka*. 2. díl: kamnové kachle, část první. Praha, 2016.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. Mladohradištní valové opevnění v Chrudimi. In *Archeologie ve středních Čechách* 3. Praha, 1999. s. 443-464. ISBN 80-902457-4-9.
- FROLÍK, Jan – SIGL, Jiří. K počátkům hradu Košumberka na Chrudimsku. In *Archaeologia historica* 27. Brno, 2002. s. 61-76. ISBN 80-7275-031-3.
- FROLÍK, Jan – MUSIL, Jan – SIGL, Jiří. *Manuál technologických skupin středověké a novověké keramiky na Chrudimsku*. Chrudim, sine dato. Rukopis je uložen na archeologickém pracovišti Regionálního muzea v Chrudimi.

- HARRIS, Edward C. *Principles of archaeological stratigraphy*. 2nd edition. London 1989.
- JENÍČEK, V. V. *Na Košumberce jindy a dnes*. Praha, 1912.
- JENÍČEK V. V. *Košumberská kronika*. Luže, 1924.
- JENÍČEK V. V. *Poslední Slavatovna Košumberská 1633-1690*. Luže, 1940.
- KOZÁKOVÁ, Romana – KLIKAROVÁ, Lucie – FROLÍK, Jan. Bohatý soubor skla z Chrudimi – Hradební ulice. In *Chrudimský vlastivědný sborník* 14. Chrudim, 2010. s. 129-166. ISBN 80-902531-1-3.
- KRAJÍC, Rudolf. *Sezimovo Ústí. Archeologie středověkého poddanského města 3; kovárna v Sezimově Ústí a analýza výrobků ze železa*. Praha, 2003. ISBN 80-86566-14-5.
- KUKAL, Zdeněk. *Hrady Čech a Moravy*. Praha, 2010. ISBN 978-80-247-3745-4.
- KYNCL, Josef. *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků hradu Košumberk (k. ú. Luže)*. Brno, 2011.
- MUSIL, Jan. Zpráva o záchranném archeologickém výzkumu na hradě Košumberku v roce 2008. In *Chrudimské vlastivědné listy* 4. Chrudim. 2009. ISSN 1214-7508.
- MUSIL, Jan. Soubor pozdně středověké a raně novověké keramiky z hradu Rabštejnka, k. ú. Smrkový Týnec (okr. Chrudim). In *Post-Medieval Archaeology* 3. Praha, 2009. s. 10-28. ISBN 978-80-904408-0-7.
- MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Rabštejnka*. Chrudim, 2013. ISBN 978-80-87078-13-6.
- MUSIL, Jan. Příspěvek k poznání hmotné kultury hradu Strádova (k. ú. Ochoz u Nasavrk, okr. Chrudim). In *Archeologie východních Čech* 8. Hradec Králové, 2014. ISSN 1805-4676.
- MUSIL, Jan. Nález raně středověké sekery ze Zdislavi (okr. Chrudim). In *Archeologie východních Čech* 10. Hradec Králové, 2015. ISSN 1805-4676.
- MUSIL, Jan. Záchranné archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castellologica Bohemica* 13. 2016. ISBN 978-80-86204-28-4.
- MUSIL, Jan. Fajánsová poklička z hradu Košumberka. In *Chrudimské vlastivědné listy* 2, 2018. ISSN 1214-7508.
- MUSIL, Jan. Novověká jímka na hradě Košumberku. In *Castellologica Bohemica* 18. Plzeň, 2018. s. 61-83. ISBN 978-80-87365-33-5.
- MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Dokumentace reliktů předhradí hradu Strádova (okres Chrudim). In *Archaeologia historica* 40/2. Brno, 2015. ISSN 2336-4386.

- MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Nové archeologické nálezy z tzv. bojanovského újezdu (Železné hory, okres Chrudim). In *Praehistorica* XXXIII. Praha, 2016. s. 275-290. ISSN 0231-5432.
- MUSIL, Jan - DUDKOVÁ, Petra – MÁCHOVÁ, Kamila. Soubor středověkého a raně novověkého skla z hradu Košumberka, okr. Chrudim. In *Historické sklo: sborník pro dějiny skla* 5. Čelákovice, 2011. ISBN 978-80-86531-09-0.
- MUSIL, Jan – VÍCH, David – KUČHYNKA, Jaromír. Neznámé sídliště ze střední doby hradištní z Lozic, okr. Chrudim. In *Archeologie ve středních Čechách* 17. Praha, 2013. ISSN 1214-3553.
- NETOLICKÝ, Petr. Zaniklá středověká a raně novověká ves Bolešov v k. ú. Spačice, okres Chrudim, Pardubický kraj. In *Východočeský sborník historický* 22. Pardubice, 2012. s. 73-114. ISSN 1213-1733.
- OLIVA, Václav. *Z minulosti Chlumku u Luže a jeho okolí*. Praha, 1903.
- SEDLÁČEK, August. *Hrady, zámky a tvrze Království českého I*. Praha, 1935.
- SIGL, Jiří. Košumberk, o. Luže, okr. Chrudim. In *Výzkumy v Čechách 1976-77*, 1981.
- SVOBODA, Ladislav. O plášťových hradech. In *Archaeologia historica* 20. Brno, 1995. s. 355–363. ISSN 0231-5823.
- TEPLÝ, Jaroslav. Feudální pozemková držba v předhusitském Chrudimsku. Pardubice, 1997. ISBN 80-86046-26-5.
- TEPLÝ, Jaroslav. Bojanovský újezd neboli districtus Boyanouyensis v letech 1329-1419. In *Východočeský sborník historický* 18. Pardubice, 2010. ISSN 1213-1733.
- VORÁČEK, Emil et al. *Luže v dějinách I*. Luže, 2010. ISBN 978-80-254-8472-2.
- WIRTH, ZDENĚK. *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu vysokomýtském*. Praha, 1902.
- ZÁPOTOCKÝ, Milan. Středověká keramika severočeského Polabí. Morfologie a relativní chronologie. In *Památky archeologické* LXIX, 1978, č. 1, s. 180-185. ISSN 0031-0506.

13 Seznam obrazových příloh

1. Obr. 1 Mapa České republiky DMR4G s vyznačením hradu Košumberk. Vytvořeno v programu QGIS.
2. Hrad Košumberk 1620. Nakreslil Jan Heřmánek podle rekonstrukcí Jaroslava Herouta.
3. Půdorys dnešního stavu jádra hradu Košumberk podle Ladislava Svobody Zdroj: SVOBODA, Ladislav. O plášťových hradech. In *Archaeologia historica* 20. Brno, 1995. s. 355–363. ISSN 0231-5823.
4. Půdorys hradu Košumberk. Zdroj: DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, 2000. ISBN 80-7277-003-9.
5. Umístění sondy I/2011. Zdroj: MUSIL, Jan. Záchrané archeologické výzkumy na hradě Košumberku v roce 2011. In *Castelloologica Bohemica* 13. 2016. ISBN 978-80-86204-28-4.
6. Jádro hradu Lanšperk. Zdroj: DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, 2000. ISBN 80-7277-003-9.
7. Jádro hradu Rabí. Zdroj: DURDÍK, Tomáš. *Ilustrovaná encyklopedie českých hradů*. Praha, 2000. ISBN 80-7277-003-9.
8. Jádro hradu Rabštejnec. Zdroj: MUSIL, Jan. *Katalog archeologických nálezů z hradu Rabštejnka*. Chrudim, 2013. ISBN 978-80-87078-13-6.
9. Půdorys hradu Strádov. Zdroj: MUSIL, Jan – NETOLICKÝ, Petr. Dokumentace reliktní předhradí hradu Strádova (okres Chrudim). In *Archaeologia historica* 40/2. Brno, 2015. ISSN 2336-4386.

14 Seznam grafů

1. Graf – Poměr mezi kuchyňskou, stolní a zásobní keramikou.
 2. Graf – Rozložení keramiky.
 3. Graf – Zdobená a nezdobená keramika.
 4. Graf – Stavební keramika.
 5. Graf – Výpal keramiky.
- Graf – Celková hmotnost jednotlivých skupin nálezů.

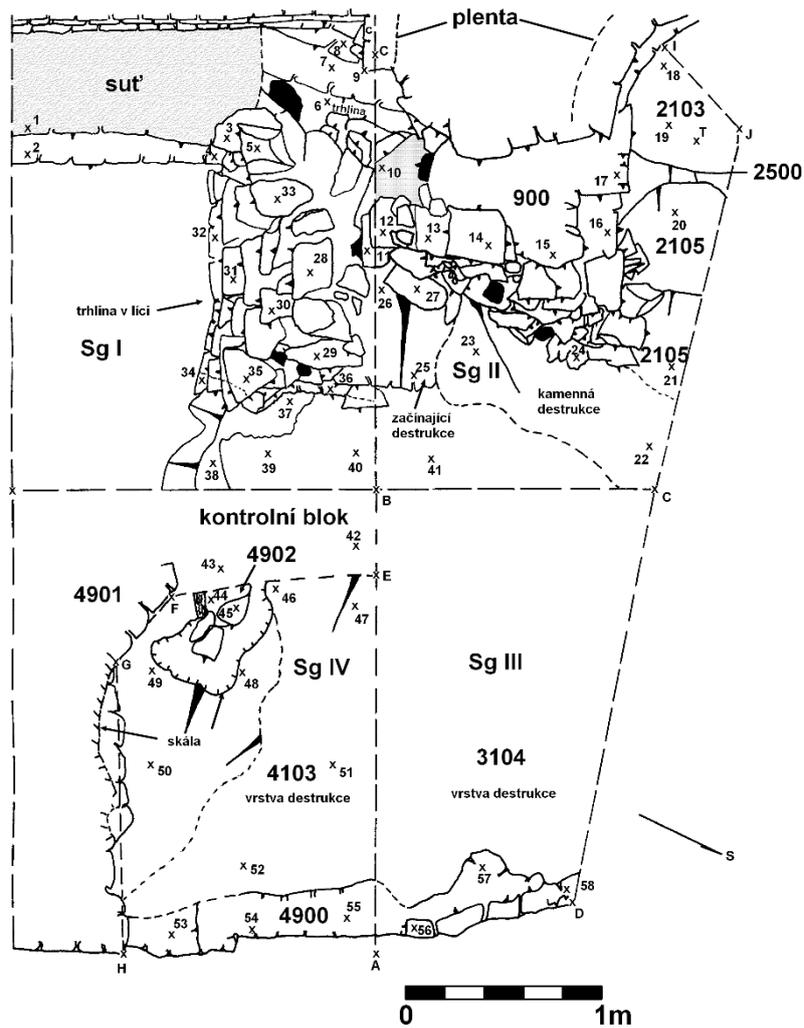
15 Seznam plánů

1. Půdorys sondy I. Kresba J. Musil.
2. Východní řez sektoru I. Kresba J. Musil.
3. Severní řez sektoru II a III. Kresba J. Musil.

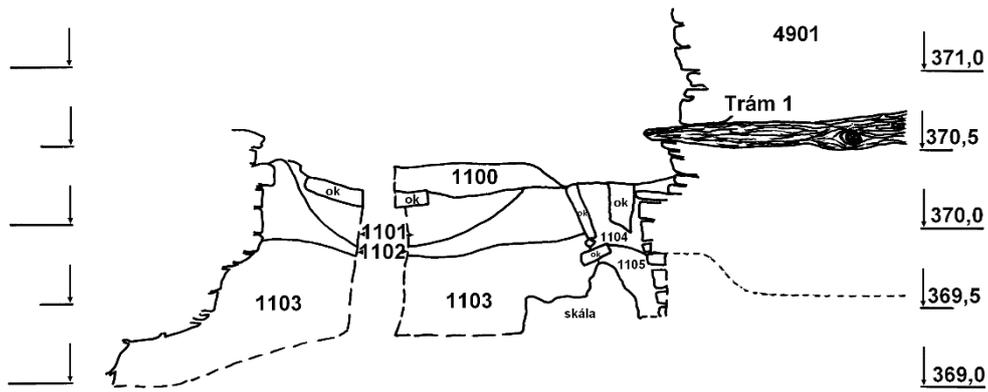
4. Půdorys sektoru III. Kresba J. Musil.
5. Sektor III. Kresba J. Musil.
6. Sektor IV – Západní řez. Kresba J. Musil.
7. Harrisův diagram. Kresba J. Musil.
8. Zdi sondy I. Jižní interiérová zeď. Kresba J. Musil.

16 Obrazové přílohy

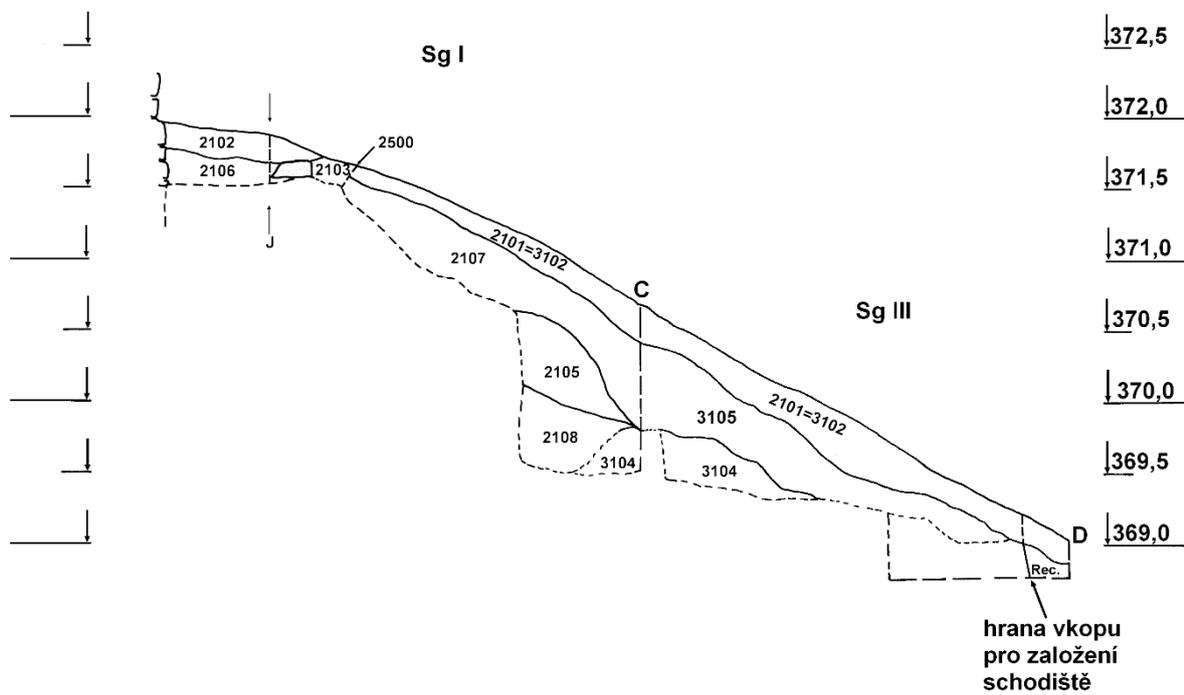
16.1 Plány

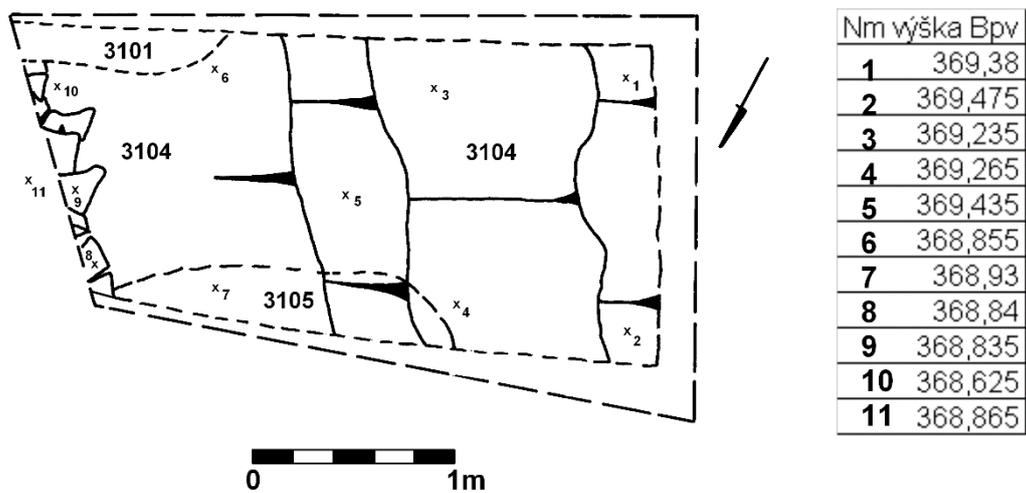
Plán 1 - Půdorys sondy I.

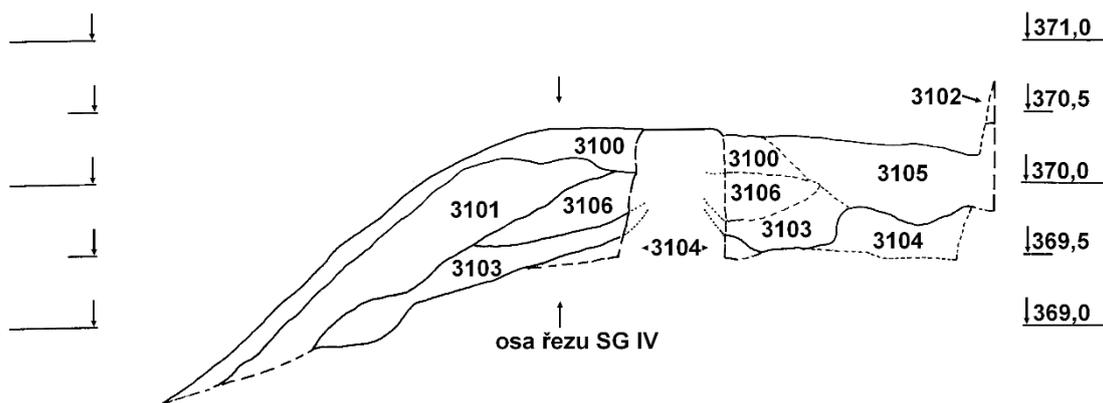
Plán 2 - Východní řez sektoru I.

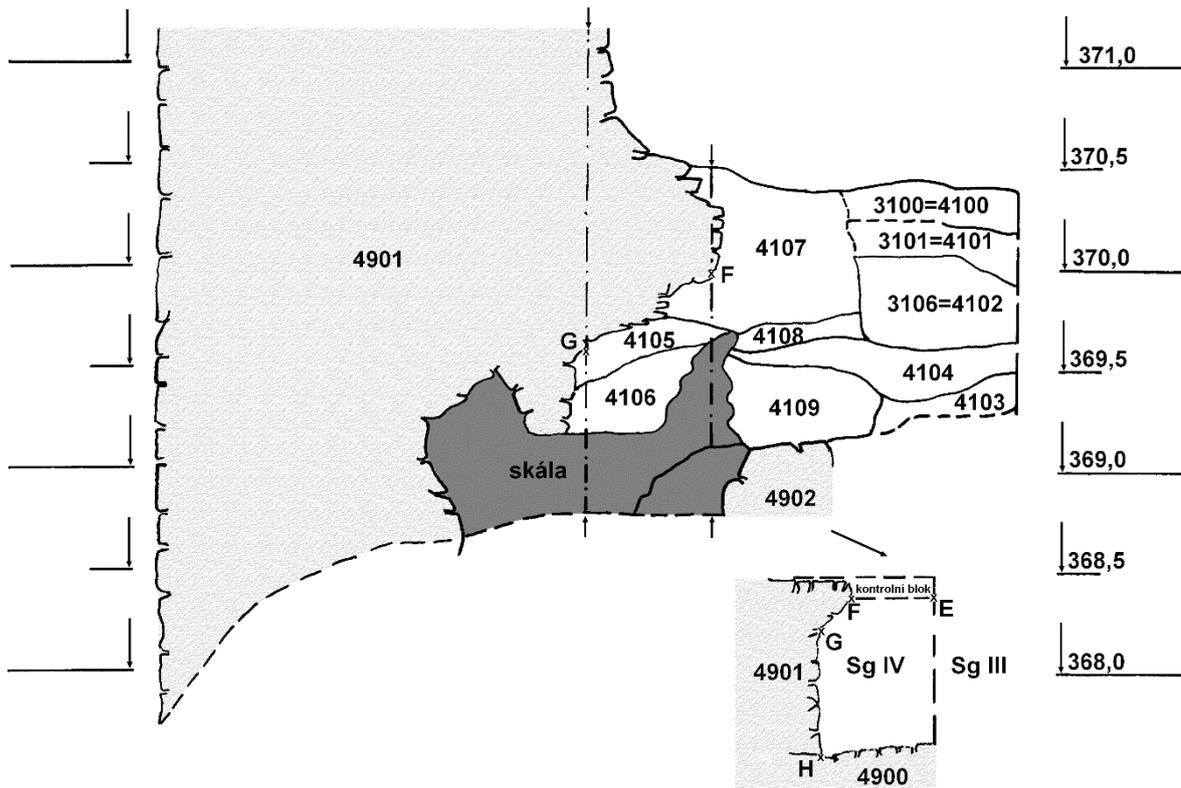
Plán 3 - Severní řez sektoru II a III.

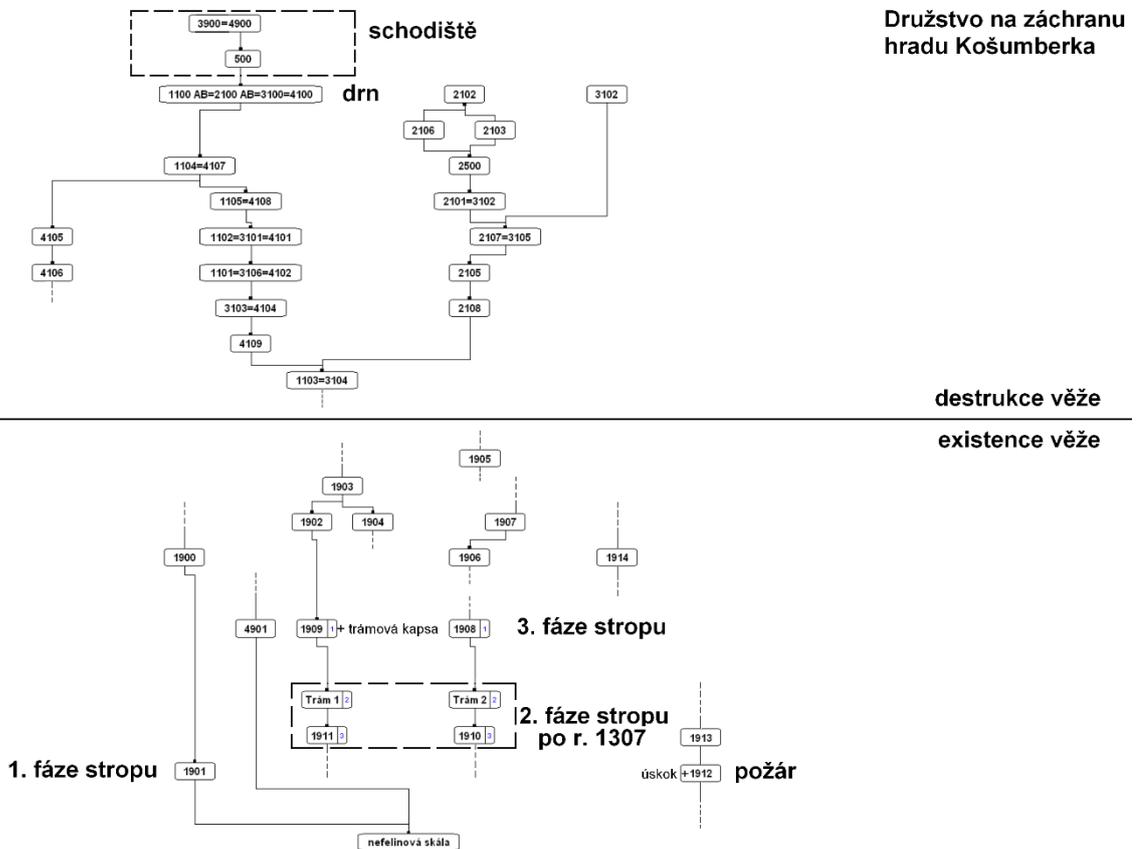
Plán 4 - Půdorys sektoru III.

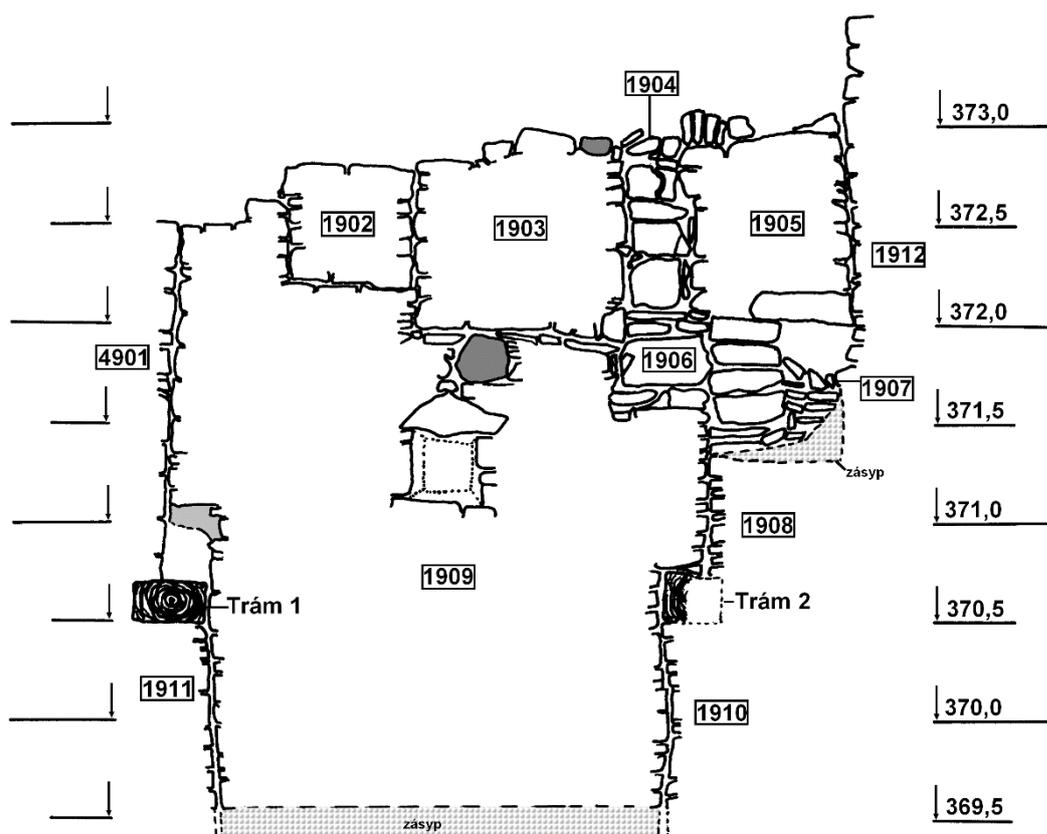
Plán 5 - Sektor III.

Plán 6 - Sektor IV – Západní řez.

Plán 7 - Harrisův diagram.

Plán 8 - Zdi sondy I. Jižní interiérová zeď.

17 Seznam fotografií

1. Pohled na vrstvy 2102, 2103, 2106 a 2500. Foto: J. Musil
2. Pohled na vrstvy 2102, 2103, 2106 a 2500 po odstranění kamene. Foto: J. Musil
3. Vrstva 3104 Foto: J. Musil
4. Profil sektoru III. Foto: J. Musil
5. Profil sektoru III. Foto: J. Musil
6. Profil sektoru III. Foto: J. Musil
7. Profil sektoru III. Foto: J. Musil
8. Pohled do sektoru I. Foto: J. Musil
9. Východní profil sektoru I. Foto: J. Musil
10. Pohled do sektoru IV. Foto: J. Musil
11. Západní profil sektoru IV. Foto: J. Musil
12. Sektor IV. Foto: J. Musil
13. Severní profil sektoru II. Foto: J. Musil

14. Sektor II. Foto: J. Musil
15. Pohled do trhliny. Foto: J. Musil
16. Zazdívka z cihel. Foto: J. Musil
17. Zeď – vrstva 1912. Foto: J. Musil
18. Lomové zdivo spojené maltou. Zazdívka z cihel. Foto: J. Musil
19. Pohled na trám v sektoru I. Foto: J. Musil
20. Pohled na trám. Foto: J. Musil
21. Vrstva 4902. Foto: J. Musil
22. Pohled na zdivo 1912. Foto: J. Musil
23. Cihla s otiskem palce. Foto: M. Sedláčková
24. Detail otisku palce. Foto: M. Sedláčková
25. Cihla se stopami po požáru. Foto: M. Sedláčková
26. Cihla se stopami po požáru. Foto: M. Sedláčková
27. Cihla se stopami po pískování. Foto: M. Sedláčková
28. Dlaždice se stopami po požáru. Foto: M. Sedláčková
29. Dlaždice se stopami po požáru. Foto: M. Sedláčková
30. Stoupa Foto: M. Sedláčková
31. Ukázka fragmentů omítky. Foto: M. Sedláčková
32. Středohradištní nehlazená keramika (202). Foto: M. Sedláčková

17.1 Fotografie

Foto 1 - Pohled na vrstvy 2102, 2103, 2106 a 2500.

Foto 2 - Pohled na vrstvy 2102, 2103, 2106 a 2500 po odstranění kamene

Foto 3 - Vrstva 3104.

Foto 4 - Profil sektoru III.

Foto 5 - Profil sektoru III.

Foto 6 - Profil sektoru III.

Foto 7 - Profil sektoru III.

Foto 8 - Pohled do sektoru I.

Foto 9 - Východní profil sektoru I.

Foto 10 - Pohled do sektoru IV.

Foto 11 - Západní profil sektoru IV.

Foto 12 - Sektor IV.

Foto 13 - Severní profil sektoru II.

Foto 14 - Sektor II.

Foto 15 - Pohled do trhliny.

Foto 16 - Zazdívka z cihel.

Foto 17 - Zed' – vrstva 1912. Zlomek keramiky ve zdivu.

Foto 18 - Lomové zdivo spojené maltou. Zazdívka z cihel.

Foto 19 - Pohled na trám v sektoru I.

Foto 20 - Pohled na trám.

Foto 21 - Vrstva 4902.

Foto 22 - Pohled na zdivo 1912.

Foto 23 - Cihla s otiskem palce

Foto 24 - Detail otisku palce

Foto 25 - Cihla se stopami po požáru

Foto 26 - Cihla se stopami po požáru

Foto 27 - Cihla se stopami písčité podsýpky

Foto 28 - Dlaždice se stopami po požáru

Foto 29 - Dlaždice se stopami po požáru

Foto 30 - Stoupa

Foto 31 - Ukázka fragmentů omítky

Foto 32 - Středohradištní nehlazená keramika (202)

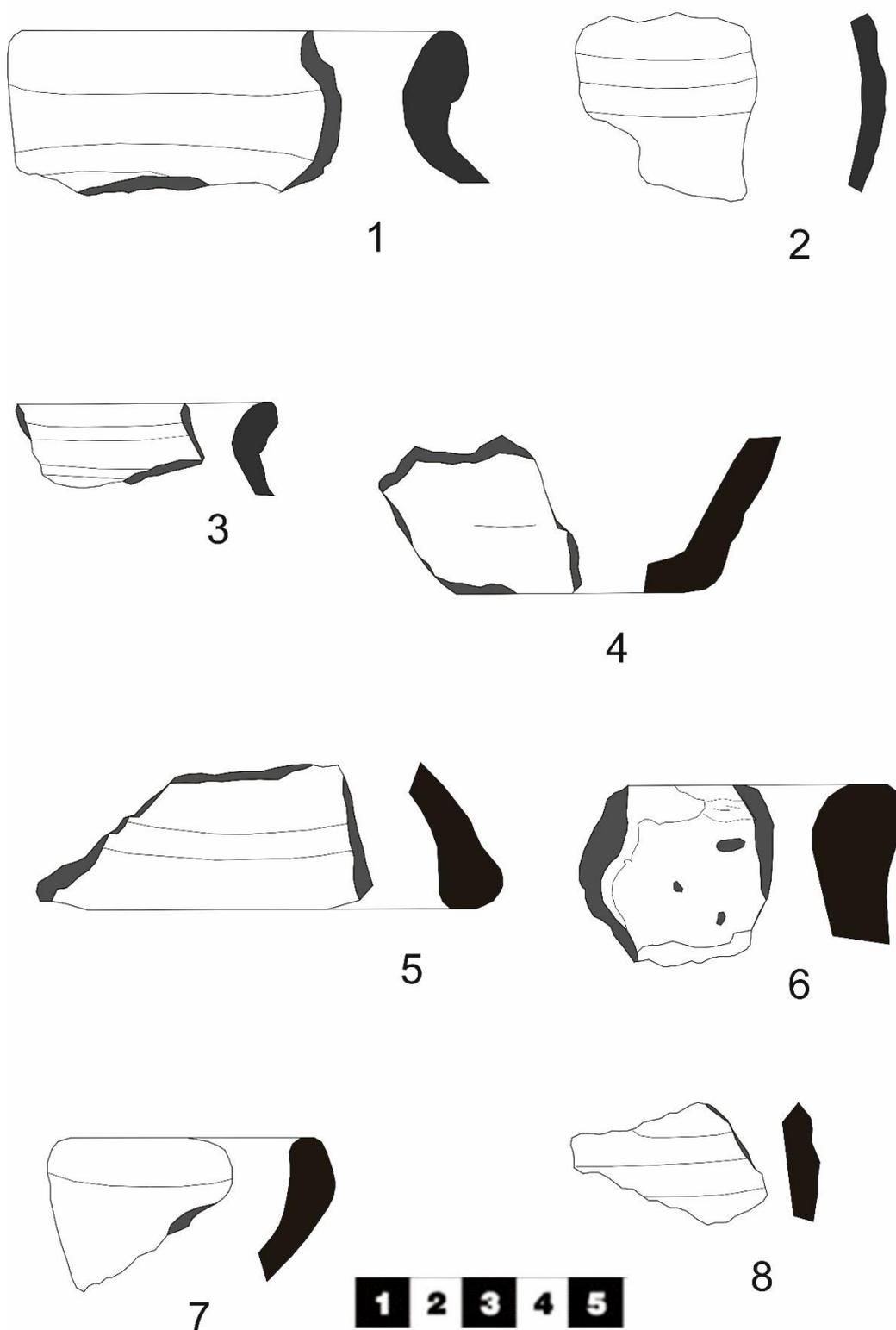
18 Seznam tabulek

- I. Dendrochronologická analýza dřevěných prvků. Zdroj: KYNCL, Josef. *Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků hradu Košumberk (k. ú. Luže)*. Brno, 2011.

1. Tabulka – Výběr keramiky (1 – vrstva 3103; 2 – vrstva 2105; 3, 4, 5, 6 – vrstva 1101; 7 – vrstva 2101; 8 – vrstva 2107) Kresba M. Sedláčková.

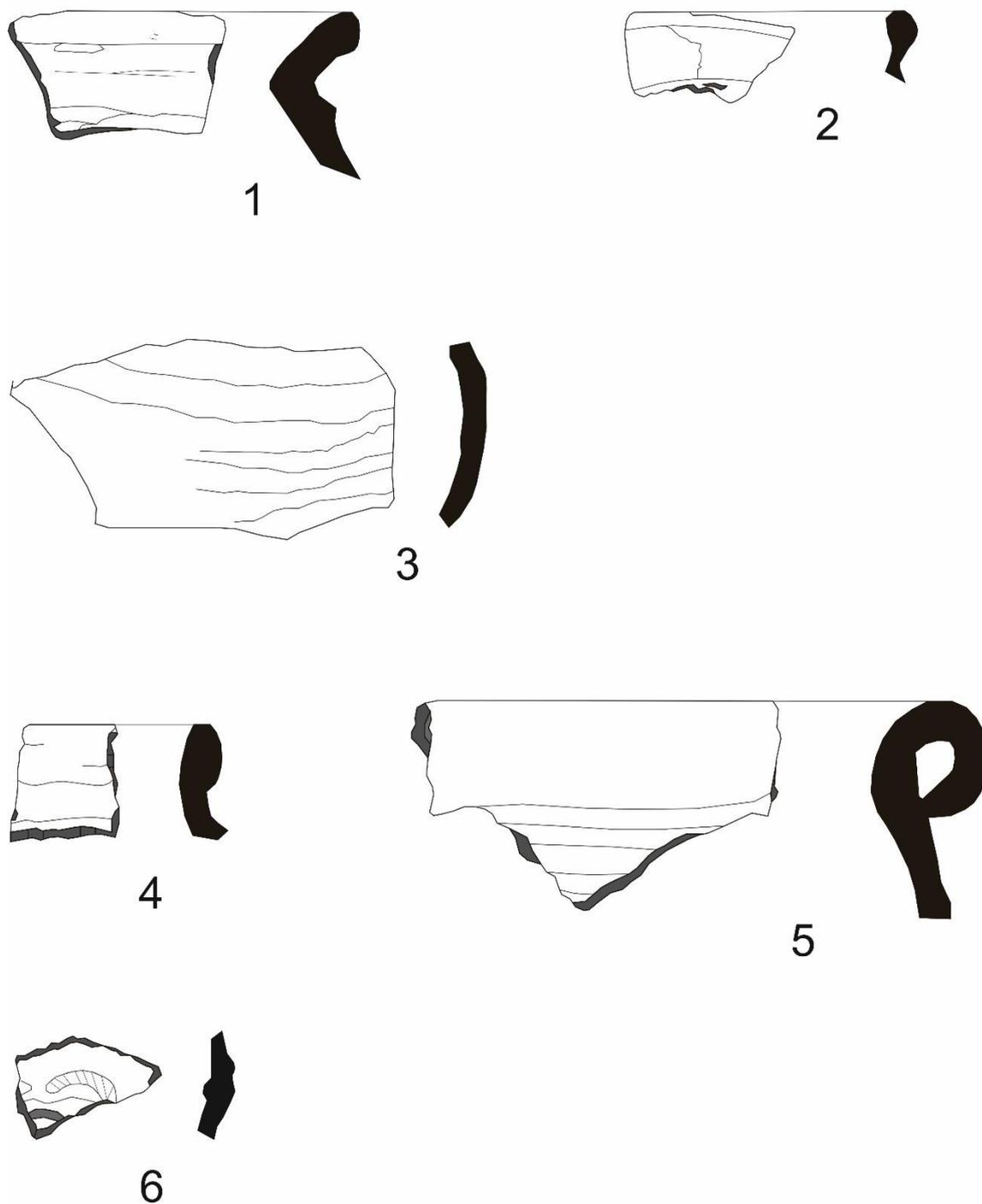
2. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2, 3 – vrstva 1100A=2100A; 4, 6 – nádvoří; 5 – vrstva 3101) Kresba M. Sedláčková
3. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2 – vrstva 1102; 3 – vrstva 4106; 4 – vrstva 3103; 5, 7 – vrstva 2105; 6 – vrstva 1105) Kresba M. Sedláčková
4. Tabulka – Výběr keramiky (1 – vrstva 1108; 2, 3 – vrstva 2108; 4 – vrstva 900) Kresba M. Sedláčková
5. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5 – vrstva 4100) Kresba M. Sedláčková
6. Tabulka – Výběr keramiky (1 – vrstva 2107; 2 – vrstva 3101; 3 – vrstva 3103; 4 – vrstva 3104; 5, 6 – nádvoří) Kresba M. Sedláčková
7. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9 – vrstva 4101; 5 – vrstva 4103) Kresba M. Sedláčková
8. Tabulka – Výběr keramiky + terčík (1, 3, 4, 5, 6 – vrstva 4102; 2 – vrstva 4106; 7 – terčík; 8, 9 – vrstva 4107) Kresba M. Sedláčková
9. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 – vrstva 1100B=2100B) Kresba M. Sedláčková
10. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 – vrstva 3100) Kresba M. Sedláčková
11. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5, 6 – vrstva 3100) Kresba M. Sedláčková
12. Tabulka – Výběr keramiky (1, 4, 5, 6, 7 – vrstva 4107; 2, 3 – vrstva 4104) Kresba M. Sedláčková
13. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5 – vrstva 4100; 6, 7, 8 – vrstva 4101) Kresba M. Sedláčková
14. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2 - 1100B=2100B) Kresba M. Sedláčková
15. Tabulka – Výběr keramiky (1 – vrstva 1100A; 2, 3, 4, 5, 6, 7 – vrstva 3101) Kresba M. Sedláčková
16. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5 – vrstva 4100) Kresba M. Sedláčková
17. Tabulka – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4 – vrstva 3104) Kresba M. Sedláčková
18. Tabulka – Výběr keramiky (1 – vrstva 4107) Kresba M. Sedláčková
19. Tabulka – Železo (1; 2, 3 – vrstva 3101) Kresba M. Sedláčková

18.1 Tabulky
tab. 1

Tabulka 1 – Výběr keramiky (1 – vrstva 3103; 2 – vrstva 2105; 3, 4, 5, 6 – vrstva 1101; 7 –
vrstva 2101; 8 – vrstva 2107) Kresba M. Sedláčková

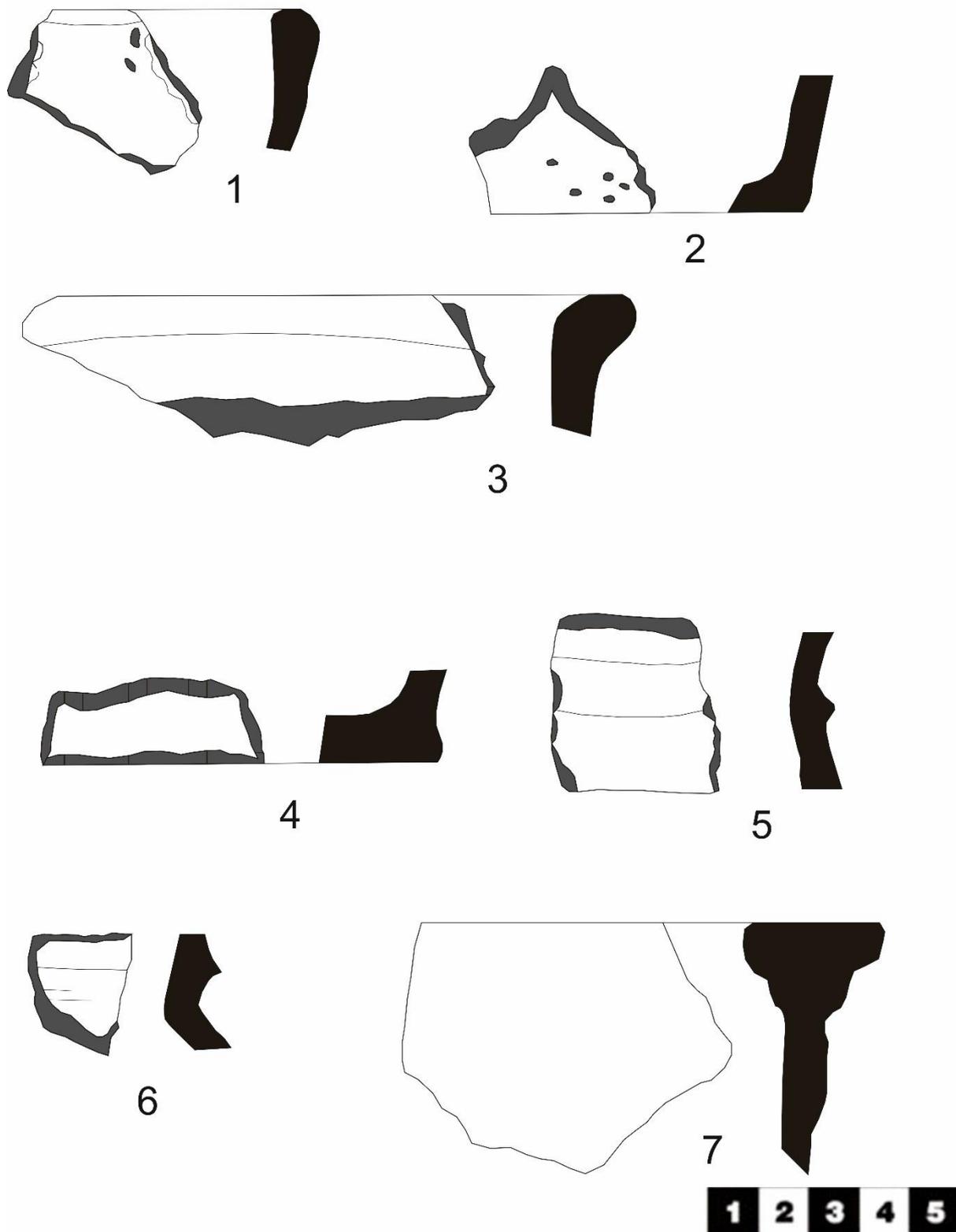
tab. 2

Tabulka 2 – Výběr keramiky (1, 2, 3 – vrstva 1100A=2100A; 4, 6 – nádvoří; 5 – vrstva 3101)

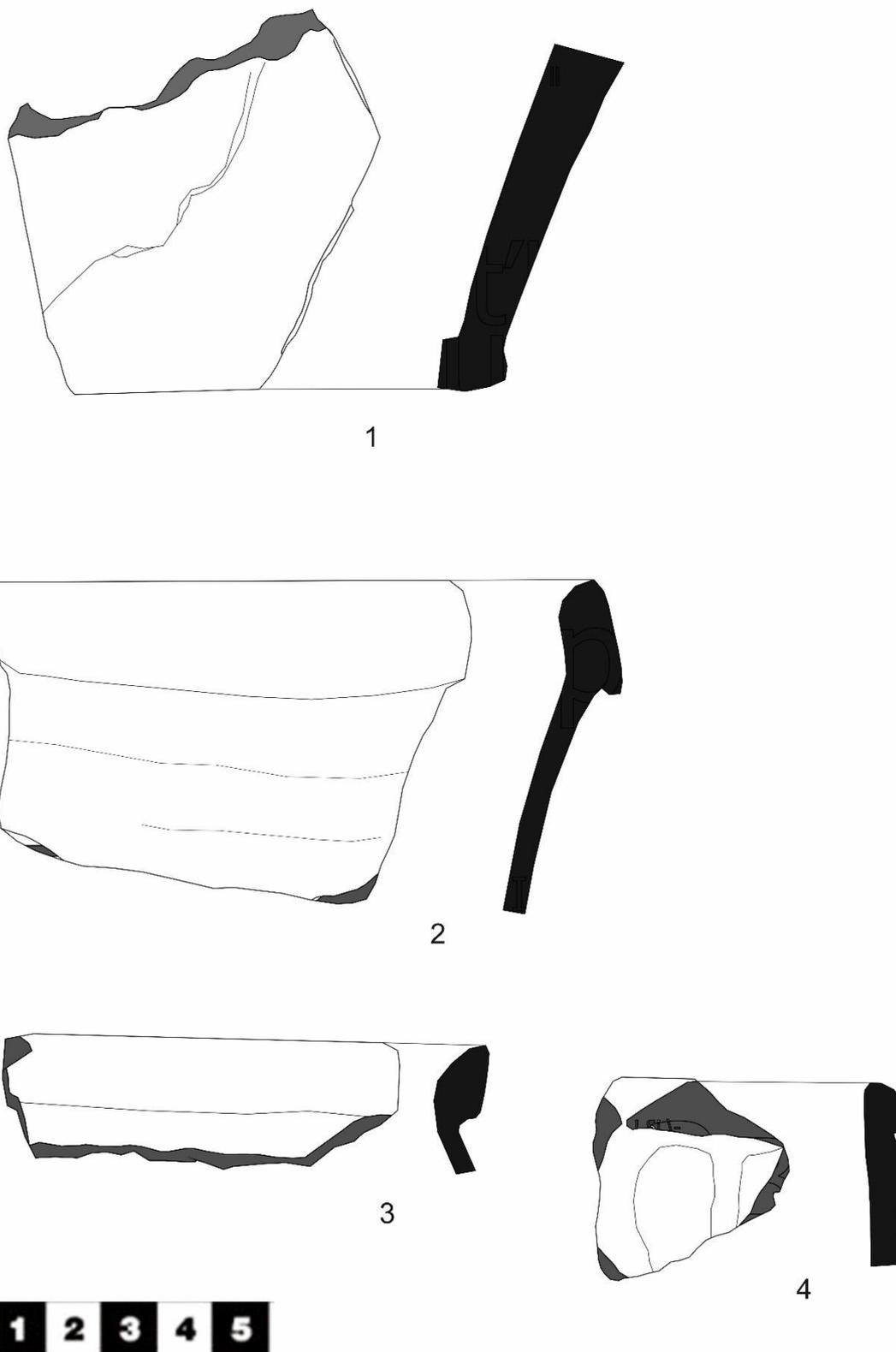
Kresba M. Sedláčková

tab. 3

Tabulka 3 – Výběr keramiky (1, 2 – vrstva 1102; 3 – vrstva 4106; 4 – vrstva 3103; 5, 7 – vrstva 2105; 6 – vrstva 1105) Kresba M. Sedláčková

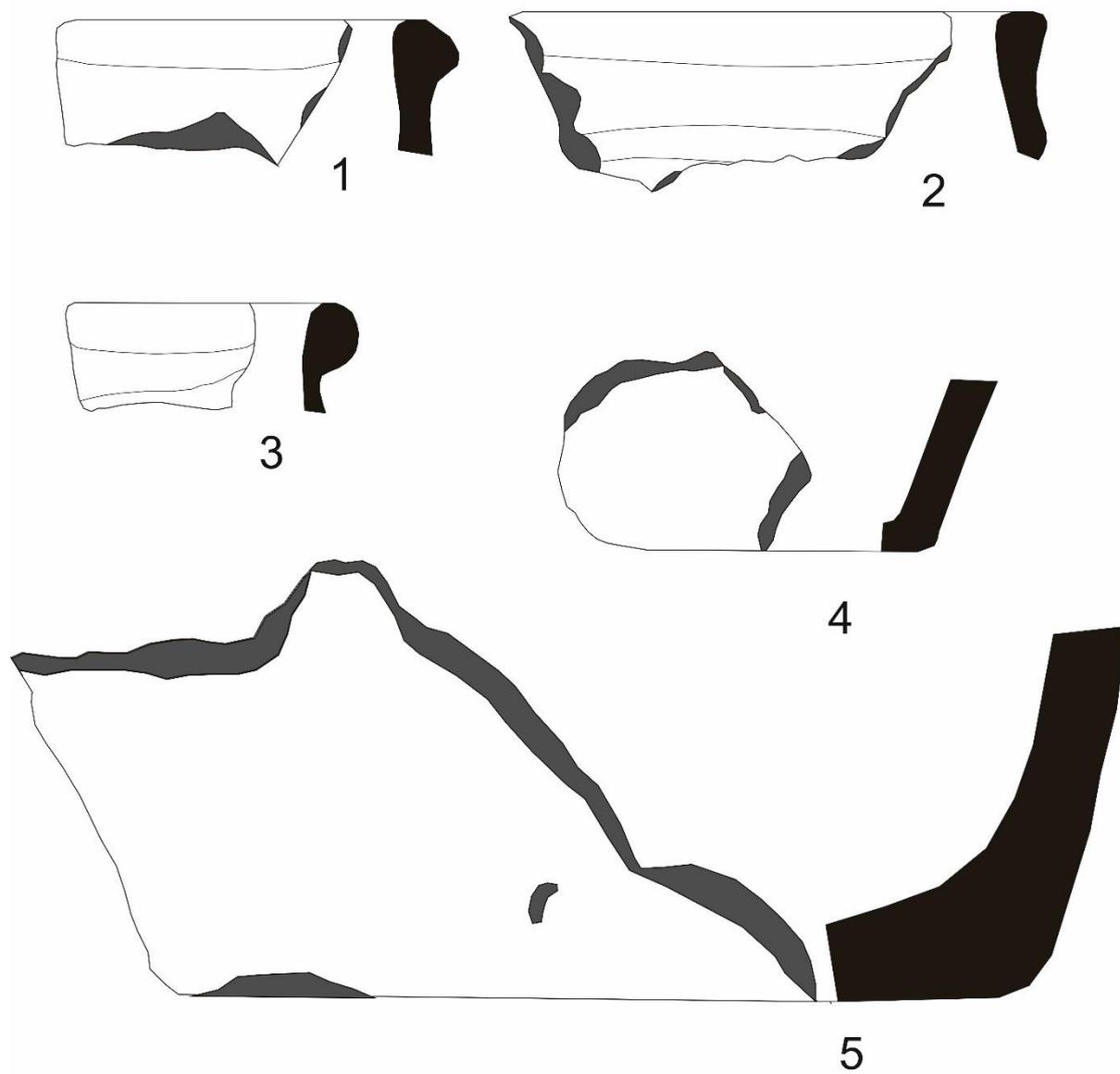
tab. 4

Tabulka 4 – Výběr keramiky (1 – vrstva 1108; 2, 3 – vrstva 2108; 4 – vrstva 900) Kresba M.

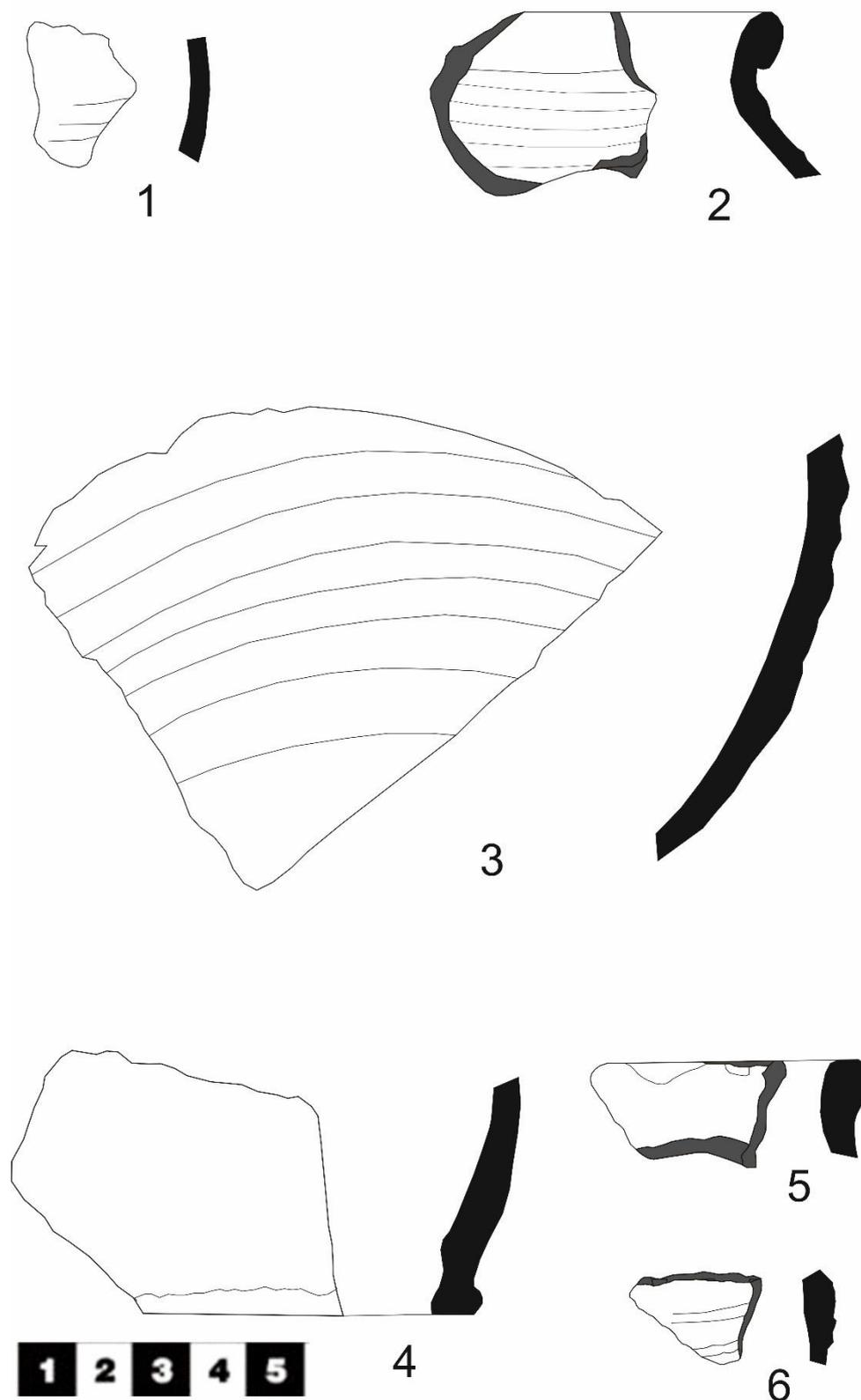
Sedláčkov

tab. 5

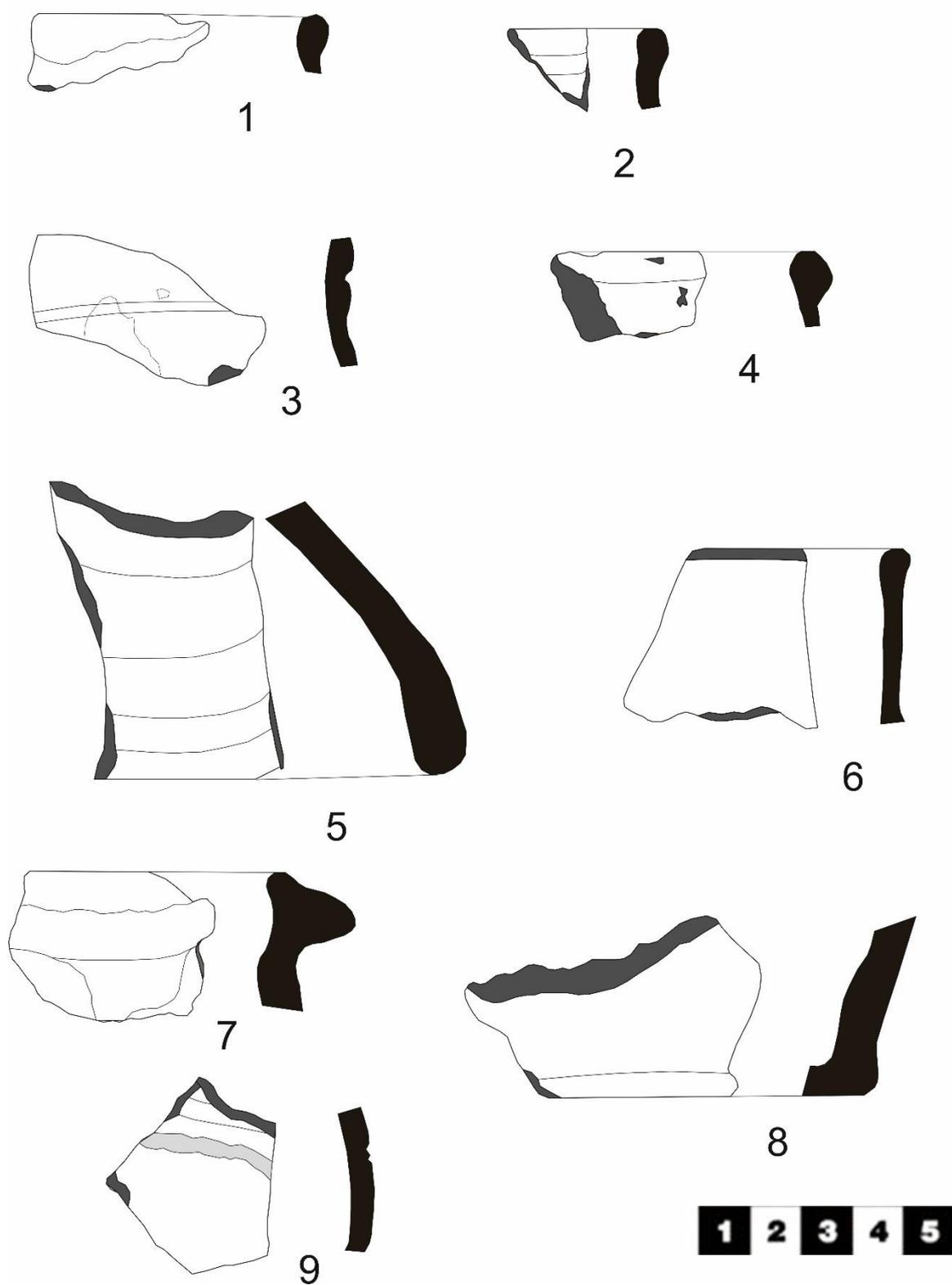
Tabulka 5 – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5 – vrstva 4100) Kresba M. Sedláčková

tab. 6

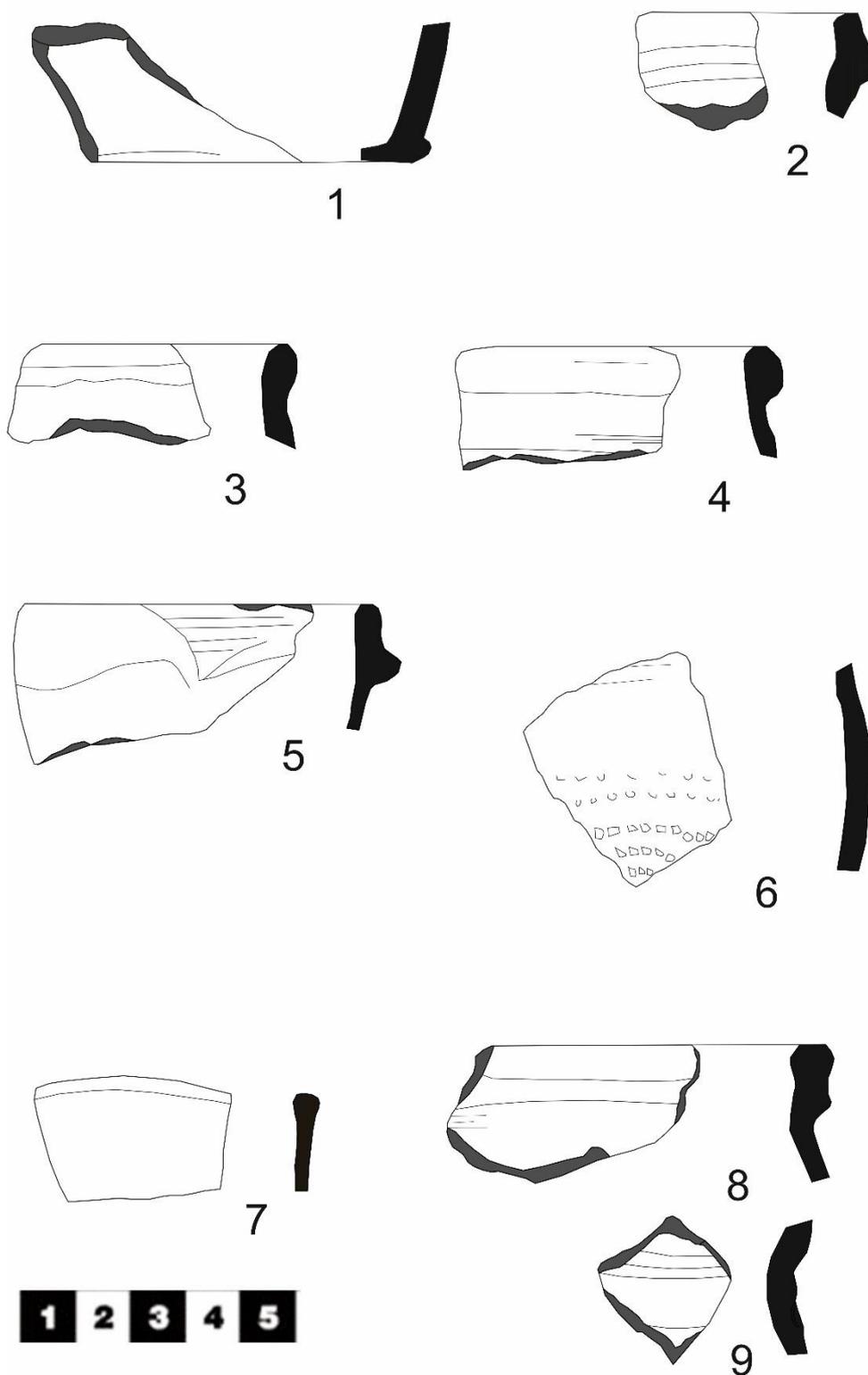
Tabulka 6 – Výběr keramiky (1 – vrstva 2107; 2 – vrstva 3101; 3 – vrstva 3103; 4 – vrstva 3104; 5, 6 – nádvoří) Kresba M. Sedláčková

tab. 7

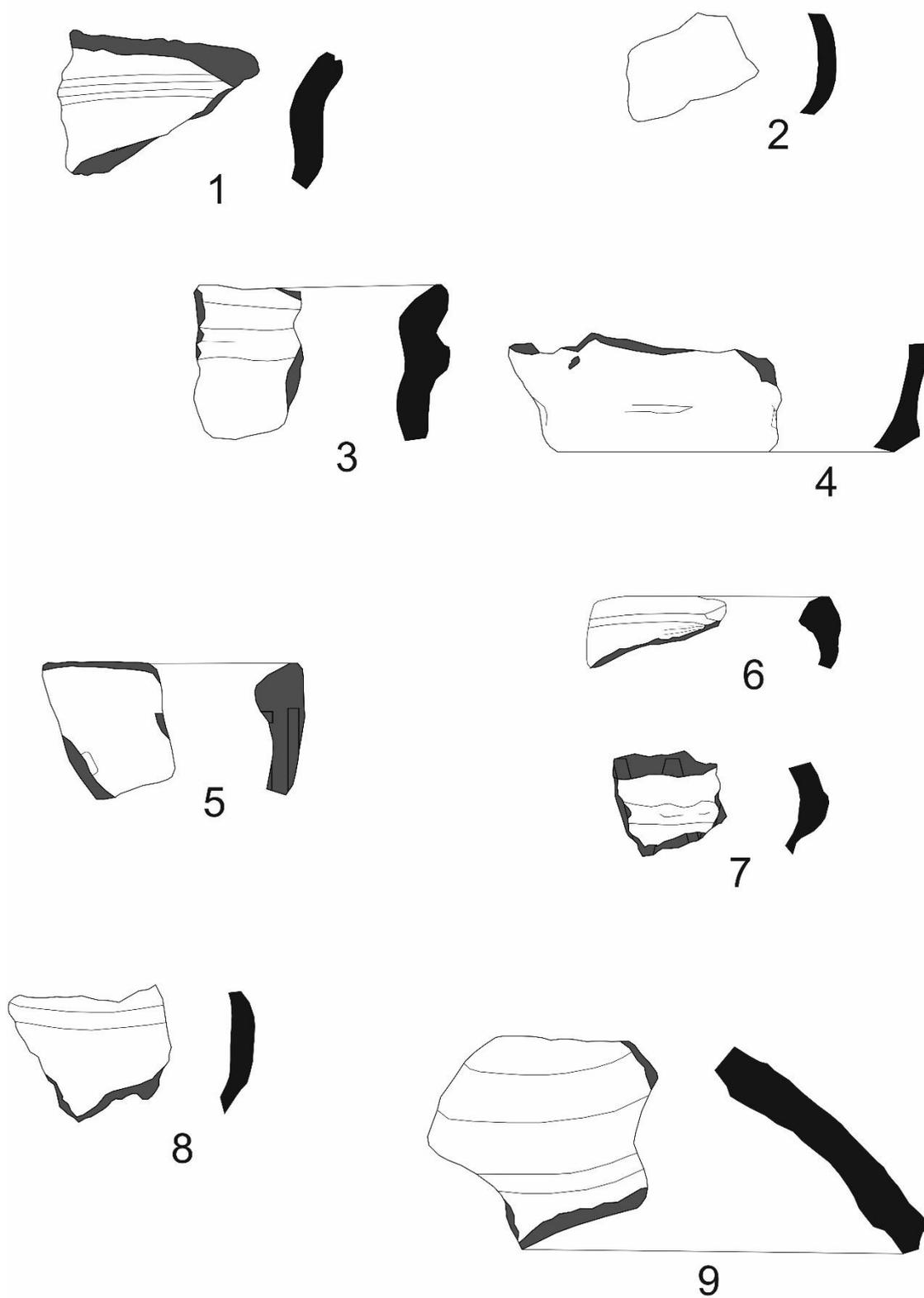
Tabulka 7 – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9 – vrstva 4101; 5 – vrstva 4103) Kresba M. Sedláčková

tab. 8

Tabulka 8 – Výběr keramiky + terčiek (1, 3, 4, 5, 6 – vrstva 4102; 2 – vrstva 4106; 7 – terčiek; 8, 9 – vrstva 4107) Kresba M. Sedláčková

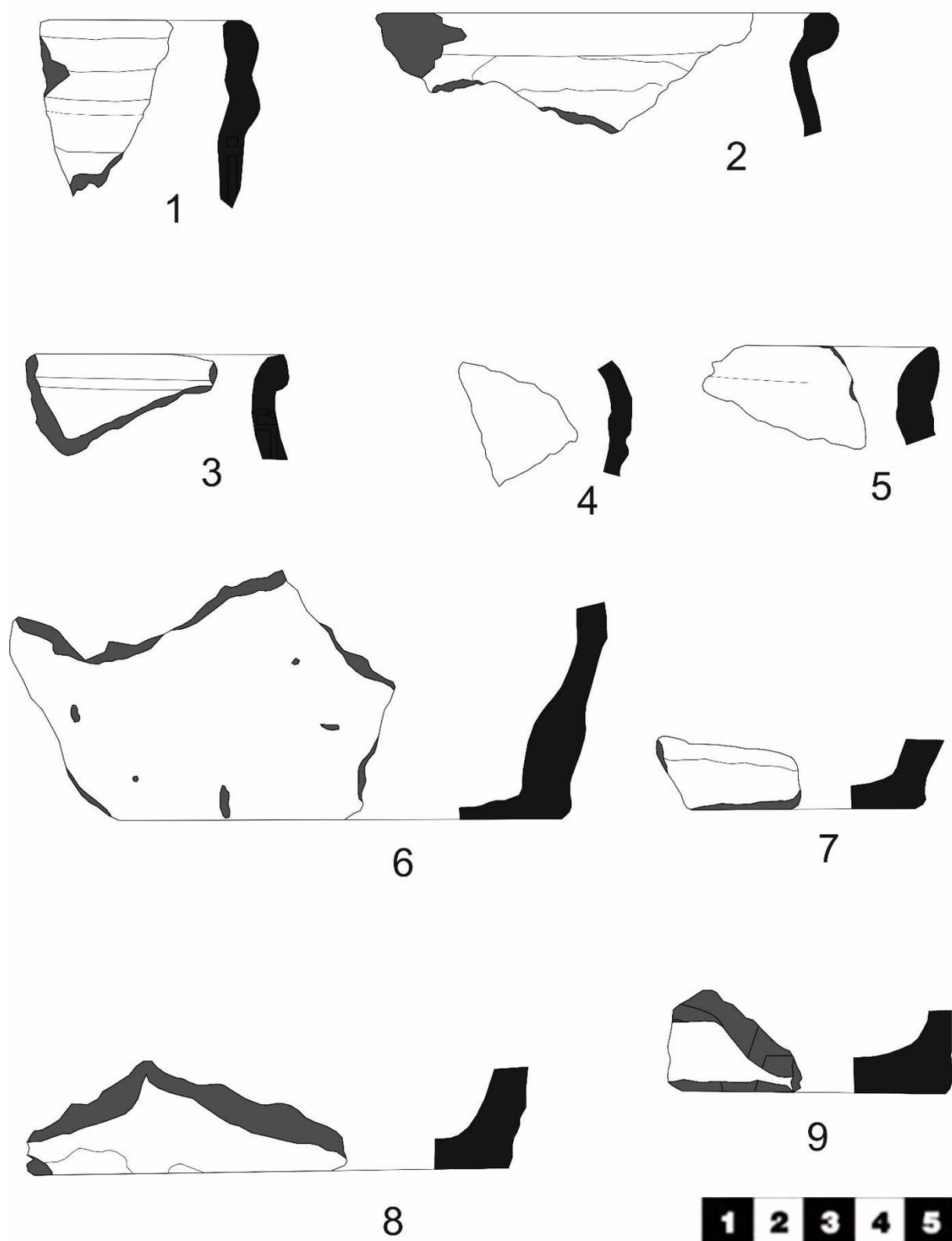
tab. 9

Tabulka 9 – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 – vrstva 1100B=2100B) Kresba M.

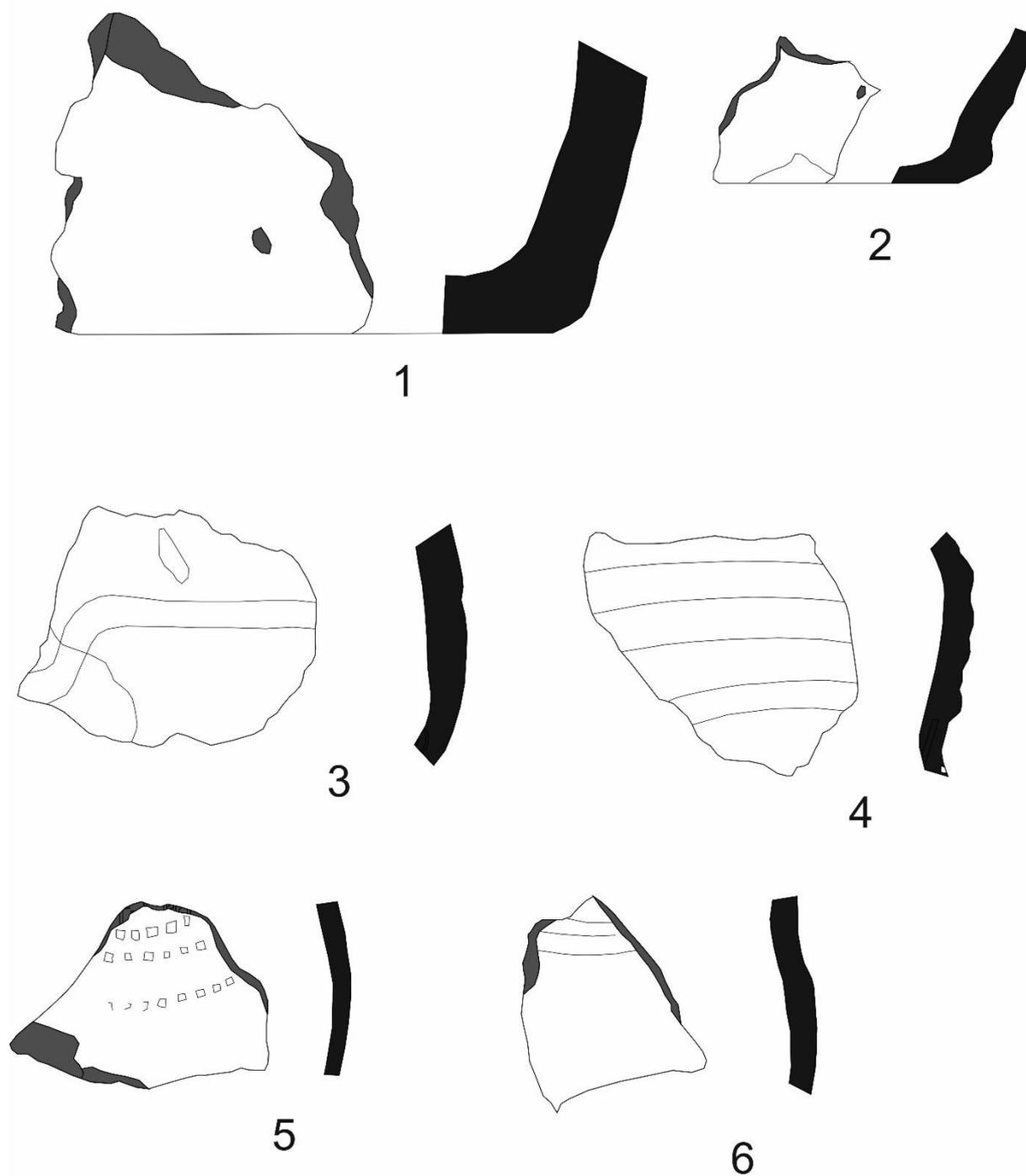
Sedláčková

tab. 10

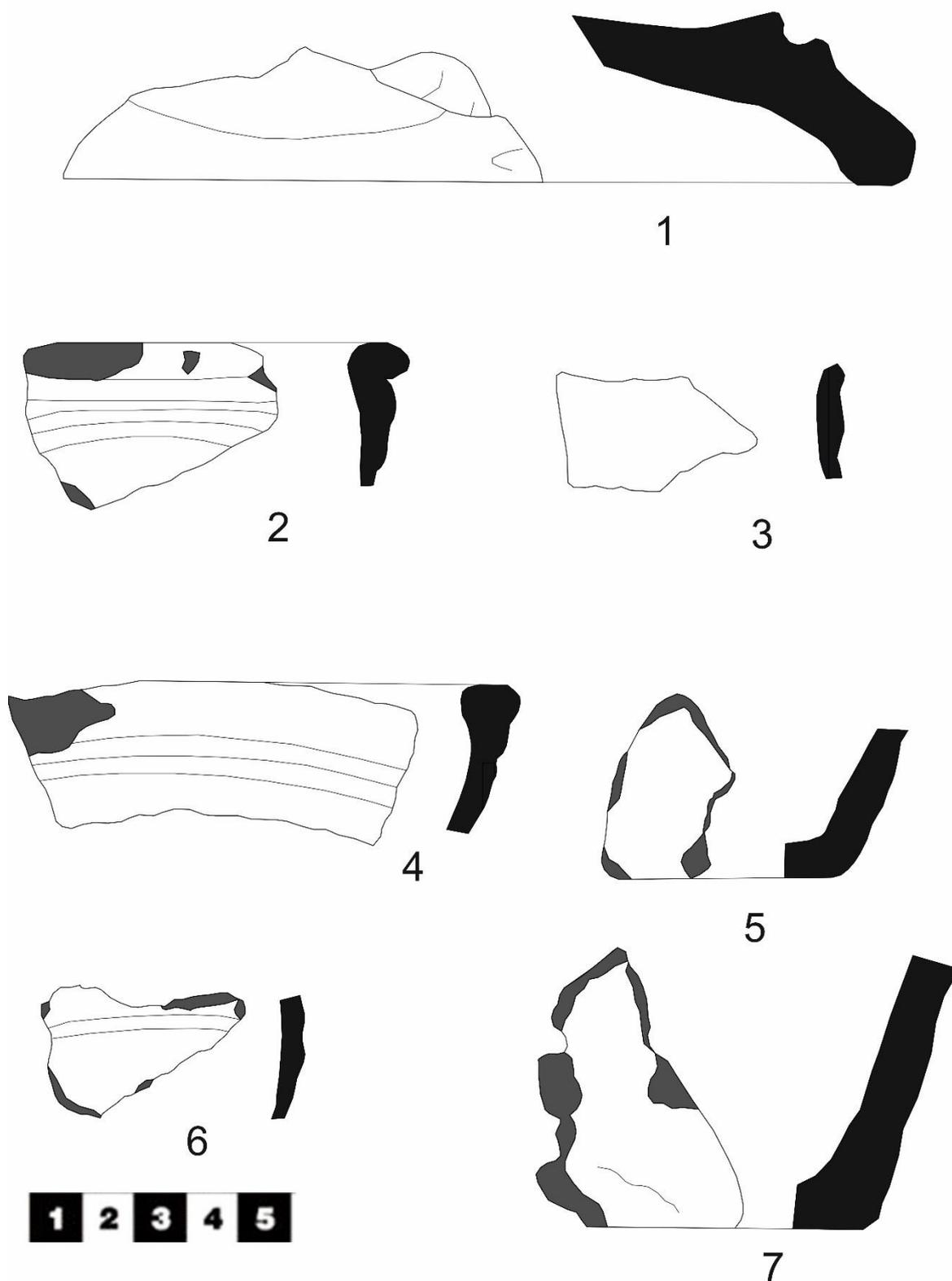
Tabulka 10 – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8 – vrstva 3100) Kresba M. Sedláčková

tab. 11

Tabulka 11 – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5, 6 – vrstva 3100) Kresba M. Sedláčková

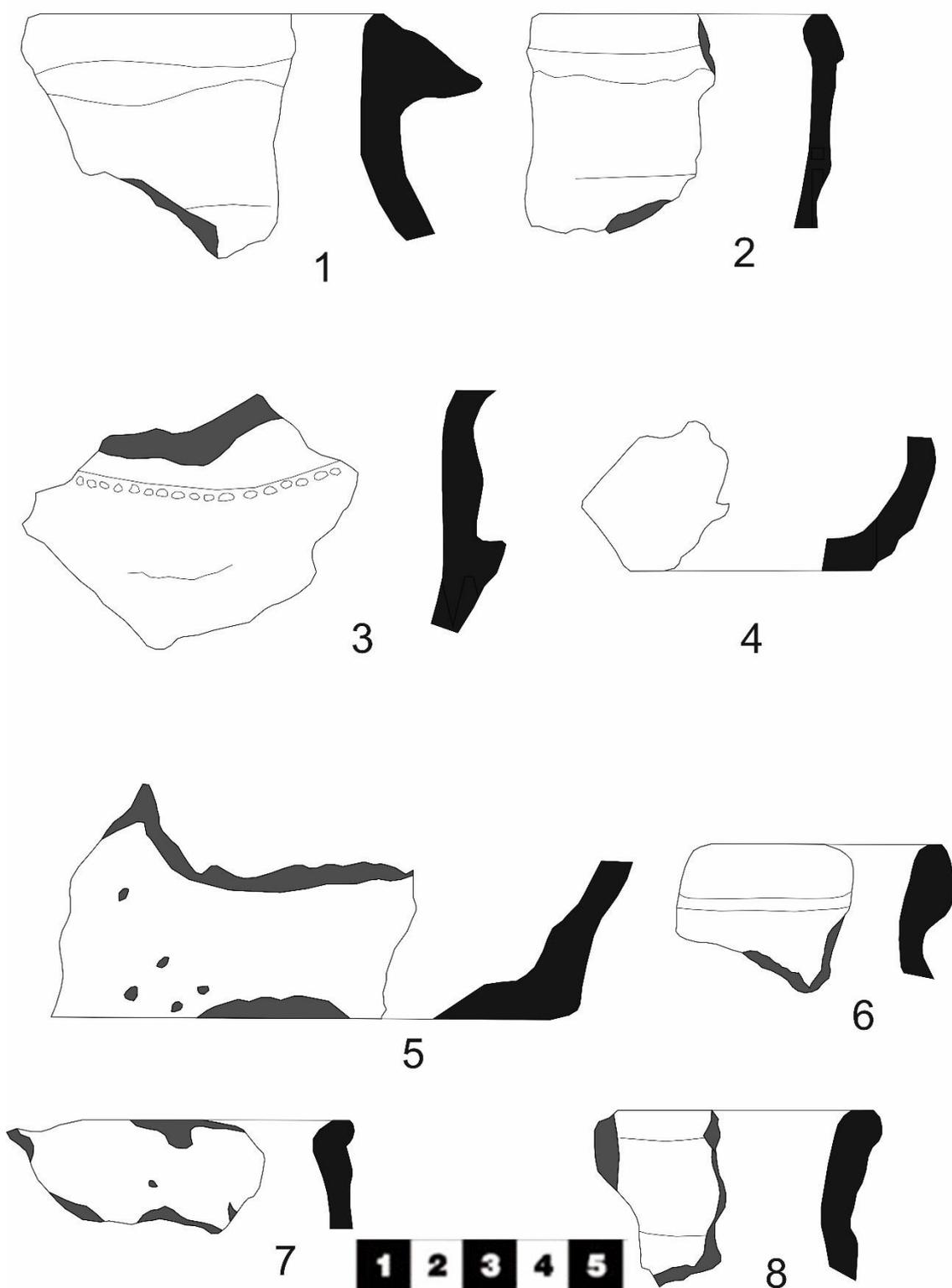
tab. 12

Tabulka 12 – Výběr keramiky (1, 4, 5, 6, 7 – vrstva 4107; 2, 3 – vrstva 4104) Kresba M.

Sedláčková

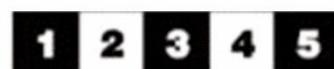
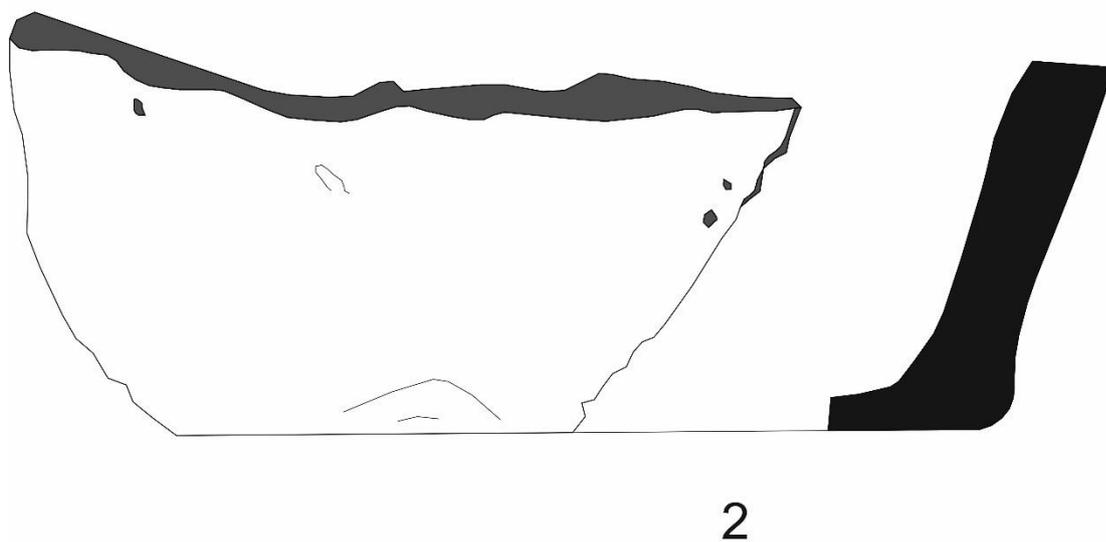
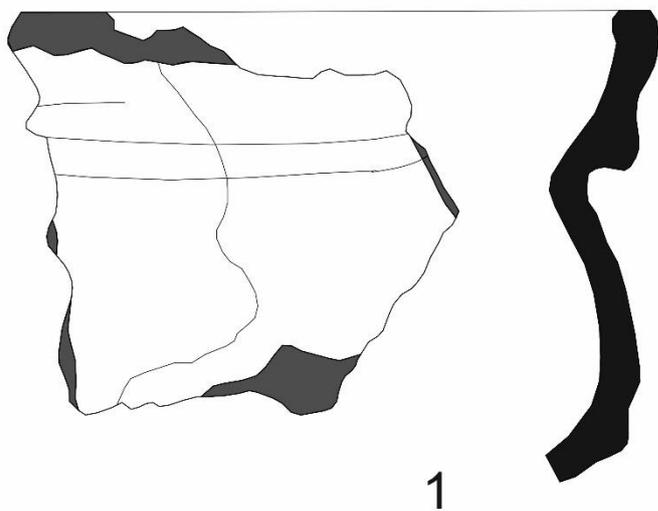
tab. 13

Tabulka 13 – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5 – vrstva 4100; 6, 7, 8 – vrstva 4101) Kresba M.

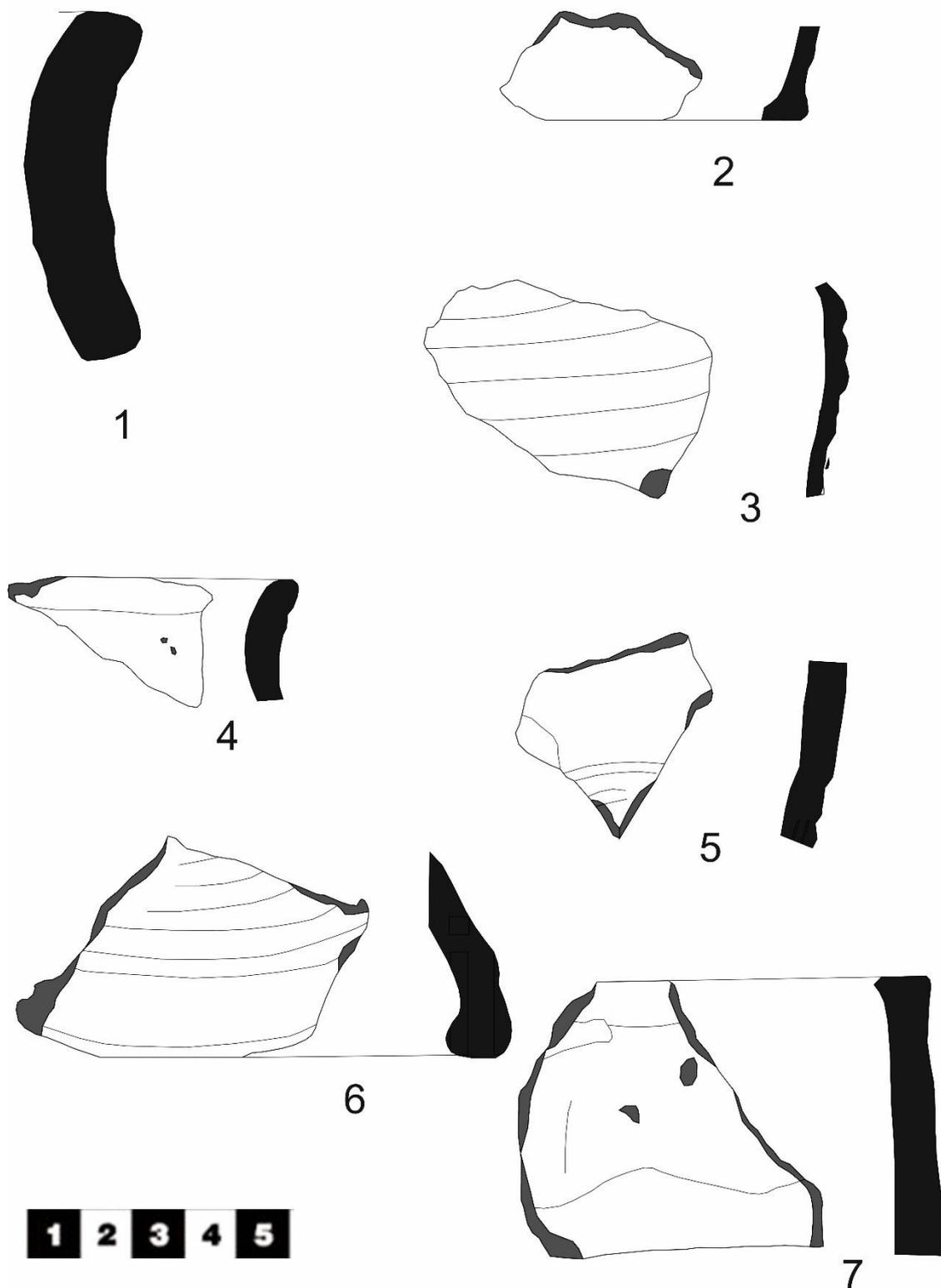
Sedláčková

tab. 14

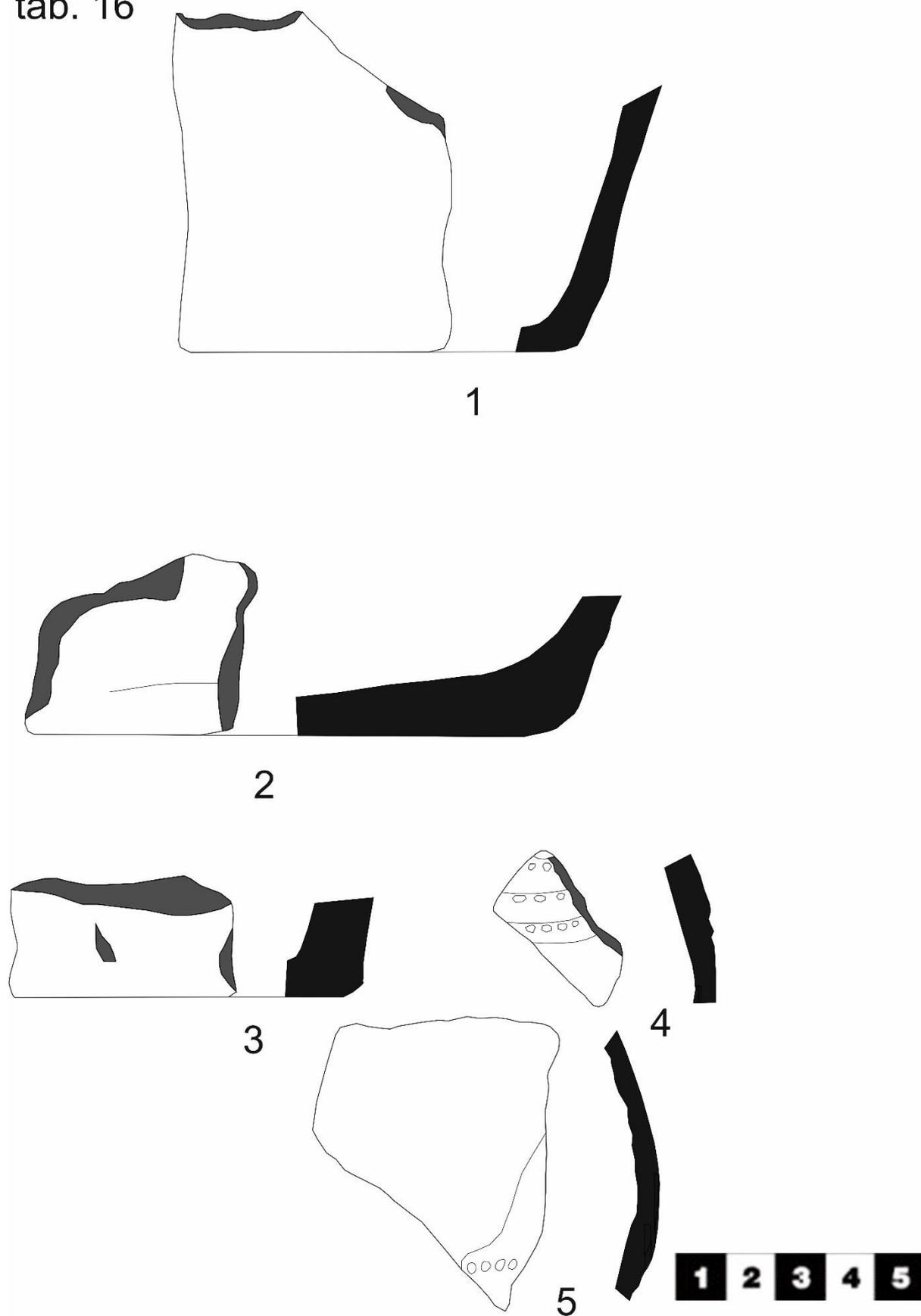
Tabulka 14 – Výběr keramiky (1, 2 - 1100B=2100B) Kresba M. Sedláčková

tab. 15

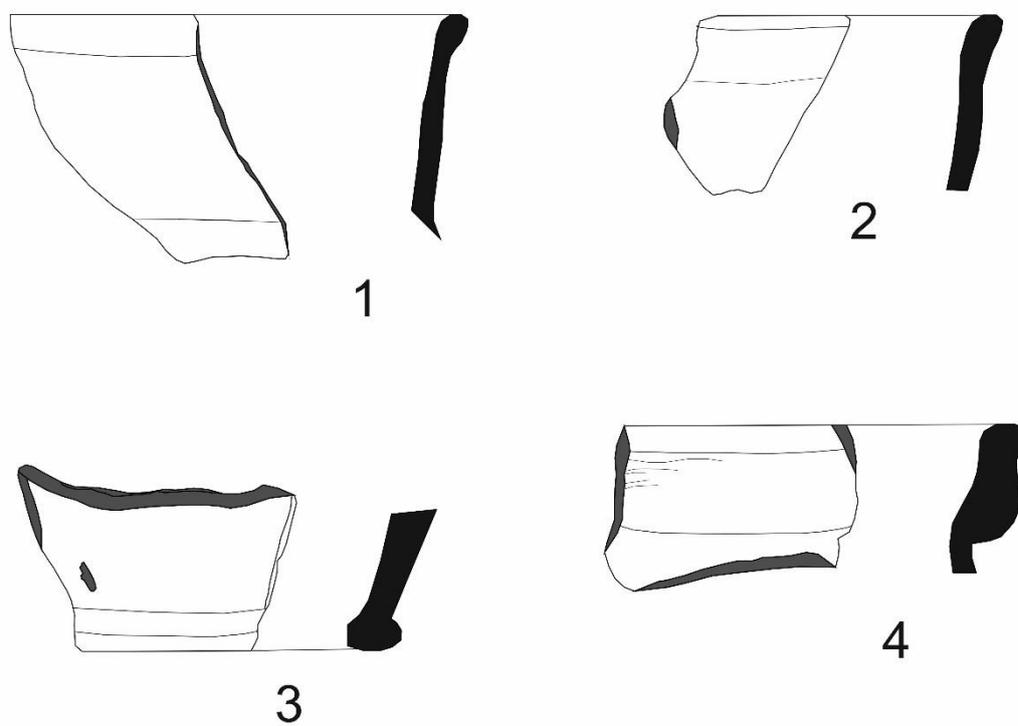
Tabulka 15 – Výběr keramiky (1 – vrstva 1100A; 2, 3, 4, 5, 6, 7 – vrstva 3101) Kresba M. Sedláčková

tab. 16

Tabulka 16 – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4, 5 – vrstva 4100) Kresba M. Sedláčková

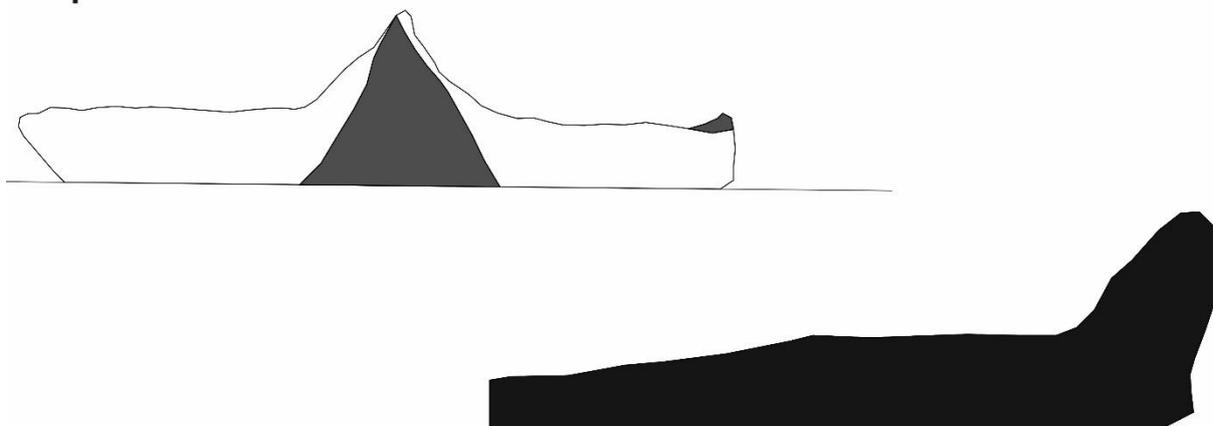
tab. 17

Tabulka 17 – Výběr keramiky (1, 2, 3, 4 – vrstva 3104) Kresba M. Sedláčková

tab. 18

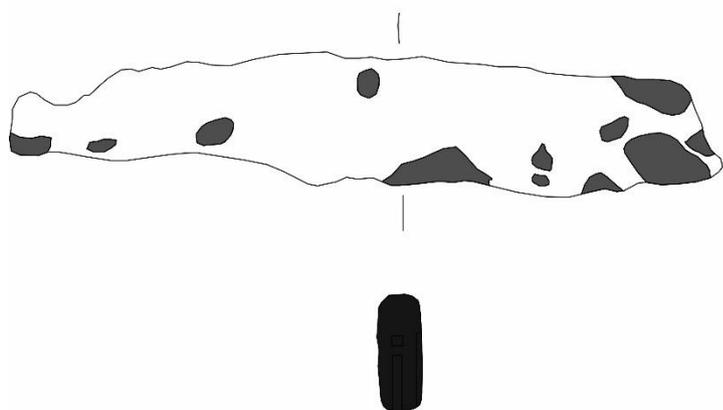
1

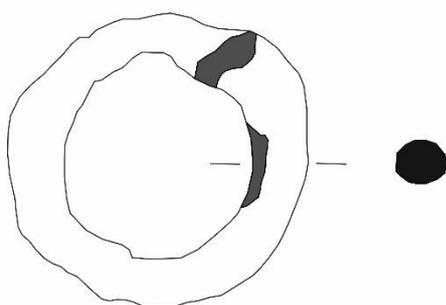
Tabulka 18 – Výběr keramiky (1 – vrstva 4107) Kresba M. Sedláčková

tab. 19

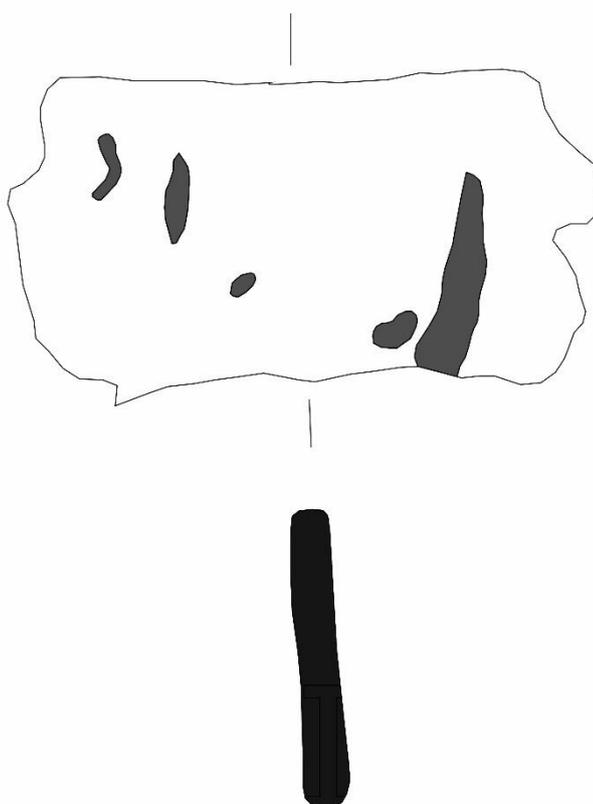
1

2

3

Tabulka 19 - Železo (1; 2, 3 – vrstva 3101) Kresba M. Sedláčková

